

NOTARIATAS

Nr. 9 / 2010

Hipotekos reforma: koks bus notaro vaidmuo?

Paveldejimas Europoje: nuo A(irijos) iki V(okietijos)

9 771822 812003

ISSN 1822 - 8127

TURINYS

STRAIPSNIAI

Pirmasis Lietuvos notariato dvidešimtmetis: lietuviško įstatymo belaukiant
MINDAUGAS MAKSIMAITIS 5

Ar perduoti notarams civilinės metrikacijos įstaigų funkcijas?
LAURA GUMULIAUSKIENĖ 10

Hipotekos ir įkeitimo reformos tikslai bei priemonės
RENATA JUZIKIENĖ 21

Gal vertėtų pažvelgti dar plačiau?
MARIUS STRAČKAITIS 28

Tarptautinio pobūdžio paveldėjimo bylų problematika ir perspektyvos
VAIDOTA MAJŪTĖ 30

TARPTAUTINIAI SANTYKIAI

Europos notariatas 36

PAVELDĖJIMAS EUROPOJE

Paveldėjimas Europoje (nuo Airijos iki Vokietijos)
MIGLĖ ČIRBAITĖ 39

Numerį rengė Lietuvos notarų rūmų darbuotojai:
Justas Čiomasas (teisininkas konsultantas)
Vaidota Majūtė (teisininkė konsultantė)
Sandra Ražanaitė (teisininkė konsultantė)
Indrė Snarskytė (teisininkė konsultantė)
Sandra Vitkauskaitė (teisininkė konsultantė)
Aleksandras Matonis (atstovas viešiesiems ryšiams)

Egidija Tiesnesienė (valdytoja)
Dalia Jūrevičienė (sekretorė)
Dalia Remeikytė (specialistė archyvarė)
Irena Zacharevičienė (buhalterė)

Taip pat:
notarai Miglė Čirbaitė ir Marius Stračkaitis
advokatė dr. Laura Gumuliauskienė
teisininkė Renata Juzikienė
prof. habil. dr. Mindaugas Maksimaitis
Edita Birulienė (kalbos redaktorė)

„Notariato“ archyvo nuotraukos
Viršelyje panaudota „Bulls Press“® fotografija

Tiražas 500 egz.

ISSN 1822-8127

Olimpiečių g. 4
Vilnius

El. paštas: rumai@notarai.lt
www.notarai.lt

Rengė spaudai ir spausdino UAB „Reklamos dizainas“
Žirmūnų g. 139, Vilnius

© 2010 Lietuvos notarų rūmai
© 2007 Notarų herbo autorius Arvydas Každailis

Bulls Press®

Jūsų rankose – gerokai storesnis nei įprasta „Notariato“ numeris. Jo pagrindinė tema – Europos notarų tinklo ir Lietuvos notarų rūmų pastangomis parengtas informacinis biuletenis „Paveldėjimas Europoje“, kuriame paprastai ir aiškiai aprašomas paveldėjimo procedūrų Europos Sąjungos šalyse bei Kroatijoje reglamentavimas. Tikimės, kad vien dėl šios publikacijos „Notariatas“ visuomet gulės Jums parankioje vietoje.

Kitas temas paskatino sudėtingas ir ambicingas Lietuvos teisės sistemos peržiūros procesas. Seimą pasiekus hipotekos ir įkeitimo teisės reformos projektui, tarpžinybinei darbo grupei vadovavusi Renata Juzikienė pateikia šios grupės parengtą reformos viziją. Ar visi šios reformos aspektai priimtini notariatui, paaiškina Lietuvos notarų rūmų prezidentas Marius Stračkaitis. Kitas dinamiškų laikų teisėje atspindys – advokatės dr. Lauros Gumuliauskienės straipsnis apie civilinės metrikacijos sistemos reformos, perduodant dalį funkcijų notarams, galimybes ir pagrįstumą. Teisininkė Vaidota Majūtė savo pranešime aptaria kasdien vis aktualesnę temą – tarptautinio pobūdžio paveldėjimo bylų problemas ir perspektyvas. Profesorius habil. dr. Mindaugas Maksimaitis siūlo atsisigręžti į istoriją – notariato veiklą ir raidą tarpukario Lietuvoje.

Malonaus ir prasmingo skaitymo,

Jūsų „Notariatas“

Prof. habil. dr. Mindaugas Maksimaitis

Mykolo Romerio universiteto
Teisės istorijos katedros vedėjas

PIRMASIS LIETUVOS NOTARIATO DVIDEŠIMTMETIS: LIETUVIŠKO ĮSTATYMO BELAUKIANT

Pranešimas perskaitytas 2009 m. gruodžio 12 d. Vilniuje vykusiame Lietuvos notarų rūmų narių susirinkime

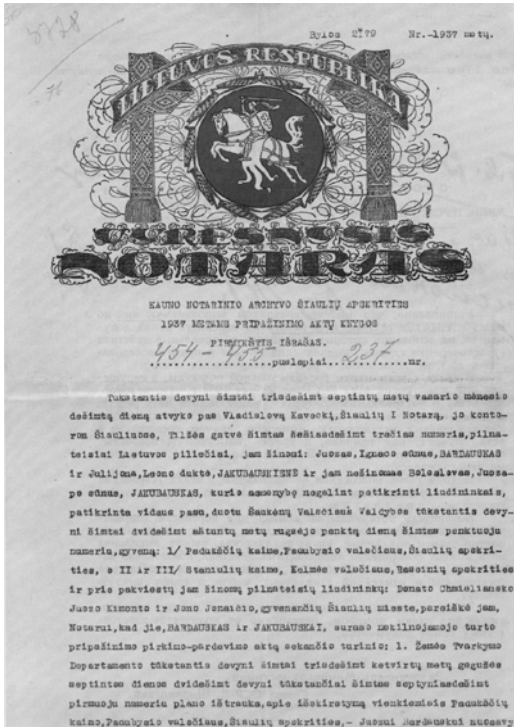
1918–1919 metų sandūroje susiklosčius itin sudėtingoms politinėms aplinkybėms, visiškai ne laiku ir ne vietoje atrodė tuometinės Lietuvos valdžios parodytas išskirtinis dėmesys notariatui: visuotinoje sumaištyje, tvyrant realiausiai grėsmei tik ką atgimusios valstybės išlikimui, kai pirmieji valstybės vyrai jau rengėsi kelti sparnus iš savo krašto, Ministrų kabinetas 1918 m. gruodžio 17 d. posėdyje, teisingumo ministro P. Leono teikimu, ėmėsi nesiderinančių su to meto atmosfera notariato reikalų ir priėmė atitinkamą teisės aktą, įvardytą, net neturint tam formalios teisės, įstatymu. Tiesa, per daugybę kitų neatidėliotinių rūpesčių savo priimto dokumento nei paskelbti, nei juolab imtis jį įgyvendinti ši vyriausybė nebesuspėjo. Netrukus Lietuvos valdžiai persikėlus iš svetimųjų okupuojamos sostinės į Kauną, minėtasis aktas naujos sudėties Ministrų kabineto posėdyje 1919 m. sausio 9 d. buvo priimtas pakartotinai, o jau po savaitės, pavadintas tiesiog „Laikinoju notariato sutvarkymo“, pasirodė „Laikinosios vyriausybės žiniose“.

„Laikinojo notariato sutvarkymo“ paskelbimas – tai neabejotinai viena svarbiausių gairių Lietuvos

notariato istorijoje. Bet, sprendžiant iš jo turinio, tai nebuvo originalus besikuriančioje valstybėje naujai steigiamai institucijai skirtas teisės aktas – juo tepamėginta to meto sąlygoms pritaikyti ne taip seniai Lietuvoje jau galiojusį seną Rusijos įstatymą: aktas pradedamas žodžiais, jog paliekamas Notariato įstatymas, čia jau veikęs prie Rusijos valdžios.

Tenka prisiminti, kad siekiant išvengti anarchijos, po šimto dvidešimties carinės priespaudos metų atsikuriančios valstybės 1918 m. lapkričio 2 d. Laikinojoje konstitucijoje jau buvo paskelbta, kad teisinio reguliavimo srityse, „kuriose Lietuvos valstybės nėra išleistų naujų įstatymų, laikinai palieka tie, kurie yra buvę prieš karą“. Iš šios konstitucinės nuostatos sekė, kad kuriamoje jaunos valstybės nacionalinėje teisėje pasitaikysiančios spragos laikinai būsiančios užkamšomos atitinkamais svetimais teisės aktais. Toks notariato organizaciją ir veiklą reglamentuojantis įstatymas, iki Pirmojo pasaulinio karo veikęs pagrindinėje Lietuvos dalyje – Aukštaitijoje ir Žemaitijoje, buvo 1866 carinės Rusijos Notariato įstatymas, paskelbtas daugiatomio Imperijos įstatymų sąvado

XVI tomo I dalyje. Šis įstatymas buvo nustatęs vadinamąją tvirtinamąją („krepostnaja“) sistemą, kurios esmė sudarė tai, kad čia svarbiausių, civiliniuose įstatymuose išvardytų (pirmiausia susijusių su nekilnojamojo turto nuosavybės teisėmis) aktų sudarymo ir jų tvirtinimo procedūros buvo atskirtos viena nuo kitos ir patikėtos skirtingoms įstaigoms: aktus sudarydavusiems notarams ir tuos aktus tvirtinusiame vyresniajam notariui, kurio įstaiga, dar vadinta notariato archyvu, buvo numatyta prie apygardos teismo. Vadovaujantis šiuo įstatymu, vyresniojo notaro įstaiga prie Kauno apygardos teismo, kadaise aptarnavusi buvusios gubernijos teritoriją, įsteigta dar 1883 m., veikė iki pat rusų valdžios evakuacijos 1915 m., vokiečiams okupuojant Lietuvą. Sykiu į Rusiją tuomet išgabentas ir šio notariato archyvas – registrai, knygos ir bylos.

1932 m. notaro patvirtintas dokumentas

Naujomis sąlygomis atgaivindamas senąjį Notariato įstatymą, lietuviškasis 1919 m. „Laikinis notariato sutvarkymas“ visiškai išsaugojo jo nustatytą tvirtinamąją sistemą ir tenkinosi tik kai kurių jo nuostatų pakoregavimu: apie penkiasdešimt konkrečiai įvardytų įstatymo straipsnių buvo paskelbti naikinamais,

tarp jų atsisakyta nuostatų, reglamentavusių notaro atsakomybę už jo veiksmis klientui padarytą žalą. Ir tik vos dešimt iš 217 įstatymo straipsnių, reglamentuojančių notarų skyrimo ir atleidimo bei jų kontorų steigimo tvarką, jų darbe naudotinus knygas ir antspaudus, darbo apmokėjimą ir kai kuriuos kitus techniškus reikalus, buvo pakeisti čia pat formuojamais naujais straipsniais. Padėdamas jaunai valstybei išvengti problemų, kylančių dėl teisinio reguliavimo priemonių trūkumo, Laikinosios konstitucijos sankcionuotas svetimų ikikarinių teisės sistemų išsaugojimas Lietuvos sąlygomis tuo pat metu reiškė susitaikymą su ne ką mažiau problemų kėlusiu teisės partikuliarumu, nes tuo pačiu teisiniu pagrindu kai kurios šios valstybės teritorijos dalys paveldėjo ir kitų jose iki karo viešpatavusių užsienio pavergėjų įvairiu laiku čia įdiegtus skirtingo turinio ir labai nevienodo lygio teisės šaltinius: vadinaujamoje Užnemunėje – kairiajame Nemuno krante – liko galioti buvusios Lenkijos karalystės 1818 ir 1825 m. hipotekos nuostatai, tuo pat metu Palangos apylinkėse notariatas nuo 1889 m. buvo vadovavęsis Pabaltijo gubernijų vietinių įstatymų pagrindu parengtu to paties Rusijos imperijos Notariato įstatymo skyriumi „Notariatas Pabaltijo gubernijose“.

Pagaliau 1923 m. Lietuvai sugrąžintame autonominiame Klaipėdos krašte, tiesa, kitu teisiniu pagrindu, notariato organizacijai ir veiklai reglamentuoti paliktas atitinkamas 1899 m. Prūsijos įstatymas. Visi pastarieji įstatymai galiojo Užnemunėje, Palangos valsčiuje ir Klaipėdos krašte ir šiose teritorijose buvo įtvirtinę kur kas modernesnę – hipotekos sistemą, tiesa, nevienodai realizuojamą. Sykiu su „Laikiniu notariato sutvarkymu“ buvo paskelbta Teisingumo ministerijos instrukcija, nustačiusi notarinių knygų sąrašą, taip pat oficialius įkainius už notaro paslaugas.

Kai 1919 m. sausio 11 d. teisingumo ministras paskyrė aštuoniolika pirmųjų notarų, susidarė prielaidos lietuviškojo notariato veiklos pradžia. Laikoma, kad pirmąjį notarinį aktą lietuvių kalba, kaip to įsakmiai reikalavo „Laikinis notariato sutvarkymas“, 1919 m. kovo 17 d. surašė Kelmės notaras I. Rudavičius. Plačiau nesustojant ties tų pat metų gruodžio 23 d. paskelbtu Papildomuoju Lietuvos notariato sutvarkymo įstatymu, apibūdinusiu kai kurias notaro įforminamas sandorių rūšis, pažymėtinas

1932 m. įstatymas, antrą kartą pakoregavęs senąjį rusų teisės aktą: šįsyk naujai suformuluoti aštuoni jo straipsniai ir paskelbti vėl veikiančiais šešiolika anksčiau panaikintų straipsnių, tarp kurių ypač pažymėtinas notaro atsakomybės už jo veiksmais padarytą klientui žalą sugrąžinimas.

Vadinasi, beatsikuriančioje Lietuvos valstybėje buvo atkurta kiek modifikuota, tenkinantis tik kai kuriais ją reglamentavusio rusiško įstatymo pakeitimais ir papildymais, menkai tepalietusiais jo esmę, apskritai ganėtinai griozdiška, akivaizdžiai atgyvenusi ir jau tuomet retai besitaikanti notariato organizacija. Notarus skyrė ir atleido teisingumo ministras. Suvokiant didelį specialistų trūkumą, rusų Notariato įstatymo 15 straipsnis, reikalavęs iš pretendento į notarus mokslo cenzo ir specialaus egzamino apygardos teisme, „Laikinajame notariato sutvarkyme“

Tarpukario Lietuvos notaro biuro iškaba

buvo pakeistas gan miglotu nurodymu, kad notarais skiriami „pakankamai mokyti ir prityrę notaro darbe“ žmonės.

Tačiau ir šiomis sąlygomis konstatuota, kad skiriant notarus rinktis nėra iš ko. Net praėjus beveik dešimtmėčiui, 1928 m. duomenimis, teisinį išsilavinimą turėjo 15 procentų notarų. Padėtį menkai tepakeitė kvalifikuotų teisininkų skaičiaus didėjimas dėl Lietuvos universiteto Teisių fakulteto veiklos: minint lietuviškojo notariato dvidešimtmetį, nors kvalifikuoti teisininkai jau sudarė apie 20 procentų Kauno apygardos notarų, bet tarp dirbusiųjų Šiaulių, Panevėžio ir Marijampolės apygardose tokių būta vos 10 procentų.

Tačiau tai anaip tol nereiškė, kad į notariatą susirinko kitur nepritapę žmonės. Antai plačiai tebėra žinomas

ilgametis Lietuvos notaras Vilhelmas Burkevičius, teisės studijas baigęs Peterburgo universitete, aktyviai atsiliepdavęs į opiausias notarų darbo aktualijas ir keliolikoje teisinėje spaudoje paskelbtų straipsnių palikęs daug unikaliuos medžiagos Lietuvos notariato istorijai; arba štai 1922–1933 m. Panevėžyje darbavosi didžiulę žmonių pagarbą pelnęs notaras Jonas Moigis, teisinį išsilavinimą įgijęs Jaroslavyje ir po to iki 1918 m. – net dvidešimt aštuonerius metus – Smolenske dirbęs vyresniuotaru bei aktyviai reiškėsis lietuvių tautiniame gyvenime. Svarbesnėse vietose, kuriose notarų neturėta, gelbstint padėtį, įstatymas teisingumo ministru leido jų funkcijas pavesti apylinkės teisėjui. Sovietinės okupacijos išvakarėse notaro darbą Lietuvoje dirbo 64 žmonės, notaro pareigas tuomet ėjo dar ir septyni apylinkių teisėjai. Be minėtųjų, du žmonės notaro darbą tuo metu dirbo tik ką Lietuvai sugrąžintame Vilniuje. Galima spėlioti, kad ketinimams rinktis notaro profesiją meškos paslaugą darė materialinio pobūdžio dalykai. „Laikinas notariato sutvarkymas“ notarams buvo numatęs dvejopas pajamas – nuolatinį atlyginimą iš valstybės išdo ir teisę į dalį nustatyto užmokesčio, surenkamo iš klientų. Atlyginimas notarui, mokamas iš valstybės išdo, pagal 1920 m. paskelbtą algų nustatymo valdininkams įstatymą, buvo lygus 800 auksinų – toks pat, kaip, sakysim, teismo kandidatui arba apskrities milicijos raštvedžiui, ekspeditoriui, braižytojui ar įstaigos vairuotojui. Vėliau – 1924 m. – atlyginimų dydžiai jau atskirai teismo tarnautojams, tarp jų ir notarams, nustatyti Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymo II A priede, kuriame tarp numatytų keturiolikos teismo darbuotojų kategorijų notarams tebuvo skirta kukli ketvirta pozicija su mėnesiniu 340 litų atlyginimu (tai pačiai kategorijai buvo priskirtas apygardos teismo sekretorius; ši kategorija atitiko kitų – ne teismo – valstybės tarnautojų IX kategoriją, kuriai įstatymas priskyrė kvalifikuotą vertėją, mašininką stenografininką, buhalterį ar universiteto jaunesnįjį laborantą). Tai anaip tol nebuvo dideli pinigai. Pasak V. Burkevičiaus, notaro iš valstybės išdo gautų pinigų toli gražu neužteko nei jam pačiam pragyventi, nei kontorai išlaikyti, todėl esą teko, kaip kiekvienam laisvos profesijos žmogui, užsidirbti atliekant savo darbą. Didžioji iš klientų surenkamo nustatyto užmokesčio dalis notaro turėjo būti įnešama į valstybės išdą, išskyrus jam pačiam tenkančius 25

procentus (nuo 1922 m. – 10 proc.). Tiesa, notaro darbo įkainiai, nustatyti tiek auksiniais, tiek vėliau litais, taip pat nebuvo dideli: brangiausiai – 6 litais ir po ½ cento, vėliau po 20 centų kiekvienam šimtui akte nurodytos sumos – įvertintu notarinio veiksmu laikytas testamentas surašymas. Todėl notarui tekusi dalis taip pat buvusi ganėtinai kukli, V. Burkevičiaus žodžiais, skaičiuojama centais. Matyt, neatsitiktinai išimtiniais atvejais įstatymas teisingumo ministru leido, suderinus su finansų ministru, skirti lėšų notaro kontorai išlaikyti.

Esamą padėtį keitė 1932 m. Notariato įstatymo pakeitimas, notaras skelbęs „etatiniais valstybės tarnautojais be algų“, o tai reiškė, kad jiems nustota mokėti atlyginimą iš valstybės išdo: vieninteliu notaro pajamų šaltiniu nuo šiol tapo lėšos, surenkamos iš klientų. Bet šįsyk įstatymas nebenustatė procentinės notarijos tenkančios jo surenkamo užmokesčio dalies: oficialioje taksoje, beje, fiksavusioje jau kiek solidesnės klientų įmokas, buvo nurodyti konkretūs įkainiai, tenkantys, skyrium imant, išdui ir pačiam notarui. Antai kliento mokamas užmokeskis už akto surašymą notarinėse knygos ar testamentas surašymą buvo nustatytas išdo naudai; už vekselio protestą ar įgaliojimo surašymą ir patikrinimą numatyti įmokos dydžiai, tekantys išdui ir notarui atskirai; tuo tarpu pajamos, gautos už reikalavimą apmokėti vekselį ar įvairių sutarčių ar testamentų projektų surašymą, buvo numatytos tik pačiam notarui. Apie vidutines notaro pajamas, veikiant šiai tvarkai, iš dalies galima spręsti pagal tai, kad atlyginimo iš išdo negaudamas, bet, kaip ir kiti valstybės tarnautojai, privalėjęs pagal galiojantį įstatymą mokėti įnašus į pensijų fondą, notaras etatų įstatyme tam reikalui buvo kilstelėtas iki VII teismo tarnautojo kategorijos su 600 litų mėnesiniu atlyginimu (taip jo pajamas prilyginant taikos teisėjo ar teismo tardytojo svarbesnėms byloms gaunamam atlyginimui; tai, beje, atitiko gan aukštą kitų valstybės tarnautojų XIII kategoriją, kuriai priklausė ministro kanceliarijos viršininkas, gimnazijos direktorius ar universiteto docentas), tuo būdu įpareigojant jį, lygiai kaip kitus čia paminėtus valdininkus, kas mėnesį į pensijų fondą pervesti po 36 litus (6 procentai nuo gaunamo atlyginimo). Kitokią padėtį notariato sistemoje užėmė vyresnysis notaras. Vyresniajam notarui notaras buvo įpareigotas pranešti apie jo surašytus

Tarpukario Lietuvos notarų parašai

nekilnojamojo turto nuosavybės teisių įtvirtinimo, perleidimo arba suvaržymo ir kitus civilinių įstatymų nurodytus aktus ir po to nustatytais terminais pristatyti jam tvirtinti atitinkamų aktų išrašus iš notaro knygos; vyresnysis notaras turėjo patikrinti, ar notaro sudarytas aktas formaliai yra teisėtas, ar nepažeidžia valstybės bei kitų žmonių interesų, ir paimti nustatytas įmokas į valstybės išdą. Nuo patvirtinimo aktas įgydavo galią, virsdamas viešojo pobūdžio tvirtinamuoju dokumentu. Be notarų surašytų aktų tvirtinimo, vyresniajam notarui buvo pavestos dar ir kai kurios kitos funkcijos: jam teko išduoti liudijimus turtui įkeisti, tvarkyti žmonių, kuriems teismas buvo apribojęs veiksnumą, sąrašus. Vyresnysis notaras laikytas „grynai valstybine teismo įstaiga“. Apie aukštesnį rangą bylojo jo skyrimo ir atleidimo tvarka, tokia pati, kaip apygardos teismo teisėjų: jį skyrė ir atleido respublikos prezidentas teisingumo ministro teikimu.

Atkuriamoje Lietuvos valstybėje iš pradžių apygardos teismus įsteigus buvusiose Kauno ir Suvalkų gubernijose ir pastarojoje (Marijampolės apygardos teismo teritorijoje) išlikus hipotekos sistemai, natūralu, vyresniojo notaro įstaiga ėmė veikti tik Kaune. Kauno vyresniojo notaro įstaiga, vadinamasis Kauno notariato archyvas, Lietuvos valstybėje formaliai buvo atgaivintas 1919 m., bet laikoma, kad ji pradėjusi funkcionuoti 1920 m. kovo 30 d., pirmajam nepriklausomos Lietuvos vyresniajam notarui Jurgiui Linartui patvirtinus pirmąjį lietuvių kalba surašytą tvirtinamąjį aktą. Labai svarbus įvykis,

užtikrinęs sėkmingą vyresniojo notaro darbą, buvo šios įstaigos notarinio archyvo, remiantis Lietuvos taikos su Rusija sutartimi, iš Rusijos 1921–1922 m. sugražinimas. Kauno vyresniojo notaro įstaigos aptarnaujama teritorija nepasikeitė ir po to, kai 1922 m. buvo įsteigtas Šiaulių, o 1925 m. – Panevėžio apygardų teismai: vyresniųjų notarų įstaigos prie šių teismų steigiamos nebuvo, nustatyta, jog šių trijų apygardos teismų teritorijas aptarnauja Kauno apygardos vyresnysis notaras, o skundus dėl jo veiksmų sprendžia Kauno apygardos teismas. Vyresnysis notaras pateko į teismo tarnautojų IX kategoriją (buvo prilygintas baigusiam aukštąjį teisės mokslą ir turinčiam ne mažesnę kaip trejų metų darbo teismuose stažą teismo tarytojui svarbesnėms byloms arba tokias pat kvalifikacijas atitinkantiems taikos teisėjui ar apygardos teismo valstybės gynėjo padėjėjui) ir jam skirtas ištis nemenkas 900 litų atlyginimas. Šis atlyginimas prilygo aukštai kitų valstybės tarnautojų

Notaro biuras Kaune XX a. 3-ame dešimtmetyje

XVI kategorijai (iš 18) numatytam atlyginimui, mokamam Ministrų kabineto reikalų vedėjui, kriminalinės policijos direktoriui ir dar vos keletui kitų aukštų valdininkų. Negausūs Rusijos notariato įstatymo pakeitimai ir papildymai bei juos interpretuojantys poįstatyminiai aktai, kuriais įstatymą mėginta pritaikyti mūsų gyvenimui, nepajėgė įveikti jo trūkumų, apie kuriuos Lietuvoje buvo nemažai kalbama ir rašoma. Apie notariato sutvarkymą teisinėje visuomenėje buvo paplitusi bendra nuostata, kad jis esantis „nenormalus ir beveik nebepakenčiamas“.

Svarbiausiais notariato trūkumais Lietuvoje buvo laikoma sistemos nevienodumas ir racionališkesnė – hipotekos sistemos, nuo tvirtinamosios, be kita ko, besiskiriančios viešumu, būtinumas. Taip pat

reikštas nepasitenkinimas dėl lėto ir nesklandaus vyresniojo notaro įstaigos darbo. Nepatogumų kėlė ir tai, kad trims apygardos teismams tekusi viena vyresniojo notaro įstaiga užtesė procedūrą, sudarė sunkumų, prireikus žinių apie nekilnojamąjį turtą. Jau pirmajame Lietuvos notarų suvažiavime, vykusiam 1920 m. balandį, dėl notariato organizacijoje konstatuotų daugybės trūkumų ir nenormalumų reikštas pageidavimas, kad skubiai būtų rengiamas naujas bendras visai valstybei notariato įstatymas. Akivaizdūs rusų Notariato įstatymo trūkumai anksti pastūmėjo Teisingumo ministeriją pradėti rengtis esminei notariato reformai, pirmiausia orientuojantis į hipotekos išplėtimą visoje Lietuvoje. Pradedant darbą, jau 1924 m. į lietuvių kalbą išverstas Rusijoje 1859 m. pradėto rengti, bet iki Pirmojo pasaulinio karo Valstybės dūmoje taip ir nesuskubto priimti, Hipotekos įstatymo projektas bei Užnemunėje veikę hipotekos nuostatai. Tačiau vėliau stabtelėta. Tik 1927 m. Hipotekos įstatymo projektą rengti patikėta Teisingumo ministro tarybos nariui K. Šalkauskiui; jo įdirbis 1930 m. perduotas Valstybės tarybai, kartu su Ministrų kabineto įpareigojimu darbą galutinai užbaigti. Pagaliau 1938 m. sausio 1 d. įsigaliojus Seimo 1936 m. priimtam Hipotekos įstatymui (aktas tuomet vadinosi Ipotekos įstatymu), panaikinusiam vyresniojo notaro pareigybę ir dar kartą stipriai susiaurinusiam senojo rusų Notariato įstatymo taikymo erdvę, pagrįstai tikėtasi aktų dėl nekilnojamojo turto procedūros suvienodėjimo ir šio atsakingiausio notarų darbo baro palengvėjimo ir supaprastėjimo; viltasi, kad rusų Notariato įstatymui, kurio iš esmės telikęs veikti vos „vienas kitas“ straipsnis, atėjęs „paskutinis alsavimas“. Iš tiesų Vyriausybei 1939 m. pabaigoje užsimojus parengti konkretų Lietuvos įstatymų sutvarkymo planą, kai iš visų ministrų tam reikalui buvo pareiklauta žinių apie jiems pavaldžiose žinybose tebetaikomus senuosius įstatymus, apie jų, išverstų į lietuvių kalbą, tinkamumą, apie reikalingas tų įstatymų pataisas arba naujų įstatymų būtinumą, kaip „pirmoj eilėj išleistinas“ teisingumo ministro buvo paminėtas naujas Notariato įstatymas. Deja, kalendorius tuomet jau skaičiavo paskutines nepriklausomybės dienas ir pasirodyti lietuviškam Notariato įstatymui tiesiog pritrūko laiko. ●

dr. Laura Gumuliauskienė

Advokatė, MRU Civilinio proceso katedros lektorė
www.teiko.lt, laura@teiko.lt

AR PERDUOTI NOTARAMS CIVILINĖS METRIKACIJOS ĮSTAIGŲ FUNKCIJAS?

Kiekvienas tikrai bent kartą gyvenime esame susidūrę su civilinės metrikacijos įstaigomis. Tiesa, to pirmojo karto – savo gimimo registravimo – greičiausiai nepamename, tačiau tai labai svarbus aktas žmogaus gyvenime, nuo kurio viešo registravimo civilinės metrikacijos įstaigoje prasideda kiekvieno mūsų „oficialus“ egzistavimas. Ir taip visą gyvenimą – tiek džiaugsmingiausiomis gyvenimo progomis, kai tuokiamės ar mums gimsta vaikai, tiek liūdnomis akimirkomis, kai miršta artimi žmonės, tiek dėl įvairiausių kitokių priežasčių, kai skiriamės, keičiame pavardes, vardus, įtraukiame į apskaitą užsienyje sudarytas santuokas, žingsniuojame į civilinės metrikacijos įstaigą, stovime eilėje, pildome blankus, užeiname į kabinetą, kuriame vienu metu kelis interesantus priima ne vienas, o net keli civilinės metrikacijos įstaigos darbuotojai (apie konfidencialumą šioje situacijoje kalbėti gan sunku). Tada bandome spėti, į kurį mums derėtų kreiptis, ar viską gerai užpildėme ir kada gausime mums svarbų gyvenimo faktą patvirtinančių dokumentą. Manau, tokia ar panaši situacija pažįstama daugumai Lietuvos gyventojų. Įdomesnių situacijų, matyt, galėtų papasakoti mūsų tautiečiai, metų metus gyvenantys užsienyje, ten kuriantys šeimas, o į Lietuvą grįžtantys tik aplankyti artimųjų ar įtraukti į apskaitą tų svarbiųjų gyvenimo įvykių. Pagal nustatytą tvarką jie turi kreiptis į savo

gyvenamosios vietos civilinės metrikacijos įstaigą. O kas, jei kelias ten jau seniai užmirštas, tik likęs įrašas, jog ten gyvena? O jei lietuvaitė parsivežė į tėviškę jaunikį iš Ispanijos ir, nors jos tėvų namai prie Baltarusijos sienos, nori su juo susituokti ant Neringos kopų – ar važiuos ten civilinės metrikacijos įstaigos darbuotojai iš kito Lietuvos krašto? O gal jaunavedžiai gali kreiptis ir į Neringos civilinės metrikacijos įstaigą, nors teisiškai su ta vieta neturi nė menkiausio ryšio? Žodžiu, iš pirmo žvilgsnio toks elementarus veiksmas, kaip santuokos, gimimo ar mirties registravimas, gali sukelti įvairiausių kliuvinių ir neatsakytų klausimų.

Iš tiesų, ar civilinės būklės aktų registravimas – tai tik mechaninis duomenų įtraukimas į duomenų bazes, ar vis dėlto tai svarbus teisinis veiksmas, nuo kurio oficialaus teisinio registravimo prasideda, pasikeičia ar baigiasi teisiniai santykiai ir / ar asmens teisinis statusas? Ir ar civilinės būklės aktų registravimo funkcija Lietuvoje veikia efektyviai?

Šios problemos nėra dirbtinai sugalvotos. Juk viešojoje erdvėje nuolat girdime kalbą apie valstybės ir savivaldybės institucijų funkcijų išgryninimą, nereikalingų funkcijų atsisakymą ar jų optimizavimą perduodant privatiems subjektams, kurie tai gali atlikti efektyviau, profesionaliau, pigiau. Pritariu

teisingumo ministro Remigijaus Šimašiaus ne kartą viešai išsakytai nuomonei, kad „teismai turi vykdyti teisingumą, antstoliai turi vykdyti teismų sprendimus, o notarai tvirtinti sandorius“.

Panašiai siūlyčiau pažvelgti ir į civilinės būklės aktų registravimo funkciją. Ar tikrai ją atlieka geriausiai, ekonomiškiausiai ir patikimiausiai tai galintys atlikti subjektai – civilinės metrikacijos įstaigos?

Šį straipsnį inspiravo Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. gruodžio 9 d. nutarimu Nr. XI-52 patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa (Žin., 2008, Nr. 146-5870), kurios 106 punktą įtvirtina Vyriausybės įsipareigojimą tobulinti civilinės būklės aktų registravimo sistemą, siekiant efektyvumo ir patogumo vartotojui. Vyriausybė yra įsipareigojusi išnagrinėti galimybes ir poreikį supaprastinti ar liberalizuoti civilinės būklės aktų registravimą, kai kuriuos veiksmus perduodant kitoms institucijoms.

Taigi šiame straipsnyje pateikiama tik viena iš nuomonių, kokia kryptimi galėtų būti įgyvendinta Vyriausybės programa. O ar ji sutaps su Vyriausybės programos įgyvendintojų nuomone – parodys laikas. Galbūt išsakyta nuomonė taps platesnių diskusijų ir tyrimų pradžia, o juk diskusijose ir gimsta geriausi sprendimai, kurių mūsų teisei sistemai šiandien tikrai labai reikia. Reformos veja viena kita, bet ar visada jos duoda norimą rezultatą, ar visada jos yra pagrįstos ir pasvertos? Viena vertus, net ir įgyvendinant Vyriausybės programą, civilinės būklės aktų registravimo funkcija negali būti perduota bet kam. Lietuvos Respublikos Konstitucijos (Žin., 1992, Nr. 33-1014) 38 straipsnio 4 dalyje nurodyta, kad valstybė registruoja santuoką, gimimą ir mirtį. Taigi civilinės būklės aktų registravimas yra valstybės prerogatyva. Kita vertus, ar būtų pasiekti Vyriausybės programos tikslai, perdavus šias funkcijas iš savivaldybių kuriai nors valstybės institucijai ar civilinės metrikacijos įstaigas perėmus iš savivaldybių pavaldumo ir prijungus prie, pvz., Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, atleidus keliasdešimt darbuotojų, o po to juos vėl priėmus, tačiau iš esmės nieko nepakeitus. Jei jau valstybėje ryžtamasi reformai – didesnei ar mažesnei, tai ji neturėtų būti „butaforinė“, „reforma

tik dėl reformos“. Iš tiesų bet kuri reforma turi nešti aišką, apčiuopiamą naudą. Ir nebūtinai ta nauda turi turėti piniginę išraišką. Ji gali būti socialinė, socialinė ekonominė, taupanti laiką ir kt.

Status quo

Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo (Žin., 2000, Nr. 91-2832, Žin., 1994, Nr. 55-1049) 5 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatyta, kad savivaldybės vykdo valstybines (valstybės perduotas savivaldybėms) funkcijas – tai valstybės funkcijos, pagal įstatymus perduotas savivaldybėms atsižvelgiant į gyventojų interesus. Viena iš savivaldybėms perduotų funkcijų, numatytų to paties įstatymo 7 straipsnio 1 punkte, yra civilinės būklės aktų registravimas. Valstybė delegavo civilinės būklės aktų registravimo funkcijos vykdymą savivaldybėms.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – LR CK) 2.18 straipsnyje nustatyta, kad valstybė privalomai registruoja šiuos civilinės būklės aktus:

- asmens gimimą,
- asmens mirtį,
- santuokos sudarymą,
- santuokos nutraukimą,
- įvaikinimą,
- tėvystės (motinystės) pripažinimą ir nustatymą,
- vardo ir pavardės pakeitimą, asmens lyties pakeitimą,
- partnerystę.

LR CK 2.18 straipsnyje išvardyti juridiniai faktai lemia asmens civilinį teisinį statusą, sukuria, pakeičia ar nutraukia civilinius teisinius santykius, pvz., mirus asmeniui, atsiranda paveldėjimo teisiniai santykiai ir pan. Todėl siekiant apsaugoti tiek viešąjį, tiek privatų interesą įstatyme nustatyta privaloma civilinės būklės aktų registracija.

LR CK 2.19 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad civilinės būklės aktus, išskyrus partnerystę, registruoja civilinės metrikacijos įstaigos. Taigi privalomas civilinės būklės aktų registravimas priskiriamas civilinės metrikacijos įstaigų kompetencijai. Kartu ši kodekso norma patvirtina, kad savivaldybės nėra vieninteliai subjektai, faktiškai ir potencialiai valstybėje galintys atlikti civilinės būklės aktų registraciją.

Istatymų leidėjas, atsižvelgdamas į kaimiškųjų regionų gyventojų susisiekimo su civilinės metrikacijos centrais problematiką, suteikė teisę miestų, kuriuose nėra civilinės metrikacijos įstaigų, taip pat seniūnijų, kurios nėra savivaldybių centrai, seniūnams registruoti mirtį, o naujuoju LR CK Lietuvos Respublikos konsulinėms įstaigoms buvo suteikta kompetencija registruoti Lietuvos Respublikos piliečių, gyvenančių užsienyje, gimimą, santuoką ir mirtį (LR CK 3.280 straipsnis).

Be jau išvardytų civilinės būklės aktų registravimo veiksmų, civilinės metrikacijos įstaigos taip pat atlieka ir kitus veiksmus (pvz., įtraukia į apskaitą bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka sudarytas santuokas, užsienio valstybėse sudarytus civilinės būklės aktus, papildo, pakeičia, ištaiso, anuliuoja, atkuria civilinės būklės aktų įrašus, išduoda pakartotinius civilinės būklės aktų registravimo liudijimus ir kt.).

Civilinės metrikacijos įstaigų kompetenciją ir funkcijas detalai reglamentuoja Civilinės metrikacijos taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2006 m. gegužės 19 d. įsakymu Nr. 1R-160 (Žin., 2006, Nr. 65-2415; 2008, Nr. 88-3541) (toliau – Civilinės metrikacijos taisyklės).

Pagrindinė civilinės metrikacijos įstaigų funkcija yra civilinės būklės aktų registravimas, t.y. tam tikrų juridinių faktų įtraukimas į apskaitą, siekiant suteikti tokiam faktui teisėtumą.

Šiuo metu Lietuvos Respublikos teritorijoje veikia 59 civilinės metrikacijos skyriai. Kadangi Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymu valstybės kompetencija civilinės būklės aktų registracijoje perduota vietos savivaldai, civilinės metrikacijos įstaigos funkcine ir organizacine prasme yra savivaldybės administracijos struktūrinė dalis. Taigi šiuo metu kiekvienoje miesto ir / ar rajono savivaldybėje yra bent po vieną civilinės metrikacijos skyrių. Civilinės metrikacijos įstaiga paprastai yra įsikūrusi savivaldybės administracijos patalpose.

Dėl įdomumo žemiau pateikiama dažniausiai pasitaikančių civilinės būklės aktų registravimo statistika.¹

Pagrindinių civilinės būklės aktų registravimo 2007 m. procentinė išraiška	
Pakartotinio civilinės būklės akto įrašo registravimo liudijimo išdavimų	30%
Mirčių skaičius	21%
Gimimų skaičius	15%
Civilinės būklės aktų įrašų atkūrimų, papildymų pakeitimų ir ištaisymų, išskyrus vardo, pavardės ar tautybės pakeitimus, skaičius	12%
Sudarytų santuokų skaičius	9%
Santuokų nutraukimo skaičius	6%
Bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka ar užsienio valstybėje įregistruotų santuokų įtraukimo į apskaitą skaičius	3%
Užsienio valstybėje įregistruotų gimimų įtraukimų į apskaitą skaičius	2%
Pažymų apie šeiminių padėčių, kai santuoka registruojama užsienio valstybėje, išdavimų skaičius	1%
Vardo, pavardės, ar tautybės pakeitimų skaičius	1%

Pagrindinių civilinės būklės aktų registravimo 2008 m. procentinė išraiška	
Pakartotinio civilinės būklės akto įrašo registravimo liudijimo išdavimų	29%
Mirčių skaičius	21%
Gimimų skaičius	17%
Civilinės būklės aktų įrašų atkūrimų, papildymų pakeitimų ir ištaisymų, išskyrus vardo, pavardės ar tautybės pakeitimus, skaičius	11%
Sudarytų santuokų skaičius	10%
Santuokų nutraukimo skaičius	5%
Bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka ar užsienio valstybėje įregistruotų santuokų įtraukimo į apskaitą skaičius	3%
Užsienio valstybėje įregistruotų gimimų įtraukimų į apskaitą skaičius	2%
Pažymų apie šeiminių padėčių, kai santuoka registruojama užsienio valstybėje, išdavimų skaičius	1%
Vardo, pavardės, ar tautybės pakeitimų skaičius	1%

Pagrindinių civilinės būklės aktų registravimo 2009 m. I pusmetį procentinė išraiška	
Pakartotinio civilinės būklės akto įrašo registravimo liudijimo išdavimų	25%
Mirčių skaičius	23%
Gimimų skaičius	20%
Civilinės būklės aktų įrašų atkūrimų, papildymų pakeitimų ir ištaisymų, išskyrus vardo, pavardės ar tautybės pakeitimus, skaičius	11%
Sudarytų santuokų skaičius	8%
Santuokų nutraukimo skaičius	5%
Bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka ar užsienio valstybėje įregistruotų santuokų įtraukimo į apskaitą skaičius	3%
Užsienio valstybėje įregistruotų gimimų įtraukimo į apskaitą skaičius	3%
Pažymų apie šeiminių padėtį, kai santuoka registruojama užsienio valstybėje, išdavimų skaičius	1%
Vardo, pavardės, ar tautybės pakeitimų skaičius	1%

Dažniausiai civilinės metrikacijos įstaigoms tenka pakartotinai įregistruoti civilinės būklės akto įrašą bei išduoti tai patvirtinantį liudijimą (2007 m. – 63 345, 2008 m. – 55 719, 2009 m. I pusmetį – 23 078). Daugiausia statistiškai registruojami tokie civilinės būklės aktai: mirtys (2007 m. – 43 363, 2008 m. – 42 119, 2009 m. I pusmetį – 20 760) bei gimimai (2007 m. – 30 386, 2008 m. – 32 714, 2009 m. I pusmetį – 17 815).

Silpnosios vietos

Esamas teisinis reglamentavimas, kai civilinės būklės aktų registravimas deleguojamas netgi kelioms skirtingoms institucijoms (civilinės metrikacijos įstaigoms, seniūnams, konsuliniam pareigūnams), aiškiai atskleidžia įstatymo leidėjo poziciją – sudaryti kuo palankesnes sąlygas gauti civilinės būklės aktų registravimo paslaugą. Tačiau atlikti civilinės būklės akto registraciją kitoje vietoje, ne civilinės metrikacijos įstaigos buveinėje, galima tik išimtiniais atvejais, pvz., ligos, įkalinimo, dėl kitų priežasčių. Be to, tam tikri civilinės būklės aktai,

tokie kaip santuokos sudarymas, yra vykdomi tik nustatytais savaitės dienomis (pvz., Vilniaus mieste – penktadienį ir šeštadienį).

Paminėtina ir nauja teisingumo ministro 2009 m. rugpjūčio 17 d. įsakymu Nr. 1R-267 patvirtinta santuokos sudarymo tvarka, kuri leidžia sudaryti santuoką ne tik civilinės metrikacijos įstaigoje, bet ir savivaldybės tarybos nustatytoje reprezentaciniuose vietose santuokoms registruoti. Ir nors tokia iniciatyva labai sveikintina ir graži (lietuvaite su savo jaunikiu iš Ispanijos teoriškai galėtų susituokti ant Neringos kopų, tik kažin ar jos įtrauktos į savivaldybės tarybos reprezentacinių vietų sąrašą santuokoms registruoti...), tačiau labai lengva įsivaizduoti tokio teisinio mechanizmo sutrikimą. Pvz., darykime prielaidą, kad visos tą pačią dieną besituokiančios poros (ar bent penkios iš vasaros šeštadienį besituokiančių dvidešimties) paprašytų leisti sudaryti santuoką skirtingose reprezentaciniuose vietose. Abejotina, ar civilinės metrikacijos įstaiga dėl riboto darbuotojų skaičiaus galėtų užtikrinti besituokiančių asmenų teisės pasirinkti kitą santuokos sudarymo vietą realizavimą. Tai reiškia, kad nors teisinis reglamentavimas egzistuoja, faktinis jo veikimas labai pažeidžiamas.

Be to, tokiu būdu, kai juridinio fakto negalima registruoti bet kurioje, t.y. pasirinktoje, Lietuvos Respublikos civilinės metrikacijos įstaigoje, o atitinkamus įrašus pagal civilinės metrikacijos taisyklės gali atlikti tik tam tikra civilinės metrikacijos įstaiga, dirbantiems asmenims galimybė patiems atlikti civilinės būklės aktų registraciją, gauti atitinkamo įrašo liudijimą nėra visapusiškai užtikrinta dėl to, kad paprastai įstaigų aptarnavimo valandos sutampa su įprastomis darbo valandomis, santuokos sudarymas registruojamas tik tam tikromis savaitės dienomis – yra suvaržomos vartotojų teisės kuo greičiau, efektyviau ir patogiau gauti reikalingą paslaugą. Atsižvelgiant į tai, būtina spręsti, kaip išplėsti įstaigų, registruojančių civilinės būklės aktus, tinklą bei pagerinti jų teikiamų paslaugų prieinamumą.

Civilinės metrikacijos įstaigos ar seniūnijos valstybės tarnautojas arba darbuotojas dirba pagal darbo sutartį. Taigi, civilinės metrikacijos įstaigų darbuotojams taikomi bendri reikalavimai,

keliami valstybės tarnautojams, nustatyti Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatyme, arba darbuotojų teisinį statusą reglamentuojančio Lietuvos Respublikos darbo kodekso nuostatos. Nors civilinės būklės aktų registracija lemia asmenų teisinį statusą, sukelia, pakeičia bei užbaigia civilinius teisinius santykius ir yra Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta valstybės pareiga, šiuo metu galiojantis teisinis reglamentavimas asmenims, įgyvendinantiems šią valstybės deleguotą funkciją, net nekelia privalomo aukštojo universitetinio teisinio išsilavinimo reikalavimo.

Su nepriekaištingu civilinės būklės aktų registravimo funkcijos vykdymu tiesiogiai susijęs ir žalos atlyginimo klausimas. Esant dabartiniams teisiniams reglamentavimui patyrus žalą dėl netinkamo šios funkcijos įgyvendinimo, žalos atlyginimo našta perkeliama mokesčių mokėtojams. Civilinės metrikacijos įstaigų darbuotojai nėra draudžiami privalomuoju civilinės atsakomybės draudimu, todėl esant civilinės metrikacijos įstaigų darbuotojų kaltiems veiksams, atsiradusi žala yra dengiama iš valstybės biudžeto.

Už civilinės būklės aktų įrašų darymą bei juos patvirtinančių liudijimų išdavimą imama atitinkama valstybės rinkliava. Šiuo metu šis mokestis diferencijuojamas tik priklausomai nuo civilinės būklės akto rūšies, ar tai pirminis ar pakartotinis liudijimo išdavimas ir pan. Konkrečius rinkliavos dydžius nustato 2000 m. gruodžio 15 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1458, paskutinį kartą keistas 2008 m. kovo 20 d. nutarimu Nr. 246 (Žin., 2008, Nr. 36-1285).

Valstybės rinkliavos dydžiai už civilinės metrikacijos įstaigų teikiamas paslaugas:

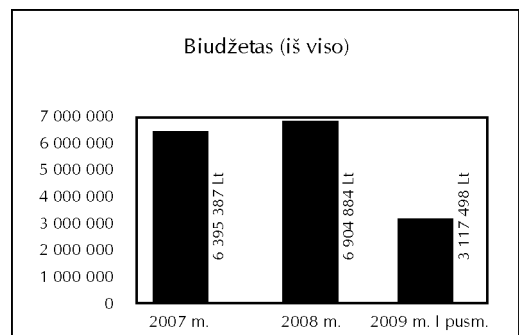
- Santuokos įregistravimas – 70 Lt;
- Bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka ar užsienio valstybėje įregistruotos santuokos įtraukimas į apskaitą – 21 Lt;
- Civilinės būklės aktų įrašų atkūrimas, papildymas, pakeitimas ir ištaisymas, išskyrus vardo, pavardės ar tautybės pakeitimą – 17 Lt;

- Vardo, pavardės ar tautybės pakeitimas – 42 Lt;
- Pakartotinio civilinės būklės akto įrašo įregistravimo liudijimo išdavimas – 9 Lt;
- Užsienio valstybėje įregistruoto gimimo įtraukimas į apskaitą – 21 Lt;
- Santuokos nutraukimo įregistravimas – 21 Lt;
- Pažymos apie šeiminingą padėtį, kai santuoka registruojama užsienio valstybėje, išdavimas – 21 Lt;
- Užsienio valstybėje įregistruoto santuokos nutraukimo įtraukimas į apskaitą – 21 Lt;
- Santuokos įregistravimas savivaldybių tarybų nustatytoje reprezentacinėse vietose arba norinčiųjų susituokti pasirinktose vietose – 210 Lt;
- Civilinės būklės akto įrašo nuorašo ar civilinės būklės akto įrašo kopijos išdavimas – 10 Lt.

Nustatytų rinkliavų dydžių mažinimas socialiai remtiniems asmenims už civilinės būklės aktų registravimą ir kitas civilinės metrikacijos įstaigų teikiamas paslaugas nėra numatytas.

Surinktos rinkliavos, registruojant civilinės būklės aktus, yra perduodamos į bendrą savivaldybės biudžetą ir paskirstomos bendrai savivaldybių vykdomoms funkcijoms finansuoti.

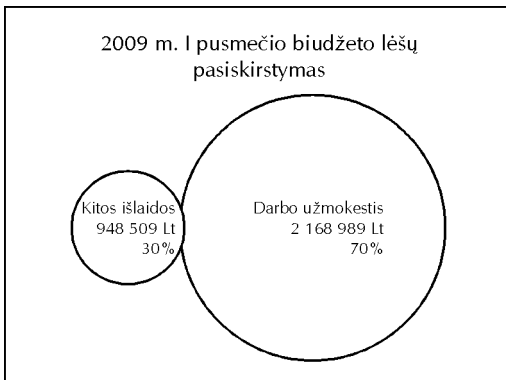
Bendras civilinės metrikacijos įstaigų biudžetas

Kaip matyti pateiktame grafike, per kalendorinius metus 44 civilinės metrikacijos įstaigoms išlaikyti iš savivaldybių biudžeto yra skiriama atitinkamai: 2007 m. – 6 395 387 litai, 2008 m. – 6 904 884 litai, 2009 m. I pusmečiui – 3 117 498 litai.

Paminėtina, kad didesnę dalis biudžeto lėšų panaudojama darbuotojų darbo užmokesčiui.

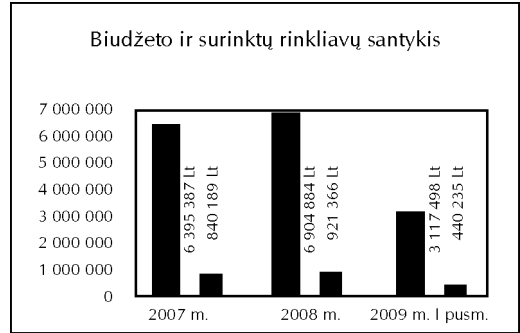
2009 metų I pusmečio biudžeto lėšų panaudojimas

Pvz., 2009 m. I pusmetį civilinės metrikacijos įstaigoms skirta 3 117 498 litai, iš kurių net 2 168 989 litai, t.y. 70 proc., buvo skirta darbo užmokesčiui. Tuo tarpu 2007 m. bendra civilinės metrikacijos įstaigų surinktų valstybės rinkliavų už civilinės būklės aktų registravimą suma tesudarė 840 198 litus, atitinkamai 2008 m. 921 366 litus. 2009 m. I pusmečio duomenys rodo, kad civilinės metrikacijos įstaigos surinko 440 235 litus. Šie skaičiai leidžia daryti išvadą, kad esant dabar galiojančiam teisiniam reguliavimui, nustatančiam konkrečius rinkliavos už civilinės būklės aktų registravimą dydžius, civilinės būklės aktų registravimą atliekanti institucija nebūtų pajėgi vykdyti veiklą, jeigu būtų finansuojama vien iš gaunamų pajamų.

Civilinės metrikacijos įstaigų biudžeto ir lėšų, surinktų už civilinės būklės aktų registravimą, santykis

Pateiktas grafikas akivaizdžiai įrodo, kad valstybei civilinės metrikacijos funkcijų įgyvendinimas

kainuoja keliasdešimt kartų daugiau nei surenkama lėšų į valstybės biudžetą iš valstybės rinkliavų už civilinės būklės aktų registravimą.

Taip pat pažymėtina, kad valstybės rinkliavos už civilinės būklės aktų registravimą nėra pagrįstos faktinėmis sąnaudomis.

Akivaizdu, kad civilinės metrikacijos įstaigų pajamos, gaunamos iš rinkliavų už civilinės būklės aktų registravimą, nepadengia šių įstaigų sąnaudų, todėl įstaigos daugiausia yra finansuojamos iš valstybės (savivaldybės) biudžetų. Kasmet joms skiriama 6–7 mln. Lt.

Kas bendro gali būti tarp notariato ir civilinės metrikacijos?

Lietuvos Respublikos notariato įstatymo (Žin., 1992, Nr. 28-810) 2 straipsnis nustato: **notaras yra valstybės įgaliotas asmuo, atliekantis šio įstatymo nustatytas funkcijas, užtikrinančias, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų.** Notarų funkcijų sąrašas pateikiamas to paties įstatymo 26 straipsnyje, tačiau šis sąrašas nėra baigtinis.

Notarai juridškai įtvirtina neginčijamas fizinių ir juridinių asmenų subjektines teises ir juridinius faktus, užtikrina šių asmenų ir valstybės teisėtų interesų apsaugą, t.y. atlieka valstybėje prevencinio teisėjo funkciją, užkirsdami kelią ateityje galiams ginčams dėl teisių.

Tai kas gi sieja iš pirmo žvilgsnio visiškai skirtingas funkcijas atliekančius notarus ir civilinės

metrikacijos įstaigas, kuo gali būti susijusios notarų funkcijos su civilinės būklės aktų registravimo funkcijomis?

Visų pirma yra panašūs notarų ir civilinės metrikacijos įstaigų uždaviniai. Vienas iš civilinės metrikacijos įstaigų uždavinių – užtikrinti teisėtumą, registruojant civilinės būklės aktus, kad būtų apginti tiek valstybės, tiek visuomenės interesai, apsaugomos asmeninės bei turtinės piliečių teisės. Vienas svarbiausių notarų uždavinių – užtikrinti, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų.

Tiek civilinės būklės aktų registravimo funkcija, tiek notarų atliekamas sandorių ir dokumentų tvirtinimas yra valstybės deleguotos funkcijos, o vykdant jas atsiranda, pasikeičia ar pasibaigia civiliniai teisiniai santykiai ir / ar asmens teisinis statusas.

Civilinės metrikacijos įstaigų veiklą ir registruojamų civilinės būklės aktų teisėtumą bei notarų veiklą, apibrėžtą Lietuvos Respublikos notariato įstatyme, prižiūri Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija.

Rinkliavų dydžius už civilinės būklės aktų registravimą ir notarų atlyginimų dydžius už notarinių veiksmų atlikimą nustato valstybė: pirmuoju atveju – Lietuvos Respublikos Vyriausybė, antruoju – Vyriausybės įgaliota institucija – Teisingumo ministerija kartu su Finansų ministerija.

Kai kuriuos notarinius veiksmus ir kai kurias civilinės metrikacijos funkcijas atlieka Lietuvos Respublikos konsuliniai pareigūnai ir seniūnai.

Savo pobūdžiu bei atlikimo tvarka panašūs dauguma notarų ir civilinės metrikacijos funkcijų bei veiksmų; dažnai registruojant civilinės būklės aktą, tiesiogiai ar netiesiogiai prisideda ir notariai, arba įregistruojant civilinės būklės aktą atsiranda notaro kompetencijai priskiriami teisiniai santykiai. Pvz.:

1) gimimo, tėvystės pripažinimo ir tėvystės nustatymo registravimas. Remiantis LR CK 3.141 str., jeigu vaiką pagimdžiusi moteris yra nesusituokusi, tėvystė gali būti pripažįstama pagal asmens,

laikančio save vaiko tėvu, pareiškimą, kuris turi būti patvirtintas **notaro**. Tokį pareiškimą save tėvu laikantis vyras kartu su vaiko motina turi pateikti civilinės metrikacijos įstaigai. Ši procedūra atliekama pas notarą, kurio patvirtinto pareiškimo pagrindu civilinės metrikacijos įstaiga vaiko gimimo įrašo duomenis apie vaiko tėvą ir išduoda gimimo liudijimą.

2) mirties registravimas. Žmogui mirus ir civilinės metrikacijos įstaigoje įregistravus mirtį, atsiranda paveldėjimo teisiniai santykiai. Asmenys, gavę mirties liudijimą, turi pateikti jį **notarui**, kuris išduoda paveldėjimo teisės liudijimus.

Be to, ir kitos notarų atliekamos funkcijos bei veiksmai yra glaudžiai susiję su civilinės būklės aktais ir jų registravimu. Notarai naudojami Gyventojų registro duomenimis ir civilinės metrikacijos įstaigos išduotais liudijimais visuose savo atliekamuose veiksmuose.

Kam valstybė galėtų patikėti civilinės būklės aktų registravimo funkciją?

Kaip jau užsiminta šio straipsnio pradžioje, valstybinė civilinės būklės aktų registravimo funkcija negali būti perduota bet kam – kas gražiau pasirodys ar kas šiuo metu turi per mažai funkcijų. Bet koks funkcijų perskirstymas turi būti labai gerai pasvertas.

Vertinant civilinės būklės aktų registravimo funkcijos delegavimo kitoms institucijoms ar valstybės įgaliotiems asmenims galimybę, reikia pripažinti, kad notariato institucijos pranašumas yra akivaizdus tokių veiksmų registravimo srityje, atsižvelgiant į tai, jog ir šiuo metu registruojant kai kuriuos civilinės būklės aktus (pvz., tėvystės pripažinimą) įstatymas tam tikrų veiksmų atlikimą deleguoja notarams. Atsižvelgiant į tai, civilinės būklės aktų (ypač tų, kurie neišvengiamai yra susiję su notaro vykdomomis funkcijomis) registravimo perdavimas notarų institucijai užtikrintų išsamesnį ir laiko požiūriu efektyvesnį teisinį civilinės būklės akto tyrimą, aukštesnį teikiamų paslaugų profesionalumo lygį. Tokią išvadą leidžia daryti tai, jog notariai visų pirma yra profesionalūs teisininkai. Čia taip

pat reikėtų pažymėti, kad turimos kvalifikacijos požiūriu notaro profesiją pasirinkęs asmuo paprastai dirba didesnę savo profesinės karjeros dalį, taigi sukaupia ilgametę vykdomų funkcijų ir teikiamų paslaugų patirtį, ko, deja, negalima pasakyti apie valstybės tarnautojus, dirbančius civilinėse metrikacijos įstaigose.

Visų pirma notarams, kaip asmenims, atliekantiems tam tikras valstybės priskirtas viešąsias funkcijas, yra numatyti specialūs reikalavimai – gerokai aukštesni nei numatyta civilinės metrikacijos įstaigose dirbantiems asmenims. Nors tam tikrais atvejais civilinės metrikacijos įstaigos darbuotojai taiko teisę ir nuo jos taikymo teisingumo priklauso tvirtinamo civilinės būklės akto teisėtumas. Pavyzdžiui, civilinės metrikacijos įstaiga, priimdama prašymą susituokti, privalo supažindinti norinčius susituokti su LR CK 3.12-3.17 straipsniuose nustatytais santuokos sudarymo sąlygomis, o darbuotojas, prieš registruodamas santuoką, privalo patikrinti, ar įvykdytos visos šios sąlygos. Jei vienas iš besituokiančiųjų yra užsienio valstybės pilietis – jo veiksnumas turi būti nustatomas pagal valstybės, kurios pilietis jis yra, teisę, t.y. civilinės metrikacijos įstaigos darbuotojai turi taikyti ne tik Lietuvos, bet ir užsienio teisę. Tai yra visiška valstybės tarnautojams ar asmenims, dirbantiems pagal darbo sutartį, nebūdinga funkcija. Tuo tarpu notarams teisės taikymas yra būtinas ir įprastas atliekant kiekvieną notarinį veiksmą. Prieš atlikdamas notarinį veiksmą, notaras privalo išsiaiškinti šalių valią bei tvirtinti ją tik tokiu atveju, jei tai neprieštarauja imperatyvioms įstatymų normoms.

Antra, notarų profesinė civilinė atsakomybė už fiziniams ar juridiniams asmenims padarytą žalą, vykdamas notaro profesinę veiklą, draudžiama privalomuoju profesinės civilinės atsakomybės draudimu. Notarų profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo objektas yra notarų civilinė atsakomybė ne tik už notarų, bet ir už jų atstovų ir notarų biurų darbuotojų kaltais veiksmais padarytą žalą. Be to, notaras už padarytą žalą atsako ne tik draudimo suma (privalomasis profesinės civilinės atsakomybės draudimas – ne mažiau kaip 100 000 Lt), bet visu savo turtu. Tuo tarpu už civilinės metrikacijos įstaigų darbuotojų veiksmais padarytą žalą atsako valstybė iš biudžeto lėšų.

Trečia, notaro profesinės veiklos metu sudarytų dokumentų archyvas yra Lietuvos archyvų fondo dalis, tačiau jį notarai išlaiko savo lėšomis, t.y. mažina valstybės biudžeto išlaidas išlaikant privalomai saugomus valstybėje sudaromus dokumentus. O civilinės būklės aktų registravimo veikloje sudaryti dokumentai saugomi valstybės lėšomis.

Notarų ir notarų biurų Lietuvoje yra kur kas daugiau nei civilinės metrikacijos įstaigų, todėl notarų paslaugos žmonėms yra lengviau ir patogiau pasiekiamos.

Be to, kompleksiskai žvelgiant į valstybėje vykdomas teises reformas bei siekiant sistemiskai jas įgyvendinti, svarstant civilinės būklės aktų registravimo funkcijų perdavimą, būtina atsižvelgti į jau planuojamas ar įgyvendinamas reformas, įvertinti rengiamus ar jau priimtus galiojančio teisinio reglamentavimo pakeitimus.

Šiuo metu svarstomas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.51, 3.66, 3.67, 3.68, 3.73, 3.77, 3.79, 3.305, 3.306, 5.7 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas, kuriuo notarams norima perduoti kai kurias teismų funkcijas: santuokų nutraukimą sutuoktinių bendru sutikimu, gyvenimo skyrium tvirtinimą. Kaip nurodo Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija (2009 m. liepos 29 d. Teisingumo ministerijos viešas pranešimas, Įstatymo projekto aiškinamasis raštas), argumentai, skatinantys perduoti šią teismų funkciją notarams, yra pakankamai stiprūs: gana didelei daliai santuoką be ginčo nutraukti norinčių žmonių santūri ir privati procedūra pas notarą pasirodys priimtinesnė nei teismo procesas; notaras, pagal savo darbo specifiką bei įstatymo keliamus išsilavinimo ir profesinius reikalavimus, labai gerai išmano šeimos ir turtingą teisę, privalo būti nešališkas, todėl besiskiriančios pusės bus informuotos apie visas turto ir įsipareigojimų pasidalijimo sąlygas.

Perdavus teismų funkciją – santuokų nutraukimą sutuoktinių bendru sutikimu – notarams, tiek dėl laiko, tiek dėl išlaidų būtų tikslinga notarams priskirti ir ištuokų registravimo funkciją. Tokiu būdu visa ištuokos procedūra (kai santuoka nutraukiama sutuoktinių bendru sutikimu) kartu su ištuokos

įregistravimu būtų atliekama pas notarus – taigi vienoje vietoje. Būtų įgyvendinamas „vieno lango“ principas – santuoka nutraukiama ir jos nutraukimo faktas registruojamas vienoje institucijoje.

Perdavus notarams santuokos nutraukimo registravimo funkciją, būtų tikslinga perduoti jiems ir santuokos registravimo funkciją, kadangi registruojant santuokos nutraukimą, be kita ko, turi būti keičiami ir santuokos registravimo metu padaryti santuokos įrašai.

Tiek santuokos sudarymas, tiek nutraukimas (nesant ginčo) ar susitarimas gyventi skyrium (separacija) pagal savo pobūdį yra dvišalis sandoris, įtvirtinantis dviejų šalių valią. Sandorių teisėtumo užtikrinimas yra pagrindinė notarų atliekama valstybės deleguota funkcija.

Pavyzdžiui, santuokos sudarymas. Santuoka (civilinės būklės aktas) nėra notarinės formos sandoris. Tačiau teisinis šio civilinės būklės akto turinio vertinimas yra atliekamas civilinės metrikacijos ar konsulinės įstaigos. Kaip jau minėta, pagal LR CK 3.303 straipsnio 2 dalį valstybės ar savivaldybės pareigūnas privalo patikrinti, ar yra įvykdytos visos šio kodekso 3.12–3.17 straipsniuose numatytos santuokos sudarymo sąlygos. Atsižvelgiant į tai, kad santuokos sudarymo teisinio tyrimo poreikis nėra ir niekada nebuvo kvestionuojamas, pagal savo esmę šią funkciją galėtų atlikti ir notari. Šią funkciją notari galėtų atlikti netgi efektyviau nei civilinės metrikacijos įstaigos, nes Lietuvos notarų rūmai kaupia duomenis apie neveiksnius asmenis ir šie duomenys yra lengvai prieinami notarams. Asmens veiksnumas yra viena iš įstatymo nustatytų sąlygų, kurią būtina patikrinti prieš registruojant santuoką.

Išanalizavus tik vieną iš civilinės būklės aktų, galima daryti išvadą, kad notarinių veiksmų atlikimas registruojant civilinės būklės aktus gali užtikrinti išsamesnį ir laiko požiūriu efektyvesnį teisinį civilinės būklės akto tyrimą. Tačiau svarstant nurodytų funkcijų perdavimo notariatui galimybę, būtina įvertinti ir galimas neigiamas pasekmes – klaidų tikimybę registravimo veiksmuose, kai akto įrašus ir akto duomenų registravimą atlieka tas pats

valstybės įgaliotas asmuo. Be to, reikėtų atsižvelgti į atliekamų veiksmų kainos ir profesionalumo lygį. Taip pat būtina įvertinti reikalingas investicijas ir galimą neigiamą reformos poveikį socialinei aplinkai, reorganizuojant civilinės metrikacijos skyrių darbą ir, tikėtina, atleidžiant dalį darbuotojų. Didžiausių išlaidų, matyt, pareikalautų išėtinės išmokos civilinės metrikacijos įstaigų darbuotojams, jų perkvalifikavimas bei informacinių sistemų derinimas ir visų pirma – Gyventojų registro informacinės sistemos pertvarkymas.

Notarų profesija yra gana plataus pobūdžio ir, savaime suprantama, kad notarams perdavus naujas funkcijas, būtų būtina užtikrinti nuoseklų ir detalių notarų mokymą naujoje konkrečioje srityje. Tačiau tai būtų tik specifinių praktinių žinių apie civilinės būklės aktų registravimą perdavimas notarams greta jiems privalomos kvalifikacijos ir turimos patirties. Tačiau profesiniu turimos kvalifikacijos požiūriu notariato stiprioji pusė yra ta, kad notaro profesiją pasirinkęs asmuo tą darbą dirba visą gyvenimą, ko negalima pasakyti apie valstybės tarnautojus civilinėse metrikacijos įstaigose. Valstybės tarnautojų kaita yra labai didelė, o žinių perdavimas naujiems valstybės tarnautojams nėra tinkamai užtikrintas.

Dar viena stiprioji notariato pusė, kuri turi būti paminėta siekiant įtvirtinti „šeimos notaro“ koncepciją, yra notariato populiarumas visuomenėje ir pasitikėjimo lygis, kurio pagrindinis veiksnys yra tiesiogiai atliekami notarų veiksmai, notarų nešališkumas, tiesioginis bendravimas su klientais ir jų nepriklausomumas.

Taip pat svarbus momentas svarstant civilinės būklės aktų registravimo funkcijos perdavimo galimybę – tai šiam veiksmui sugaištamas tiek jį atliekančio, tiek asmens, kuriam jis atliekamas, laikas bei per jį paslaugos gavėjo, kuris dažniausiai yra dirbantis asmuo (apie 85 proc. civilinės metrikacijos įstaigų paslaugų vartotojų yra dirbantys asmenys), sukuriamas BVP. Pagal civilinės metrikacijos įstaigų pateiktus apytikrius duomenis, apskaičiuota, kad vidutinė vieno veiksmo atlikimo civilinės metrikacijos įstaigoje trukmė yra 81,73 min. Tuo tarpu remiantis 2009 m. kovo 3 d. Teisingumo

ministerijos užsakymu audito bendrovės *Ernst & Young* atlikta **Notarų paslaugų įkainių analize** nustatyta, kad vidutinė vieno notarinio veiksmo trukmė yra 27 minutės. Taigi galima daryti prielaidą, kad civilinės būklės akto registravimas pas notarą sutaupyti 54,73 min. kiekvieno vartotojo laiko. Remiantis Statistikos departamento apskaičiavimais, per 54,73 min. vienas darbuotojas vidutiniškai sukuria 34,75 Lt BVP. Per metus civilinės metrikacijos įstaigos užregistruoja apie 200 000 civilinės būklės aktų, iš kurių 85 proc. dirbantiems asmenims, o perdavus šią funkciją notarams, pas kuriuos kiekvieno akto registravimui kiekvienas vartotojas sutaupyti po 54,73 min., per metus vidutiniškai būtų sukuriama 6 417 500 Lt daugiau BVP. Žinoma, tai tik prielaidos ir sąlyginiai skaičiavimai, tačiau laiko taupymo nauda yra akivaizdi visomis prasmėmis.

Galima rasti ir daugiau argumentų dėl civilinės metrikacijos įstaigų funkcijų perdavimo notarams:

- Jau parengtas projektas dėl teisės tvirtinti dokumentus ženklu *Apostille* perdavimo notarams, todėl jei notarai patys išduotų ir tvirtintų ženklų *Apostille* civilinės būklės aktų liudijimus, kai juos asmenys ketina pateikti užsienyje, būtų taupomas laikas bei lėšos.

- Teisingumo ministerija siūlo atsisakyti popierinių gimimo, mirties, santuokos ar ištuokos faktą patvirtinančių dokumentų, o tai gerokai supaprastintų civilinės būklės aktų registracijos funkcijų atlikimą. Teisingumo ministerija siūlo nesieti civilinės būklės aktų registravimo su pareiškėjo gyvenamąja vieta. Civilinės būklės aktų registravimo funkcijas perdavus notarams, pareiškėjai civilinės būklės akto galėtų registruoti pas bet kurį notarą.

- Kaip minėta, notarų skaičius Lietuvoje yra žymiai didesnis nei civilinių metrikacijos įstaigų skaičius. Lietuvos teritorijoje veikia apie 240 notarų biurų, iš viso juose dirba 267 notarai. Civilinės metrikacijos įstaigos yra 59. Tai reiškia, kad tai pačiai teritorijai, kurią dabartiniu metu aptarnauja viena civilinės metrikacijos įstaiga, tektų po kelis notarų biurus, kas leistų gyventojams dėl civilinės būklės aktų registracijos kreiptis į tą notarų biurą, kuris yra arčiau jų gyvenamosios vietos.

- Galimybė pritaikyti notarų priėmimo valandas prie besikreipiančių asmenų poreikių.

Gali kilti klausimas, kodėl civilinės būklės aktų registravimo funkcijų negalėtų pretenduoti perimti kitų laisvųjų profesijų atstovai – advokatai ar antstoliai. Teoriškai – taip, galėtų; tiek advokatai, tiek antstoliai taip pat, kaip ir notarai, vykdo valstybės deleguotas funkcijas, tai kodėl negalėtų vykdyti dar vienos. Praktiškai – labai pasistengę, investavę daug laiko bei dar daugiau pastangų, taip pat galėtų. Bet klausimas, ar tai būtų efektyviausias ir tinkamiausias Vyriausybės tikslų įgyvendinimo būdas.

Antstolių pagrindinė funkcija – vykdyti teismų sprendimus. Ir nors antstoliai, kaip ir notarai, turi puikų ryšį su valstybės registrais (kuo, deja, negali pasigirti advokatai), jų funkcijų pobūdis visai nesujęs su juridinių faktų tvirtinimu. Advokatai, kurie taip pat, atstovaudami besibylinėjantiems asmenims, padeda valstybei užtikrinti teisinės gynybos prieinamumo principą, sąžiningą bei teisingą teismo procesą, taikydami mediaciją, lyg ir galėtų iš dalies vykdyti ir prevencinio teisėjo funkcijas. Tačiau advokatų, kaip, beje, ir antstolių darbas, nėra toks „sėslus“ kaip notarų. Dažnai advokatai „migruoja“ tarp teismų ir net tarp skirtingų miestų, o darbo kalendorius, užimtumas ir klientų priėmimo valandos dažniausiai priklauso nuo teismų skiriamų posėdžių. O norint tinkamai ir geriau nei dabar vykdyti civilinės būklės aktų registravimo funkciją, kad žmogus galėtų ją gauti bet kada, ją vykdančio asmens turi būti prieinamas bet kuriuo metu. Be to, advokatų veikla praktiškai nėra apribota viena kuria teritorija, todėl dauguma kolegų susitelkę Vilniuje.

Vis dėlto tenka pripažinti, kad notarai, būdami valstybės įgaliotais asmenimis, kurių pagrindinis uždavinys yra užtikrinti, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų, taip pat turėdami ryšį su dauguma valstybės registru bei patys disponuodami duomenimis apie neveiksnius asmenis, galėtų minimaliomis laiko, lėšų bei organizacinėmis sąnaudomis perimti ir efektyviai vykdyti civilinės metrikacijos funkcijas (ar jų dalį).

Civilinės būklės aktų registravimo funkcijų atlikimas notarų biuruose nėra naujovė ir kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse. Pvz., **Estijoje** jau nuo š. m. sausio 1 d. turėjo įsigaliooti nauja Notariato įstatymo redakcija, kurios pagrindu notarams Estijoje bus priskiriamas naujų funkcijų atlikimas: santuokos registravimas, santuokos nutraukimo registravimas bei kai kurios kitos funkcijos (dokumentų tvirtinimas ženklų *Apostille*). Manytina, kad toks naujų funkcijų notarams perdavimas Estijoje turėtų paspartinti atliekamų veikslių eigą, supaprastinti jų tvarką, asmenys galės efektyviau įgyvendinti savo teises.

Vengrijoje taip pat įsigalioja teisės aktas, kurio pagrindu notari galės tvirtinti santuokos nutraukimą, kai skiriamasi abiejų sutuoktinių bendru sutikimu ir pas notarą tos pačios lyties asmenys galės įregistruoti partnerystę. Tokia tos pačios lyties asmenų partnerystė nutrūktų vienai iš šalių mirus, teismo sprendimu, partnerystė taip pat galėtų būti nutraukiama per notarą. Šalys galės pasirinkti, ar partnerystę nutraukti teismo keliu, ar per notarą. Ir nors Lietuvos teisinėje sistemoje tos pačios lyties asmenų santykių įteisinimas nėra galimas, tačiau manytina, kad iliustraciniais motyvais panagrinėti Vengrijos modelį būtų aktualu.

VIETOJ IŠVADŲ

Žinoma, straipsnyje išdėstytos mintys – tai ne siūlomas Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo priemonių planas. Tam, kad būtų nuspręsta pasirinkti vieną ar kitą koncepciją, tiek Vyriausybė, tiek jos institucijos turi atlikti nemenką darbą.

Prieš priimant politinį sprendimą perduoti civilinės metrikacijos įtaigų funkcijas (ar jų dalį) notarams ar kitiems asmenims ar institucijoms, būtinas nuodugnus socialinės, ekonominės, teisinės aplinkos ir kitų veiksnių ištyrimas bei detalus reformos įgyvendinimo plano sudarymas, kompleksiskai vertinant valstybėje vykdomas teises reformas bei jau keičiamą galiojantį teisinį reglamentavimą atitinkamose srityse.

Visų pirma turėtų būti pradėta nuo kompetentingų ekspertų darbo grupės sudarymo, siūlomoms reformoms bei galiojančio teisinio reglamentavimo koncepcijos parengimo bei patvirtinimo ir jos įgyvendinimui reikalingų teisės aktų parengimo.

Visų pirma keistinos LR CK nuostatos, suteikiančios išimtinis įgaliojimus civilinės metrikacijos įstaigoms registruoti civilinės būklės aktus, t. y.: LR CK 2.19 straipsnio 1 dalis, pagal kurią civilinės būklės aktų registravimas priskiriamas būtent civilinės metrikacijos įstaigų kompetencijai, taip pat kiti LR CK trečiosios knygos VIII dalies straipsniai, kurie nustato taisykles dėl civilinės būklės aktų registravimo.

Pakeitus LR CK nuostatas, susijusias su civilinės būklės aktų registravimu, reikėtų keisti ir daugybę poįstatyminių teisės aktų, įgyvendinančių LR CK nuostatas, kaip antai: Civilinės metrikacijos taisykles, Asmens vardo, pavardės, tautybės pakeitimo taisykles, Civilinės būklės aktų įrašų ir jų keitimo dokumentų saugojimo tvarką ir kt.

Šiame etape taip pat turėtų būti parengtas Lietuvos Respublikos notariato įstatymo pakeitimo projektas, detalizuojantis notarų institucijai naujai deleguojamas valstybės funkcijas.

Vėliau parengtiems teisės aktų pakeitimo projektams dar turėtų pritari Vyriausybė ir seimas, sukurtą visa reikalinga poįstatyminė bazė.

Ne mažiau svarbus ir faktinėmis sąnaudomis pagrįstų atlyginimų už perduotų civilinės būklės aktų registravimo funkcijų atlikimą nustatymas. Turi būti apskaičiuotos save padengiančios ir atsiperkančios civilinės būklės aktų registravimo išlaidos ir, atsižvelgiant į jas, nustatyti notarų atlyginimų dydžiai už jiems perduotų civilinės būklės aktų registravimą.

Taip pat personalo mokymai, kurie turėtų apimti ne tik notarų biurų personalo tiesioginius mokymus, bet ir civilinės metrikacijos įstaigų darbuotojų perkvalifikavimą, siekiant maksimaliai sumažinti galimą neigiamą, nors ir trumpalaikę, socialinę žalą juos atleidus. Ši žala, tikėtina, galėtų būti

sėkmingai pašalinta civilinės metrikacijos įstaigų darbuotojams įsadarbinus civilinės būklės aktų registravimo funkcijas perėmusiose institucijose. Taip pat informacinių sistemų derinimas ir testavimas, visuomenės informavimas.

Nors šiame etape finansinę ekonominę naudą valstybei, perskirstant civilinės būklės aktų registravimo funkcijas, kas, tikriausiai, būtų neginčijamas koziris šiandieninėje valstybės politikoje, įvertinti sunku, vis dėlto ją galima įžvelgti.

Valstybė, perdavusi civilinės būklės aktų registravimo funkciją ar jos dalį savarankiškai dirbantiems ir save išlaikantiems asmenims (jei kalbame apie notarus), kasmet sutaupytų jei ne 6–7 mln. litų, skiriamų išlaikyti civilinės metrikacijos įstaigas, tai bent didelę jų dalį (darbuotojų atlyginimai, kitos išlaidos – patalpų, archyvavimo, kanceliarinės bei ryšių išlaidos, kt.). Valstybės biudžetas kasmet būtų papildomas civilinės būklės aktų registraciją vykdančių asmenų mokesčiais. Notarai, kaip ir antstoliai bei advokatai, vykdydami valstybės jiems deleguotas funkcijas, moka mokesčius valstybei kaip ir kiti individualia veikla užsiimantys asmenys, ir mokesčių našta nuo š. m. sausio 1 d. jiems sudaro daugiau nei 36 proc., neskaičiuojant PVM. Ir net jei būtų apskaičiuota, kad civilinės būklės aktų

registravimo funkcijos perdavimas notarams ar kitiems subjektams neatneštų tiesioginės finansinės naudos valstybei, ar būtų įrodyta, kad tai finansiška neatsiperkanti reforma, neginčijama nauda reikia pripažinti taupomą vartotojų laiką bei teikiamų paslaugų kokybę, kuri svarbi tiek vartotojui, tiek valstybei, privalančiai pačiai ar per įgaliotus asmenis užtikrinti, kad visi joje sudaromi oficialūs dokumentai (taip pat ir civilinės būklės aktai) būtų teisėti ir teisingi.

Taigi civilinės būklės aktų registravimo ir civilinės metrikacijos įstaigų funkcijų perskirstymas ir galbūt perdavimas kitiems subjektams – tik viena sritis, siekiant optimizuoti valstybinių funkcijų vykdymą bei gryninant jos institucijų veiklą. Vietos apmąstymams ir diskusijoms yra kur kas daugiau. Ar atsakingoms institucijoms nevertėtų pagalvoti ir apie kitų funkcijų perskirstymą. Pvz., pagrindinė ir bene vienintelė teismų funkcija – vykdyti teisingumą, tačiau labiausiai darbu apkrauti miestų ir rajonų apylinkių teismai kasmet įvykdo šimtus užsienio valstybių teisinės pagalbos prašymų, kai didžiąją jų dalį, kurią sudaro prašymai įteikti procesinius dokumentus Lietuvoje gyvenantiems asmenims, galėtų sėkmingai vykdyti antstoliai. Tai tik keletas niekuo neįpareigojančių pavyzdžių, kaip valstybė galėtų optimizuoti teisinių paslaugų prieinamumą bei jų vykdymo efektyvumą. ●

¹ Straipsnyje naudojami Lietuvos notarų rūmų gauti ir perduoti 44 civilinės metrikacijos įstaigų pateikti statistiniai duomenys. Statistinius duomenis sistemai-
no ir apibendrinio Erika Dubovskytė, Evelina Uogintaitė ir Irma Vagulytė.

Renata Juzikienė

Hipotekos ir įkeitimo teisės reformos grupės vadovė

HIPOTEKOS IR ĮKEITIMO REFORMOS TIKSLAI BEI PRIEMONĖS

Straipsnis paremtas pranešimu, kuris perskaitytas advokatų kontoros „Varul.Vilgerts.Smaliukas“ 2010 03 18 surengtoje konferencijoje „Hipotekos ir įkeitimo teisės reforma“ Vilniuje

Hipotekos ir įkeitimo pakeitimus rengusi darbo grupė neapsiribojo Hipotekos koncepcijoje numatyta institucine reforma. Pasinaudojant proga, jog bus keičiamas Civilinis kodeksas, buvo nutarta išspręsti ir kitas praktines ir teorines hipotekos ir įkeitimo teisės problemas, modernizuoti ir liberalizuoti įkeitimo teisę, kad ji kuo labiau atitiktų šios dienos poreikius.

Institucinė reforma

Siūlymas **reformuoti hipotekos skyrius prie apylinkės teismų ir pašalinti teisėją iš hipotekos registravimo proceso neabejotinai naudingas valstybei ekonominiu požiūriu.** Tokiu būdu bus taupomos biudžeto lėšos, atsiras galimybė persikirstyti žmogiškuosius išteklius, t. y. panaudoti aukštos kvalifikacijos teisėjus tam, kad jie dirbtų ne techninį, o teisinį darbą. Siūlomi pakeitimai taip pat aktualūs sutartinių santykių

šalims, nes sumažėja tas pačias funkcijas atliekančių institucijų skaičius, o procedūra tampa greitesnė ir paprastesnė. Panaikinus hipotekos teisėjų instituciją, notaras tvirtins hipotekos sandorį ir perduos jį registruoti Hipotekos registre. Kritikuojantys hipotekos teisėjų institucijos panaikinimą teigia, kad pritarus tokiems pakeitimams pailgėtų hipotekos įregistravimo laikas, o tai esą turėtų neigiamų pasekmių sąžiningiems tretiesiems asmenims, investuotojams, registravimo procesas pabrangtų, padidėtų klaidų hipotekos registre tikimybė. Manau, kad ši kritika yra nepagrįsta. Pagal darbo grupės siūlomą modelį tik notaras tikrins, ar hipotekos sandoris atitinka įstatymo reikalavimus ir ar yra pagrindo jį patvirtinti. Notaras, patvirtinęs sandorį, jo pakeitimus, elektroniniu būdu perduos duomenis Centrinei hipotekos įstaigai, kuri bus atsakinga už perduotų duomenų įrašymą į Hipotekos registrą ir perdavimą kitiems

susijusiems registrams. Centrinė hipotekos įstaiga – Hipotekos registro tvarkytoja – netikrins pateiktų duomenų ir įstatymų reikalavimų atitikties, o atliks tik techninį duomenų perkėlimą (įrašymą) į duomenų bazę. Kartu bus įdiegtos priemonės techninėms klaidoms (pvz., neteisngam asmens kodui, turto unikaliam numeriui) aptikti. Taigi, akivaizdu, kad registravimo laikas tik sutrumpės, o klaidų tikimybė bus pašalinta, nes technines klaidas sistema aptiks automatiškai. Notaro patikra užtikrins sandorio teisėtumą bei registruui perduodamų duomenų teisingumą.

Įdiegus projektą siūlomą hipotekos sandorio sudarymo ir įregistravimo elektroninį modelį, netenka prasmės atskiro formalizuoto dokumento pildymas, dėl to projekte siūloma atsisakyti hipotekos (įkeitimo) lakšto, kaip standartizuotos sandorio formos. Siūlymai atsisakyti lakšto sulaukė kritikos, teigiama, kad viešajame registre registruojamų sandorių standartinė forma leidžia greitai ir kokybiškai atlikti tokių sandorių teisinį tyrimą, priimti sprendimą dėl jų įregistravimo ir juos įregistruoti, be to, yra lengviau suprantama ir užtikrina skolininkų padėtį.

Kaip minėjau, visus hipotekos įregistravimui būtinus duomenis iš savo darbo vietos, patvirtinęs sandorį, perduos pats notaras, pakartotinis teisinis tyrimas nebus atliekamas. Projekto 16 straipsnyje (CK 4.186 straipsnio pakeitimas) numatyta, kokios yra būtinos hipotekos sandorio sąlygos, Hipotekos registro nuostatuose bus detalizuota, kokie duomenys turi būti pateikiami registruojant hipotekos teisę. Darbo grupės manymu, galėtų būti patvirtinta pavyzdinė sutarties forma, kuri būtų neprivaloma, taigi registravimas nei pasunkėja, nei pailgėja.

Be to, manome, kad lakštas neužtikrino šalių sutarties laisvės principo, net ir esant standartizuotai lakšto formai, jų registravimo ir pildymo praktika buvo skirtinga ir per daug formalizuota. Vien tai, kad projekte nemažai nuostatų keičiamos iš imperatyvių į dispozityvias (**pvz.: šalys galės susitarti, ar turi būti apdraustas įkeičiamas turtas, taip pat galės susitarti dėl**

įkaito davėjo teisės valdyti, naudoti ir disponuoti įkeistu turtu; kad netesybos ir hipotekos kreditoriaus nuostoliai, patirti dėl hipoteka užtikrinto įsipareigojimo neįvykdymo, užtikrinami maksimaliaja hipoteka; kad svetimo daikto hipoteka gali būti suteikiama atlyginčiai; kad hipotekos sandoris laikomas vertybiniu popieriumi), reiškia, kad pats hipotekos sandorio sudarymas neturėtų būti formalizuotas. Be to, tiek hipoteka, tiek įkeitimas yra sandoriai, neišsiskiriantys nei savo objektu, nei turiniu. Dalies daiktinių teisių atsiradimo ir perleidimo registruotinių sandorių forma yra laisva ir tai neturi jokios neigiamos įtakos tų sandorių šalių interesų balansui ar registravimo kokybei.

Taigi projekte siūloma atsisakyti lakšto įvedant hipotekos sandorio (kuris gali būti tiek dvišalis, tiek vienašalis) sąvoką, numatant, kad susitarimas dėl hipotekos gali būti tiek atskira sutartis, tiek susitarimas, įtrauktas į sutartį dėl užtikrinamos prievolės. Taip pat siekiama užtikrinti skolininko teisių apsaugą. Darbo grupė sukūrė papildomus apsaugos instrumentus, kurie turi žymiai didesnę apsauginę funkciją nei standartizuota sutarties forma. Be to, notaras, kaip asmuo, atsakingas už sandorio teisėtumą, dės visas pastangas, kad šiame sandoryje nebūtų neteisėtų ir nesąžiningų sąlygų.

Plėtojant hipotekos sandorio formos temą, paminėtina dar viena su tuo susijusi naujovė. Projekte siūloma, jog sutartinė hipoteka įsigaliojotų ne nuo registravimo momento, kaip buvo iki šiol, o nuo sandorio sudarymo, t. y. hipotekos registravimui siūloma suteikti ne teisę sukuriančią, o teisę išviešinančią funkciją. Sandoris šalisms galios nuo jo sudarymo, bet trečiųjų asmenų atžvilgiu galės būti panaudotas tik nuo įregistravimo momento. Toks pakeitimas maksimaliai apsaugotų kreditorius nuo nesąžiningų skolininkų, taip užtikrindamas sutarties šalių interesų balansą, bei atitiktų CK numatytą teisinės registracijos teisinės reikšmės koncepciją, kuria pirmenybė teikiama išviešinimo funkcijai. Priverstinė hipoteka įsigalios nuo įregistravimo momento.

Daug diskusijų sukėlė ir ***naujovės dėl įkeitimo sandorio formos***. Darbo grupė siūlo ne tik atsisakyti įkeitimo lakšto, bet ir atsisakyti įkeitimo sandorio notarinio tvirtinimo. Visiems įkeitimo sandoriams numatoma privaloma rašytinė forma, ***tačiau kai įkeitimo objektas perduodamas trečiajam asmeniui arba paliekamas valdyti įkaito davėjui, įkeitimas turėtų būti registruojamas hipotekos registre, vadinamajam neposesoriniam įkeitimui***. Toks reglamentavimas yra nuoseklus teisinio režimo skirtumų, kuriuos numato CK daiktinėms teisėms į kilnojamuosius ir nekilnojamuosius daiktus, požiūriu bei atitinka modernios įkeitimo teisės tendencijas. Įkeitimas, kaip prievolių vykdymo užtikrinimo būdas, yra labiau paplitęs komerciniuose santykiuose, todėl tam, kad jis būtų populiarus ir patogus, jo sudarymo tvarka turi būti paprasta ir pigi, nes ir dabar praktikoje šalys siekdamos sutaupyti sandorio sudarymo išlaidas sudaro tik sutartis dėl posesorinio įkeitimo. Būtent šis komercinės teisės instrumentas leidžia supaprastinti sandorio formą, nes komercinių teisinių santykių dalyviams – verslininkams (tiek fiziniams, tiek juridiniams asmenims) – nustatomi kiti tiek elgesio, tiek atsakomybės reikalavimai nei asmeniniams tikslams sudarytiems sandoriams. Be to, Hipotekos registro objektas šiuo atveju būtų tik pati įkeitimo teisė, o ne sandoris. Įkeitimas tarp šalių įsigaliojtu nuo įkeitimo sandorio sudarymo momento. Registracija, kaip išviešinimo funkcija, būtų naudojama tik neposesoriniam įkeitimui, siekiant užtikrinti trečiųjų asmenų apsaugą, kad jie žinotų tikrąją savo kontrahento turto sudėtį ir teisinį statusą.

Projektu siūloma nustatyti, ***kad sprendimą dėl išieškojimo iš įkeisto turto priimtų ne teisėjas, kaip yra dabar, bet notaras***, atlikdamas vykdomąjį įrašą, kuris būtų vykdytinu dokumentu, vykdomu Civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) nustatyta tvarka (projekto 22 straipsnis, CK 4.192 straipsnis), t. y. jį vykdytų antstolis. Abejojama, ar taip nebus ***susilpninta nuosavybės teisių apsauga bei ar pavyks*** užtikrinti kreditoriaus ir skolininko interesų pusiausvyrą. Kartu kritikuojama, kad vykdomųjų įrašų sandoriuose darymas nėra įprastas notarinis

veiksmas ir notarai nevykdo ir negali vykdyti teisingumo.

Nors hipotekos koncepcijos 47 punkte buvo numatyta, kad išieškojimas iš įkeisto turto bus vykdomas pagal ***teismo įsakymo modelį*** – t. y. supaprastinta tvarka ir trumpesniais terminais (siūlyta atsisakyti taikomo skolininko įspėjimo teismo nutartimi, teismo nutartis bus pateikiama antstoliui, kuris atliks reikiamus vykdymo veiksmus, o priverstinio išieškojimo atveju hipoteka (įkeitimas) bus baigiama teismo nutartimi), darbo grupė nesilaikė šios nuostatos, ir numatė kitą neginčio tvarką. Teismo įsakymo modelio atsisakymui įtakos pirmiausia turėjo Vyriausybės programos tikslas atsisakyti teismui nebūdingų funkcijų ir perduoti jas vykdyti kitiems subjektams. Be to, dabartinis išieškojimo procesas apkrauna teismus techninio pobūdžio darbu ir neužtikrina greito, efektyvaus ir pigaus proceso. Taigi buvo pasirinkti notarai, nes :

1) notaras yra asmuo, kuriam patikėtos valdžios funkcijos tikrinant civilinių aktų teisėtumą, vykdydamas šią pagrindinę valstybės jam pavestą funkciją, notaras atlieka preventyvaus teisėjo funkciją, be to, notaro patvirtinti dokumentai Lietuvos civilinėje teisėje turi *prima facie* galią. Vienas iš lotyniškojo notariato, kuriam priklauso Lietuva, požymių yra notarinių aktų vykdomoji galia, t. y. tai, kad notarinis aktas turi būti įvykdomas, užtikrinant prievartine jėga. Teisės doktrinoje yra išreikšta nuomonė, kad notarų vykdomųjų įrašų atlikimas suvokiamas kaip „ekstremalus“ sumarinis procesas, kadangi vykdomasis dokumentas gaunamas be teismo dalyvavimo. Pagal siūlomą modelį ***notaras, patikrinęs hipotekos kreditoriaus prašyme nurodytų duomenų ir hipotekos registro duomenų atitikimą, atliks vykdomąjį įrašą arba įstatymų numatytais atvejais (tie pagrindai numatyti Notariato įstatyme) motyvuotai atsisakys jį atlikti, t. y. notaras tik formaliai patikrins kreditoriaus reikalavimo teisės egzistavimą, o formalių reikalavimų nebuvimo tikrinimas nereikalauja teismo svarstymo***. Šis notarų atliekamas veiksmas priartina notarą prie teisėjo tuo aspektu, kad leidžia notarui suteikti dokumentui

vykdytinumo savybę, tačiau nereiškia teisingumo vykdymo.

2) notarų profesinė civilinė atsakomybė už fiziniams ir juridiniams asmenims padarytą žalą, vykdančiam notarų profesinę veiklą, draudžiama privalomuoju draudimu, todėl dėl notarų veiksmų asmenims patyrus žalą, ji bus atlyginta civilinės atsakomybės draudimu. Projekte siūloma numatyti, kad vykdomieji įrašai galėtų būti skundžiami tik įstatymo numatytais atvejais, kai notaro atsisakymas ir vykdomojo įrašo išdavimas neatitiktų numatytų įstatyme pagrindų. Notaras neatsako už kitų duomenų neatitikimą. Kilus ginčui dėl vykdomojo įrašo, skolininkas turi teisę kreiptis į teismą įstatymų nustatyta tvarka.

3) trečia, jau ankstesnė vykdomųjų įrašų praktika parodė, kad procesas yra efektyvus. Analogiška sistema veikė nuo 1994 m. iki hipotekos teisėjų instituto atsiradimo. Notarai tuo metu darė vykdomuosius įrašus pagal notaro patvirtintus skolos dokumentus.

Įvertinę visus šiuos kriterijus, manome, kad teisėtumas išieškojimo procedūroje bus užtikrintas, be to, notaras atlikdamas šiuos veiksmus jokia būdu neperima teismo kaip teisingumą vykdančios institucijos vaidmens. Be to, norėčiau atkreipti dėmesį, kad pati išieškojimo teisinė prigimtis nekeičiama. Pagal dabar galiojantį teisinį reglamentavimą, išieškojimas iš hipoteka įkeisto turto vyksta ne ginčo tvarka, t. y. teismas, gavęs kreditoriaus prašymą, patikrina CPK 558 straipsnyje numatytus duomenis: hipotekos kodą Hipotekos registre, negrąžintos skolos dydį, skolininką, įkeisto daikto savininką ir jų adresus (buveines), tada hipotekos teisėjas priima nutartį areštuoti daiktą ir raštu įspėja skolininką. Jei skola per 1 mėn. nuo įspėjimo skolininkui dienos negrąžinama – hipotekos kreditorius pakartotinai kreipiasi su pareiškimu į hipotekos skyrių dėl skolos išieškojimo arba įkeisto daikto perdavimo administruoti, tada hipotekos teisėjas priima nutartį už skolą įkeistą daiktą parduoti iš varžytynių arba perduoti įkeistą daiktą kreditoriui administruoti ir

praneša apie tai raštu hipotekos kreditoriams ir skolininkui, taigi teismas iš esmės tik patvirtina kreditoriaus kaip hipotekos turėtojo teisės egzistavimą, išduodamas jam vykdomąjį įrašą, kai tarp šalių nekyla ginčas. Tuo atveju, kai tarp šalių kyla ginčas, jis turi būti sprendžiamas bendra tvarka. Tai yra patvirtinta ir teismų praktikos.

Kasacinis teismas šiuo klausimu laikosi vieningos pozicijos: paskutinėje šios kategorijos byloje 2010 m. sausio 11 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje *AB SEB bankas v. UAB „Inrent“ ir UAB „Kavaska“*, bylos Nr. 3K-3-50/2010, konstatavo, kad hipotekos teisėjas atlieka tik procesinius veiksmus, susijusius su hipotekos procedūra, ir nesprenžia kilusių tarp hipotekos šalių ginčų. Teisėjas reikiamais atvejais atlieka tyrimą, siekdamas išsiaiškinti, ar atitinkamą procedūrą jam priklauso atlikti, taip pat ar pateikti jai vykdyti būtini dokumentai, o tuo atveju, kai konkrečioje byloje kyla ginčas, susijęs su pagrindine prievole – skolos atsiradimo pagrindu, jos dydžiu ir kt., šie klausimai byloje dėl hipotekos ar įkeitimo nenagrinėjami; tokių ginčų buvimo faktas nėra pagrindas sustabdyti ar atsisakyti pradėti nagrinėti hipotekos kreditoriaus prašymą dėl priverstinio vykdymo hipoteka apsaugoto skolinio įsipareigojimo. Kilęs ginčas nesustabdo išieškojimo proceso, nebent nagrinėjantis ginčą teismas taikytų laikinąsias apsaugos priemones (taip pat žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. AB „Lithun“*, bylos Nr. 3K-3-523/2005; 2007 m. gegužės 8 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *R. K. v. V. P.* ir kt., bylos Nr. 3K-3-201/2007; 2008 m. sausio 31 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *AB DnB NORD bankas v. A. U.*, bylos Nr. 3K-3-103/2008).

Procedūra turėtų atrodyti taip:

1. Jeigu per hipotekos sandoryje nustatytą terminą skolininkas neįvykdo įsipareigojimų arba atsiranda kiti hipotekos sandoryje numatyti

pagrindai, hipotekos kreditorius gali kreiptis į notarą dėl notaro vykdomojo įrašo atlikimo. Pažymėtina, kad kreipimasis į notarą ir išieškojimas ne ginčo tvarka yra ne vienintelis ir privalomas būdas, kreditoriui išlieka teisė dėl išieškojimo kreiptis ir į teismą bendrąja tvarka.

2. Apie vykdomojo įrašo atlikimo faktą notaras nedelsdamas praneša Hipotekos registruir ir Nekilnojamojo turto registruir bei išsiunčia vykdomojo įrašo kopiją skolininkui ir įkaito davėjui. Nuo vykdomojo įrašo atlikimo dienos skolininkas neturi teisės disponuoti įkeistu turto, jeigu įstatyme nenumatyta kitaip.

3. Notaro vykdomasis įrašas yra vykdytinas dokumentas, pateikiamas vykdyti antstoliui Civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka. Priėmęs vykdomąjį įrašą, antstolis skolininkui išsiunčia raginimą įvykdyti hipoteka ar įkeitimu užtikrintą įsipareigojimą per vieną mėnesį nuo raginimo įteikimo dienos, o kopija išsiunčiama įkaito davėjui (kai jis nėra skolininkas) ir kitiems Hipotekos registre nurodytiems kreditoriams.

4. Išsiuntęs ar įteikęs raginimą įvykdyti hipoteka ar įkeitimu užtikrintą įsipareigojimą, antstolis areštuoja įkaito davėjo turtą šio kodekso XLVIII skyriaus nustatyta tvarka.

5. Jeigu skolininkas, gavęs antstolio raginimą įvykdyti hipoteka ar įkeitimu užtikrintą įsipareigojimą, per raginime nurodytą terminą neįvykdo hipoteka ar įkeitimu apsaugoto skolinio įsipareigojimo, antstolis nustato įkeisto turto administravimą arba įkeistą turtą realizuoja priverstine tvarka.

6. Antstoliui pradėjus priverstinio išieškojimo procedūrą, hipotekos kreditoriaus pasirinkimu įkeistas daiktas gali būti parduodamas iš viešųjų varžytynių arba perduodamas kreditoriui administruoti, išskyrus įmonės hipotekos ir svetimo turto hipotekos atvejus. Iki varžytynių pradžios skolininko (įkaito davėjo) ir hipotekos kreditoriaus susitarimu hipotekos objektas gali būti perleidžiamas kreditoriaus ir įkaito davėjo notarine forma sudarytu sandoriu

kreditoriaus nuosavybėn arba realizuojamas hipotekos objektą parduodant trečiajam asmeniui Civilinio proceso kodekso 704 straipsnio nustatyta tvarka. Taigi ir šiuo atveju skolininkas turi teisę sumažinti priverstinio išieškojimo žalą ir išlaidas bei susitarti, kad būtų išvengta varžytynių, kurių metu turtas gali būti perleistas pigiau.

7. Hipoteka ar įkeitimu įkeisto turto išieškojimo procedūros metu įkeisto turto administravimas nustatomas antstolio patvarkymu. Šiuo atveju hipotekos ar įkeitimo kreditorius laikomas turto administratoriumi, veikiančiu pagal Civilinio kodekso normas, reglamentuojančias paprastąjį turto administravimą, su atitinkamomis turto administratoriaus teisėmis, pareigomis ir atsakomybe.

Projekte numačius, kad įkeitimo objektu galėtų būti bet koks esamas ar būsimas kilnojamasis turtas, taip pat atsiskaijus specifiskumo doktrinos, atsirado galimybė išplėtoti **universalus įkeitimo** (instituto, žinomo tiek kontinentinės, tiek bendrosios teisės tradicijų šalims) taikymo galimybę.

Šiuo metu galiojantis reglamentavimas numato tik prekių atsargų, esančių apyvartoje, įkeitimą, t. y. tokio įkeitimo objektu gali būti tik prekių atsargos, skolininko teisė disponuoti siejama su sąlyga, kad nemažės jų bendra vertė, o prekių įkeitimas išnyksta tik vykdant steigimo dokumentuose nustatytą veiklą. Ir nors pagal dabar galiojantį reglamentavimą tais atvejais, kai būdavo įkeičiamos esančios apyvartoje prekių atsargos (prekės, žaliavos, pusgaminiai, pagaminta produkcija), prekių atsargų sudėties ir kiekio pagal atskiras rūšis nurodyti nereikia, vis tiek šis institutas neatitiko šios dienos poreikių. Tai patvirtina ir teismų praktika. Pvz.: *LAT vienoje iš savo nutarčių, kurioje buvo sprendžiama automobilių įkeitimo pagal CK 4.202 straipsnį galimybė, pasisakė, kad CK 4.202 straipsnio nuostatos nedraudžia kaip prekių, esančių apyvartoje, atsargas įkeisti ne tik neregistruotinus, bet ir registruotinus kilnojamuosius daiktus, jeigu tie daiktai įkaito davėjo buhalteriniuose dokumentuose apskaitomi kaip trumpalaikis*

materialusis turtas – prekės. Teismas konstatavo, kad apylinkės teismo hipotekos teisėjo ir apygardos teismo teisėjų kolegijos argumentai dėl automobilių, įkeičiamų kaip apyvartoje esančios prekių atsargos, identifikavimo duomenų nurodymo įkeitimo lakšte (Instrukcijos 25.4 punktas) yra nepagrįsti įstatymo nuostatomis ir prieštarauja vienam iš kertinių civilinėje teisėje sutarčių laisvės principui. Atsižvelgiant į prekių atsargų, kaip įkeitimo objekto, prigimtį, reikalavimas įkeitimo lakšte nurodyti kiekvienos prekės identifikavimo duomenis yra nepriimtinas, nes, minėta, konkretūs daiktai nėra apsunkinami įkeitimu (įkaito davėjui juos pardavus, įkeitimas šiems daiktams pasibaigia, tačiau jis lieka prekių atsargoms už šalių susitartą įkeitimo sumą). Šioje byloje įkaito turėtojas sutiko su tokios rūšies įkeitimu, be to, nenustatyta ir imperatyviųjų teisės normų ar viešojo intereso pažeidimų, todėl nebuvo teisinio pagrindo atsisakyti įregistruoti įkeitimo lakštą.

Taigi projekte siūloma naujai išdėstyti CK 4.202 straipsnį, kuris vadinsis *Turtinių kompleksų įkeitimas*, kuriame numatoma galimybė įkeisti turtinį kompleksą, sudarytą iš kilnojamojo turto, kurio sudėtis ir forma nuolat kinta, įskaitant prekių atsargas, įrenginius, reikalavimo teises ir pan., t. y. išplečiamas objektas, įkeitimo objektas apibūdinamas nurodant įkeičiamo turto grupę, o atskiri į turtinio komplekso sudėtį patenkantys objektai nėra individualizuojami. Vykdydamas įprastą komercinę veiklą, įkaito davėjas turi teisę disponuoti į įkeisto turtinio komplekso sudėtį patenkančiais objektais, su sąlyga, kad nemažėja bendra įkeisto turto vertė,

t. y. neliaka veiklos ribojimų disponuojant, kas yra aktualu, atsižvelgiant į tai, kad privatūs juridiniai asmenys turi bendrą teisumą.

Taip pat siūloma numatyti įmonės hipoteką. Nors įmonė kaip nekilnojamas daiktas šiuo metu pripažįstama civilinių teisių objektu, galima sudaryti įmonės pirkimo ir pardavimo ar nuomos sutartį, tačiau įmonės hipotekos galimybė tiesiogiai nenumatyta. Projekte numatoma, kad galima bus įkeisti tiek visą įmonę, tiek jos dalį. Įmonės įkeitimo ypatumai labiau pasireiškia išieškojimo procese, siūloma priverstinio išieškojimo proceso pradžioje numatyti privalomą administravimą, ir tik nepasiteisinus administravimui, įmonė bus parduodama. Taip siekiama apsaugoti skolininką nuo nesąžiningų kreditorių, kurie per priverstinį išieškojimą norėtų perimti skolininko įmonę. Projekte aiškiai numatomas administratoriaus įmonės hipotekos atveju statusas ir jo santykis su juridinio asmens valdymo organais, taip pat projekte numatyta, kad turto administratorius neperima įmonės valdymo organo funkcijų, tačiau turto administratoriaus nurodymai dėl įmonės turto, kuris patenka į įmonės hipotekos objektą, naudojimo, valdymo ir disponavimo yra privalomi valdymo organo nariams. Taip pat numatomos normos, apibrėžiančios turto administratoriaus kompetenciją, siekiant išvengti administratoriaus, kuriuo bus kreditorius, piktnaudžiavimo – būtent kad administratorius veiks paprastojo administravimo pagrindais ir įstatymo jam suteiktomis teisėmis galės naudotis tik tiek, kiek reikia jo reikalavimams, užtikrintiems įmonės hipoteka, įvykdyti. ●

Marius Stračkaitis

LNR prezidentas
Klaipėdos m. 1-ojo notarų biuro notaras

GAL VERTĖTŲ PAŽVELGTI DAR PLAČIAU?

Po ilgo, intensyvaus ir produktyvaus darbo hipotekos ir įkeitimo registravimo reformos projektas – jau Seime. Notarų rūmai, tardami tvirtą „taip“ minėtajai reformai, vis dėlto atkreipia įstatymų leidėjų dėmesį į kelis siūlomos reformos aspektus, kuriuos vertėtų aptarti prieš priimant politinį sprendimą dėl Civilinio kodekso ir kitų susijusių teisės aktų pataisų.

Pagal galiojančius teisės aktus hipotekos ir įkeitimo procese notaras atlieka šios srities sandorių bei dokumentų teisinį tyrimą, išaiškina šalims sandorio esmę ir pasekmes, kiekvienos šalies teises ir pareigas, užtikrina asmenų ir valstybės interesus bei tvirtina hipotekos ir įkeitimo lakštus. Šiuo metu notaro kompetencijai nepriskirtas sandorio

pateikimas registruoti, hipotekos ir įkeitimo įregistravimas, sprendimas išieškoti iš įkeisto turto.

Jei Seimas pritartų reformos siūlymams, notarams tektų sandorio tvirtinimo, patvirtinto sandorio registravimo, sandorio duomenų teikimo Hipotekos registrai ir vykdomojo įrašo atlikimo funkcijos. Pozityvių pasekmių įžvelgtume ne vieną. Pirmiausia, valstybės teisinėje sistemoje ir konkrečiai notariate paslaugos būtų teikiamos, laikantis „vieno langelio“ principo. Atsisakius dvigubo teisinio tyrimo, sutrumpėtų hipotekos sandorio registravimo laikas. Perkėlus hipotekos ir įkeitimo procesą į notarų biurus, sumažėtų teismų darbo krūvis, tikėtina, kad pavyktų sutaupyti dalį lėšų.

Notarų rūmai pritaria ir notaro vykdomųjų įrašų instituto išplėtimui, supaprastinant ir pagreitinant išieškojimo iš įkeisto turto procedūras. Nors ši neabejotinai didelė nauja notarų veiklos sritis padidins notarų darbo krūvį ir darbo sąnaudas, tačiau ji padės generuoti ir papildomų pajamų. Manome, kad išieškojimas iš hipoteka įkeisto turto ne ginčo tvarka pagal notaro išduotą vykdomąjį įrašą bus pigesnis, efektyvesnis, greitesnis ir labiau atitiks sąžiningų civilinių teisinių santykių dalyvių interesus.

Vis dėlto svarbu pabrėžti, jog reformuojant išieškojimo iš įkeisto turto procedūrą, būtina užtikrinti kreditoriaus ir skolininko interesų balansą.

Tam, kad būtų galima neteismine tvarka pradėti išieškojimą iš skolininko turto, turi būti užtikrintas sutarties, kurios pagrindu pradedamas išieškojimas, teisėtumas. Mūsų nuomone, notaro vykdomasis įrašas gali būti išduodamas tik pagal notariškai patvirtintą sandorį.

Nagrinėdami reformos projektą, aptinkame ir esminių funkcijų, kurių ketinama nebepriskirti notaro kompetencijai. Siūloma atsisakyti įkeitimo sandorio notarinės formos, CK 4.209 str. įtvirtinant įkeitimo sutarties paprastą rašytinę formą. Mūsų nuomone, notarinės formos reikalavimas įkeitimo sandoriui yra pagrįstas ne tik dėl sandorio sudėtingumo, tačiau ir dėl teisių įgyvendinimo efektyvumo, greitumo, paprastumo (sandorį registruojant, vykdant išieškojimą). Dėl šių priežasčių priimant pataisas siūlome šį reikalavimą palikti. Taip pat norėtume atkreipti dėmesį, kad atsisakius įkeitimo sandorio notarinės formos, ne tik nebus pasiekti hipotekos reformos koncepcijos tikslai, bet ir nebus

efektyviai taupomos valstybės lėšos, nes registruojant įkeitimo sandorį teisinis tyrimas turės būti atliekamas valstybės sąskaita. Jei bus nuspręsta, kad teisinis tyrimas nereikalingas, tai dar labiau apsunkins skolininko teises ir neužtikrins šalių lygiateisiškumo principo, sudarant kilnojamojo turto įkeitimo sutartis. Kita vertus, nuogaustaujame, kad nelikus sandorio notarinės formos, nebus užtikrinta ir tinkama kreditorių teisių apsauga, neveiks „vieno langelio“ paslauga, nepavyks perduoti duomenų Hipotekos registruui elektroniniu būdu. Įkeitimo sandoris bus sudėtingesnis, neliks galimybės atlikti notaro vykdomąjį įrašą.

Pagal projektą siūloma atsisakyti standartizuotos lakšto formos. Manome, jog šie siūlymai neužtikrintų paprastumo, aiškumo sudarant hipotekos sandorius, juos bus sunkiau registruoti elektroniniu būdu.

Priimant pataisas, siūlome palikti notarinės formos reikalavimą įkeitimo sandoriui, kai įkeitimo objektas perduodamas trečiajam asmeniui arba paliekamas valdyti įkaito davėjui. Manytume, kad šis reikalavimas ypač aktualus tais atvejais, kai įkeičiami registruotini kilnojamieji daiktai.

Išvada. Į hipotekos reformą iš notariato pozicijų žvelgiame teigiamai ir konstruktyviai. Tačiau tai neatima galimybės ir atsakomybės kelti kiek radikalesnius klausimus, pavyzdžiui, ar nėra ši reforma pernelyg „siaura“? O gal vertėtų į ją pažvelgti dar plačiau, aprėpiant ir bankroto teisės reformą, susiejant ir geriau reglamentuojant bet kuriomis ekonominėmis sąlygomis aktualų hipotekos ir bankroto ryšį? ●

Vaida Majūtė

LNR teisininkė konsultantė

TARPTAUTINIO POBŪDŽIO PAVELDĖJIMO BYLŲ PROBLEMATIKA IR PERSPEKTYVOS

Straipsnis paremtas pranešimu, kuris perskaitytas 2009 12 15 tarptautinėje konferencijoje „Paveldėjimo teisės europeizacijos perspektyvos“ Vilniuje

Laisvas asmenų judėjimas Europos Sąjungoje, tarptautinė asmenų migracija lemia, kad tarptautinio pobūdžio paveldėjimo bylų nuolat gausėja. Paveldėjimas tarptautinio pobūdžio gali būti dėl įvairių priežasčių, pvz., palikėjas turi turto užsienyje arba užsienio pilietis turi turto Lietuvoje, užsienio valstybės pilietis nuolat gyvena Lietuvoje, palikėjo įpėdiniai gyvena užsienyje, palikėjo testamentas sudarytas užsienyje ir pan. Sprendžiant tarptautinio pobūdžio paveldėjimo bylas, susiduriama su tarptautinės privatinės teisės normomis, reglamentuojančiomis jurisdikcijos, arba kompetencijos, bei taikytinos teisės klausimus. Didžiausi sunkumai nagrinėjant tarptautinio pobūdžio paveldėjimo bylas kyla dėl valstybių nacionalinės teisės skirtumų. Šie skirtumai lemia įvairius sunkumus tiek teisininkams, nagrinėjantiems paveldėjimo bylas, tiek įpėdiniams, siekiantiems paveldėti mirusiojo turtą. Siekiant taikyti užsienio teisę, dažniausiai susiduriama su tokiomis problemomis:

- **Kalbų problema** (įvairūs teisės šaltiniai paprastai prieinami tik konkrečios valstybės valstybine (nacionaline) kalba arba pateikiami vertimai tik tam tikromis kalbomis);

- **Užsienio teisės prieinamumas** (ne visada ir ne visų valstybių įvairūs teisės aktai ar kiti teisės šaltiniai yra viešai prieinami ir lengvai surandami, pvz., skelbiami internete. Kita vertus, net ir suradus konkretų teisės aktą, reikia įsitikinti, kad jis galioja, aktualus ir nepakeistas);

- **Užsienio teisės turinio aiškinimo ir interpretavimo problema** (ne visada gramatinė teisės normos išraiška yra pakankamai aiški; taikant užsienio teisę reikia žinoti ir išmanyti visą valstybės teisės sistemą, atsižvelgti į įvairius teisės šaltinius (pvz., teismų praktiką, doktriną, teisės principus) ir teisę taikyti taip, kaip ją taikytų tos valstybės kompetentinga institucija).

Vienas pagrindinių šių problemų sprendimo būdų yra valstybių teisės derinimas ir vienodinimas, priimančias daugiašales konvencijas, tarptautines sutartis, Europos Sąjungos teisės instrumentus (reglamentus, direktyvas, rekomendacijas). Šis teisės derinimas, esant dideliems nacionalinių teisių skirtumams ir specifikai, vyksta lėtai ir yra gana sudėtingas.

Tarptautinio pobūdžio paveldėjimo bylų problemas spręsti padeda ir tarp valstybių sudaromos dvišalės sutartys dėl teisinės pagalbos.

Trečias būdas šioms problemoms spręsti yra atskirų valstybių institucijų bendradarbiavimas ir tam tikrų tarpusavio pagalbos priemonių kūrimas. Europos Sąjungos notariatų iniciatyva yra įkurtas Europos notarų tinklas, kurio tikslas – padėti užsienio valstybių kolegoms notarams surasti ir taikyti kitos valstybės narės teisę. Europos notariatų iniciatyva šiuo metu yra siekiama įkurti ir Europos testamentų registru tinklą, kuris leistų bet kurios valstybės notarui patikrinti, ar palikėjas konkrečioje užsienio valstybėje nebuvo sudaręs testamentą.

Tam, kad suvoktume tarptautinio pobūdžio paveldėjimo bylų sudėtingumą, reikėtų paanalizuoti konkretų pavyzdį.

Sutuoktiniai – LR piliečiai, sudarę santuoką Lietuvoje, turi du nepilnamečius vaikus. Sutuoktinis gavo nuolatinį darbą Belgijoje ir išsikraustė gyventi į Belgiją. Sutuoktinė su vaikais liko Lietuvoje. Sutuoktiniai Lietuvoje yra sudarę bendrąjį sutuoktinių testamentą, kuriuo visą savo turtą yra paskyrę vienas kitam. Sutuoktiniai turi nekilnojamojo turto Lietuvoje (butą ir miškų ūkio paskirties žemės sklypą) ir Ispanijoje (vilą prie jūros) bei kilnojamojo turto Lietuvoje ir Belgijoje (automobiliai, pinigai bankų sąskaitose). Sutuoktinis žuvo Belgijoje per autoavariją.

Akivaizdu, kad tai yra tarptautinio pobūdžio paveldėjimo byla. Vadinasi, pirmiausia turi būti sprendžiamas šios bylos **jurisdikcijos ir taikytinos teisės** klausimas. Paveldėjimo bylų jurisdikcijos klausimo nei LR CK kolizinės normos, nei CPK nereguliuoja. Paveldėjimo bylų **jurisdikcija** yra nustatyta Lietuvos sudarytose tarptautinėse

sutartyse dėl teisinės pagalbos. Pvz., Lietuvos ir Lenkijos dvišalėje sutartyje numatyta, kad kilnojamojo turto paveldėjimo bylose palikėjo pilietybės valstybės kompetentinga įstaiga, o nekilnojamojo turto paveldėjimo bylose – turto buvimo vietos kompetentinga įstaiga. Lietuvos, Latvijos ir Estijos trišalėje sutartyje dėl teisinės pagalbos numatyta, kad kilnojamojo turto paveldėjimo bylose kompetentinga palikėjo paskutinės nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės kompetentinga įstaiga, o nekilnojamojo turto – daikto buvimo vietos valstybės kompetentinga įstaiga. Deja, dvišalės sutarties su Belgija Lietuva nėra pasirašiusi. Kadangi LR CPK reguliuoja jurisdikcijos klausimus tik ginčams dėl paveldėjimo teisinių santykių, tačiau ne šių santykių įforminimo ne ginčo tvarka jurisdikcija, todėl nustatant jurisdikciją svarbiausia atsižvelgti, kad paveldėjimo byla turėtų ryšį su tam tikra valstybe, be to, svarbu nustatyti, ar kitos valstybės teisė nustato išimtinės jurisdikcijos šioms klausimams nagrinėti. Pvz., Belgijos teisė numato, kad Belgijos institucijos nekompetentingos nagrinėti bylas, susijusias su užsienyje esančio nekilnojamojo turto perdavimu. Jei įpėdiniai, gyvenantys Lietuvoje, kreipsis į Lietuvos notarą dėl paveldėjimo po Belgijoje gyvenusio palikėjo mirties, Lietuvos notaras neturi teisinio pagrindo atsisakyti vesti tokią paveldėjimo bylą. Tiesa, atsižvelgiant į praktinį patogumą ir užsienio teisės taikymo sunkumus, praktikoje dažniausiai jei nustatoma, kad paveldėjimui taikytina užsienio teisė, tai siūloma ją ir nagrinėti tos užsienio valstybės kompetentingose įstaigose. Taip galima išvengti ir užsienio valstybėse priimtų sprendimų pripažinimo ir vykdymo problemų.

Kalbant apie **taikytinos teisės** nustatymą, tai reglamentuoja tarptautinės privatinės teisės kolizinės nuostatos, įtvirtintos CK pirmoje knygoje. Atkreiptinas dėmesys, kad taikytina teisė apima visus klausimus, susijusius su paveldėjimu, t.y. įpėdinių nustatymas, įpėdiniais priklausanti palikimo dalis, palikimo priėmimo tvarka ir būdai, įpėdinių atsakomybė už palikėjo skolas, privalomoji palikimo dalis ir t.t. Tarptautinio pobūdžio paveldėjimo bylos nagrinėjimas neapsiriboja tik paveldėjimo kolizinių normų taikymu, šiose bylose dažnai reikia taikyti ir šeimos teisės, daiktinės teisės ir kt. kolizines normas.

Pagal Lietuvos teisę (CK 1.62 str.) paveldėjimo santykiams taikoma valstybės, kurioje buvo palikėjo nuolatinė gyvenamoji vieta, teisė. Vadinasi, pagal Lietuvos TPT normas paveldėjimui taikytina teisė bus Belgijos teisė, išskyrus nekilnojamuosius daiktus, nes jų paveldėjimui taikoma daikto buvimo vietos (*lex rei sitae*) teisė. Pagal Belgijos teisę kilnojamojo turto paveldėjimui taikytina paskutinės nuolatinės gyvenamosios vietos teisė, o nekilnojamųjų daiktų paveldėjimui – turto buvimo vietos teisė. Jei Lietuvos notaras laikys save kompetentingu nagrinėti šią paveldėjimo bylą, jis kilnojamųjų daiktų paveldėjimui turės taikyti Belgijos teisę. Jei ne, vadinasi, Belgijos notaras spręs klausimą dėl Belgijoje ir kitose valstybėse esančio kilnojamojo turto paveldėjimo, Lietuvos notaras – dėl Lietuvoje esančių nekilnojamojo turto objektų paveldėjimo. Problema – jei abiejų valstybių kompetentingos institucijos užves paveldėjimo bylą, laikydamos save kompetentingomis, arba nė viena iš jų nepripažins savęs kompetentinga.

Pagal Ispanijos teisę paveldėjimui, nepriklausomai nuo turto rūšies, taikoma palikėjo pilietybės valstybės teisė. Tiek Belgijos, tiek Lietuvos teisė nekilnojamojo turto, esančio Ispanijoje, paveldėjimo klausimus nukreipia į Ispanijos teisę. Tačiau Ispanijos teisė grąžina šį klausimą į Lietuvos teisę. Šiuo atveju susiduriama su *renvoi*, arba grąžinimo atgal, problema. LR CK 1.10 str. 3 d. numato, kad nuoroda į taikytiną užsienio teisę reiškia nuorodą į atitinkamos valstybės vidaus materialinę teisę, o ne į šios valstybės tarptautinę privatinę teisę, išskyrus šio kodekso numatytus atvejus. Tokia nuostata reiškia, kad iš esmės *renvoi* Lietuvoje nepripažįstamas. Belgijos tarptautinės privatinės teisės normos pripažįsta paprastąjį, arba vienašalį, *renvoi*, kas reiškia, kad jei užsienio valstybės teisė grąžintų atgal į Belgijos teisę, būtų taikoma Belgijos teisė. Tačiau Belgijos teisė nepripažįsta dvigubo *renvoi*, kuris nukreipia į trečiosios valstybės teisę (šiuo atveju yra dvigubas *renvoi*, nes Belgijos teisė nukreipia į Ispanijos teisę, o Ispanijos teisė – į Lietuvos teisę). Ispanijos tarptautinė privatinė teisė *renvoi* atžvilgiu yra analogiška Lietuvos TPT, t.y. nuoroda į užsienio teisę reiškia į valstybės materialinę teisę, t.y. *renvoi* ribojamas, išskyrus kai kurias išimtis. Taigi kyla problema – kurios valstybės

institucija ir pagal kurios valstybės teisę yra kompetentinga nagrinėti Ispanijoje esančio nekilnojamojo turto paveldėjimo klausimą?

Kiti klausimai, kurie turi būti sprendžiami nagrinėjant šią paveldėjimo bylą:

- **Paskutinės nuolatinės gyvenamosios vietos kriterijus.** Skirtingų valstybių teisė skirtingai apibrėžia, kas yra paskutinė nuolatinė gyvenamoji vieta. Pvz., LR CK 2.12 str. numato, kad asmens nuolatinė gyvenamoji vieta yra toje valstybėje, kurioje jis nuolat ar daugiausia gyvena laikydamas tą valstybę savo asmeninių, socialinių ir ekonominių interesų buvimo vieta. Tai yra vertinamasis kriterijus. Pagal Belgijos teisę nuolatinė gyvenamoji vieta – tai pagrindinė, svarbiausia asmens įsikūrimo vieta jo mirties momentu. Taigi nustatant taikytiną teisę gali kilti šalutinis klausimas, kur buvo paskutinė nuolatinė mirusiojo gyvenamoji vieta.

- **Turto kvalifikavimo klausimas.** Kadangi palikimą sudaro tiek nekilnojamieji, tiek kilnojamieji daiktai, pagal kurią teisę reikia nustatyti, koks turtas pripažįstamas nekilnojamoju, o koks kilnojamoju? Pagal Belgijos teisę daiktas pripažįstamas kilnojamoju arba nekilnojamoju pagal *lex fori*, t.y. teismo buvimo vietos teisę. Tačiau praktikoje yra reikalavimas atsižvelgti į *lex rei sitae*. Lietuvos teisė (CK 1.48 str.) numato, kad daiktas pripažįstamas kilnojamoju ar nekilnojamoju pagal jo buvimo vietos teisę. Tuo atveju, jei Belgijos teisė konkretų daiktą kvalifikuotų kaip kilnojamąjį, o Lietuvos – kaip nekilnojamąjį, galimas dvigubas to paties daikto paveldėjimas.

- **Sutuoktinių turto teisinio režimo klausimas.** Nustatant palikėjui priklausantį turtą, tektų aiškintis ir sutuoktinių turto teisinio režimo klausimą (kokia nuosavybės teisė, kokios sutuoktinių dalys, ar nebuvo vedybų sutarties ir pan.) Tačiau sprendžiant sutuoktinių turto teisinio režimo klausimą, notarui reikėtų įsitikinti, ar santuoka galioja. Taigi neišvengiamai reikėtų taikyti ir šeimos santykiams taikytinos teisės kolizines normas, bei esant reikalui taikyti užsienio valstybės šeimos materialinės teisės normas. Pagal Belgijos teisę sutuoktinių turto teisinis režimas nustatomas pagal sutuoktinių

pilietybės teisę. LR CK 1.28 str. nustato, kad sutuoktinių turto teisinis režimas nustatomas pagal sutuoktinių nuolatinės gyvenamosios vietos teisę, o jei gyvenamosios vietos skirtingos – pagal pilietybės valstybės teisę. Šiuo atveju mirusiajam priklausančio turto nuosavybė būtų sprendžiama pagal Lietuvos teisę. Praktinė problema – kaip Belgijos notaras išskirtų mirusiajam priklausiusią bendrosios jungtinės nuosavybės dalį (Lietuvos notaras tai daro išduodamas pergyvenusiam sutuoktiniui nuosavybės teisės liudijimą).

- **Testamento galiojimo klausimas.** Sprendžiant testamentą galiojimo klausimą, reikėtų įsitikinti testamentiniu veiksnumu. Jis pagal LT CK 1.60 str. nustatomas pagal testatoriaus nuolatinės gyvenamosios vietos teisę. Anot Belgijos teisės testamentinis veiksnumas nustatomas pagal testatoriaus pilietybės teisę. Testamentą formos ir jo pripažinimo klausimą Belgijoje reglamentuoja 1961 m. Hagos konvencija dėl testamentų formų. Tačiau Belgijos nacionalinė teisė nepripažįsta bendrųjų testamentų. Klausimas – ar Lietuvoje sudarytas bendrasis sutuoktinių testamentas būtų pripažįstamas Belgijoje?

Bendrai apžvelgiant šią nagrinėjamą situaciją, matyti, kad gali susidaryti trys palikimai ir trys atskiros paveldėjimo procedūros trijose valstybėse. Kiekviena iš trijų valstybių numato daugiau ar mažiau skirtingą reglamentavimą, o tai reiškia, kad gali skirtis konkretaus turto įpėdiniai, jiems priklausanti turto dalis ir pan. Pvz., paveldint nekilnojamąjį turtą, esantį Lietuvoje, pagal bendrąjį sutuoktinių testamentą turtas atiteks sutuoktinei, o nepilnamečiams vaikams priklausys teisė į privalomąją palikimo dalį. Pagal Belgijos teisę, jei nebus pripažįstamas bendrasis sutuoktinių testamentas, visas kilnojamasis turtas bus paveldimas pagal įstatymą. Pagal Belgijos teisę reiškia, kad turtą paveldės vaikai, o sutuoktinei bus nustatomas uzufuktas į visą mirusiojo turtą. Jei Ispanijos notaras išimtinė tvarka imtųsi tvarkyti Ispanijoje esančio nekilnojamojo turto paveldėjimo klausimą, šis turtas būtų dalijamas pagal Ispanijos teisę. Ispanijos teisė, ko gero, pripažintų Lietuvoje sudarytą testamentą, tačiau Ispanijos teisė numato, kad palikėjo vaikai negali paveldėti mažiau negu 2/3 savo tėvų turto,

t.y. nustatyta privalomoji palikimo dalis. Iš tiesų ši situacija atrodo pakankamai sudėtinga, nors ji yra visiškai reali šiuolaikinėje internacionalioje ir migruojančioje visuomenėje.

Jei mes šią situaciją pasunkintume papildomomis aplinkybėmis, pvz., Belgijoje gyvenęs lietuvis dar turėjo nesantuokinį vaiką, kuriam Belgijoje sudarytu testamentu buvo palikęs visą savo turtą. Pagal Lietuvos teisę sutuoktinio sudaryti testamentai, neatšaukus bendrojo sutuoktinių testamentą, negalioja. Vadinasi, nesantuokinis vaikas Lietuvoje turėtų tik teisę į privalomąją palikimo dalį kartu su Lietuvoje gyvenančiais vaikais. Pagal Belgijos teisę visas mirusiojo kilnojamasis turtas atitektų mirusiojo testamentiniam įpėdiniui – vaikui, tačiau Lietuvoje gyvenantys vaikai turėtų teisę į privalomąją palikimo dalį. Ispanijos notaras, kadangi pagal Ispanijos teisę būtų pripažįstami abu testamentai, vertintų pagal savo teisę, kuris testamentas turi pirmenybę. Taigi ir vėl situacija, kai skirtingas turtas būtų paveldimas pagal skirtingų valstybių teisės reikalavimus. Tokios situacijos yra iš esmės netoleruotinos, jos gali paneigti testatoriaus valią ir visiškai iškreipti paveldėjimo teisinius santykius. Atkreiptinas dėmesys, kad įpėdiniai, vienoje valstybėje susitvarkę paveldėjimą, turi vykti į kitą valstybę ir vėl viską pradėti nuo nulio (pvz., Belgijoje palikimą įforminę įpėdiniai, grįžę į Lietuvą, turi iš naujo priimti palikimą (jei praleistas palikimo priėmimo terminas – kreiptis į teismą dėl termino atnaujinimo) ir pan.

Dėl asmenų migracijos tokių situacijų gausėjimas sukuria būtinybę derinti tarptautinę privatinę teisę. Tokios iniciatyvos jau ėmėsi Europos Komisija, pateikdama pasiūlymą dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų ir autentiškų aktų, susijusių su paveldėjimu, pripažinimo bei vykdymo ir Europos paveldėjimo pažymėjimo naudojimo.

Priėmus šį reglamentą ir suvienodinus kai kurias tarptautiniam paveldėjimui aktualias teisės normas, būtų užtikrintas didesnis teisinis tikrumas Europos piliečiams bei supaprastintas tarptautinio pobūdžio paveldėjimo bylų nagrinėjimas, išvengiant dvigubų procedūrų ir su tuo susijusių didesnių išlaidų bei

laiko sąnaudų. Europos Sąjungos notariatų tarybos (CNUe) duomenimis, Europoje kasmet pradedama apie 450 000 tarptautinio pobūdžio paveldėjimo bylų ir tai sudaro apie 10 proc. visų paveldėjimo bylų. Tokie skaičiai rodo didelį pasiūlyme nagrinėjamų problemų mastą.

Šiuo reglamentu nesiekama suvienodinti valstybių narių paveldėjimo teisės, paneigti ar eliminuoti nacionalinės teisės veikimą paveldėjimo teisinių santykių srityje, o suvienodinamos tik kai kurios tarptautiniam paveldėjimui aktualios normos (jurisdikcijos bei taikytinos teisės kolizinės normos, sprendimų pripažinimo ir vykdymo užtikrinimas, Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimas). Notarų rūmai palaiko siūlomą kaip pagrindinį paskutinės nuolatinės gyvenamosios vietos kriterijų, pagal kurį nustatoma jurisdikcija paveldėjimo bylose bei paveldėjimui taikytina teisė. Manome, kad paveldėjimo bylose priimtų sprendimų pripažinimas ir vykdymas Europos Sąjungoje be jokių papildomų procedūrų sumažins biurokratinę našumą bei suteiks teisinį tikrumą savo teises įgyvendinantiems asmenims. Bendro Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimas, siekiant įrodyti įpėdinio statusą, taip pat testamentu vykdytojo ar palikimo administratoriaus įgaliojimus, palengvins šių asmenų teisių, o ypač nuosavybės teisės, įgyvendinimą. Žinoma, tokio reglamento buvimas nereiškia, kad išnyks visos problemos. Kadangi nėra bendro paveldėjimo bylų registro, nors paveldėjimo bylų jurisdikcijai ir taikytinai teisei nustatyti pradedamas taikyti bendras pagrindinis – paskutinės nuolatinės gyvenamosios vietos kriterijus, išlieka galimybė, kad dėl to paties turto bus vedamos kelios paveldėjimo bylos skirtingose valstybėse. Visgi šis reglamentas – tai žingsnis į priekį.

Kita vertus, Lietuvos notarų rūmai numato keltą problemų, susijusių su minėto reglamento taikymu.

Dėl turto buvimo vietos kriterijaus nustatymo

Siūlomo reglamento 9 straipsnyje įtvirtinta turto buvimo vietos teismų jurisdikcija, kai pagal turto buvimo vietos valstybės narės teisę reikalingas

jos teismų įsikišimas siekiant priimti daiktinės teisės priemones, susijusias su šio turto perdavimu, įregistravimu viešuose registruose. Kadangi pagal tokią reglamento nuostatą nėra visiškai aišku, ar šis turto buvimo kriterijus būtų taikytinas Lietuvai, pagal kurios teisę paveldėjimo teisės liudijimą, kaip nuosavybės teisių perėjimo įforminimą, kompetingas išduoti tik LR notaras ir kurio pagrindu registruojamos daiktinės teisės viešame registre, siūlytume diskusijose dėl reglamento inicijuoti šios nuostatos tobulinimą, aiškiai ir nedviprasmiškai įtvirtinant nekilnojamojo turto buvimo vietos kriterijų nustatant jurisdikciją bei taikytiną teisę. Lietuvoje dėl susiklosčiusių teisinių tradicijų, taip pat kultūrinių, istorinių bei geografinių aspektų nekilnojamas turtas (pvz., žemė, būstas) yra laikomas ypatinga socialine vertybe, kurios apsaugai ir gynimui įtvirtinta sustiprinta apsauga (pvz., priviloma notarinė sandorių forma, teisinė registracija ir pan.). Tai, kad tik Lietuvos notaras turėtų būti kompetingas įforminti paveldėjimo teisinius santykius į Lietuvoje esantį nekilnojamąjį daiktą, galėtų būti grindžiama tiek **viešojo intereso apsauga** (pvz., notaro pareigos ir atsakomybė apsaugant trečiųjų asmenų interesus – nepilnamečių vaikų (dėl privalomosios dalies), sutuoktinio (dėl bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausančio turto)), tiek **praktiniais aspektais** (t.y. notarų integracija su viešaisiais registrais, „vieno langelio“ principo įgyvendinimas registruojant daiktines teises, kt.). Sunku įsivaizduoti, kaip užsienio valstybės kompetentinga institucija, sprendama Lietuvoje esančio nekilnojamojo turto paveldėjimo klausimą, užtikrins šio turto nuosavybės formos nustatymą, kadangi tai susiję su Lietuvos šeimos teisės išmanymu, viešųjų registrų (nekilnojamojo turto, gyventojų registro, vedybų sutarčių registro ir kt.) duomenų patikromis. Tokia situacija sudarytų palankias sąlygas nuosavybės teisių pažeidimams.

Kaip buvo pateiktas pavyzdys, kai kilnojamojo turto paveldėjimui ir nekilnojamojo turto paveldėjimui taikomos skirtingos teisės, susidaro keli palikimai, kurių kiekvienam taikoma skirtinga teisė, pagal kurią skirtingai apibrėžiamas įpėdinio ratas, jiems priklausanti palikimo dalis, skirtingi palikimo priėmimo terminai ir tvarka ir t.t. Tokia sistema įpėdiniam labai nepatogi, ilgai užtrunka

ir brangiau kainuoja. Tačiau siekiant užtikrinti interesų pusiausvyrą, būtų galima pasirinkti kompromisą, pagal kurį viso turto paveldėjimui būtų taikytina viena, t.y. palikėjo paskutinės nuolatinės gyvenamosios vietos, teisė (t.y. įpėdinių nustatymo, palikimo priėmimo, įpėdiniams priklausančių palikimo dalių nustatymo ir kiti klausimai), tačiau nuosavybės ir kitų daiktinių teisių į nekilnojamąjį daiktą perdavimo (jo įforminimo) klausimai priklausytų nekilnojamojo daikto buvimo vietos jurisdikcijai ir būtų sprendžiami pagal daikto buvimo vietos teisę (pvz., Lietuvos notaras pagal užsienio valstybės notaro išduotą Europos paveldėjimo pažymėjimą, įrodantį, kas yra palikėjo teisių perėmėjai, Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka šiems įpėdiniams išduoda paveldėjimo teisės liudijimą, kuris registruojamas viešame registre). Tokia tvarka, viena vertus, supaprastintų paveldėjimo procedūras, nes įpėdiniams iš esmės nereikėtų visų procedūrų atlikti iš naujo (pvz., priimti palikimo, kreiptis į teismą dėl termino palikimui priimti pratęsimo) ir neatsirastų dvigubo palikimo su skirtingais įpėdiniais, kita vertus, būtų užtikrinami trečiųjų asmenų teisėti interesai ir apsauga (pvz., išskirta iš mirusio vardu registruoto turto pergyvenusiam sutuoktiniui priklausanti bendrosios jungtinės nuosavybės dalis). Be to, galbūt tokia tvarka sudarytų galimybę užtikrinti Lietuvoje gyvenančių įpėdinių, turinčių teisę į privalomąją dalį, interesus (pvz., nepilnamečių vaikų).

Taip pat norėtume atkreipti dėmesį, kad pagal Reglamento projekto 21 straipsnį paveldėjimui taikytina teisė nekliudo taikyti turto buvimo vietos valstybės teisės, jei joje nustatyta, kad prieš galutinai perduodant palikimą teisę jį gauti turintiems asmenims, sumokami su paveldėjimu susiję mokesčiai. LR paveldimo turto mokesčio įstatymo 8

straipsnis numato, kad paveldimo turto mokesčių gyventojas sumoka prieš paveldėjimo teisės liudijimo išdavimą. Notaras padeda užtikrinti šio mokesčio sumokėjimą. Neaišku, kaip šio mokesčio sumokėjimas būtų užtikrinamas, jei paveldėjimą tvarkytų užsienio kompetentinga institucija pagal užsienio teisę.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, siūlytume Europos Sąjungos institucijose svarstant klausimą dėl šio reglamento priėmimo inicijuoti ir palaikyti nekilnojamojo turto buvimo vietos kriterijaus išsaugojimą nustatant jurisdikciją bei taikytiną teisę.

Dėl privalomosios palikimo dalies

Siūlomu reglamentu nustatant paveldėjimo bylų jurisdikciją ir taikytiną teisę nėra reglamentuojama ir užtikrinama artimiausiems mirusiojo šeimos nariams teisė į privalomąją palikimo dalį (pvz., tuo atveju, jei paveldėjimui taikytina užsienio teisė nenumato privalomosios palikimo dalies instituto). Privalomosios palikimo dalies tikslas – apsaugoti pažeidžiamų, išlaikymo reikalingų šeimos narių (sutuoktinio, nepilnamečių vaikų ar nedarbingų tėvų) interesus. Šiuo metu Civiliniame kodekse įtvirtintos tarptautinės privatinės teisės kolizinės normos numato šių asmenų, gyvenančių Lietuvoje, teisę į privalomąją dalį, jei palikėjas buvo LR pilietis, nors šio piliečio paveldėjimui taikytina užsienio teisė ir užsienio teismų jurisdikcija. Įsigaliojus Komisijos siūlomam reglamentui, tokiu atveju privalomoji palikimo dalis nebus garantuojama. Siūlytume diskutuojant ir svarstant reglamento nuostatas, susijusias su taikytinos teisės nustatymu, inicijuoti reglamento pakeitimus, siekiant užtikrinti privalomąją palikimo dalį artimiausiems šeimos nariams. ●

EUROPOS NOTARIATAS

Europos Sąjungos notariatų tarybos (CNUE) generalinėje asamblėjoje 2010 m. kovo 19 d. Briuselyje (Belgija) Lietuvos notarų rūmams atstovavo prezidiumo narė, Vilniaus m. 29-ojo notaro biuro notarė Svajonė Šaltauskienė ir LNR konsultantė Sandra Ražanaitė.

CNUE generalinė asamblėja patvirtino 2009 m. gruodžio 11 d. įvykusio susitikimo protokolą ir aptarė Europos Bendrijų Teisingumo Teisme vykstantį procesą dėl pilietybės taikymo notarams, nagrinėjo autentiškų dokumentų judėjimo, paveldėjimo teisės, santuokinės nuosavybės teisinio režimo srityse kylančias problemas, tai pat asamblėjos dalyviams informaciją apie ryšius su Anglijos ir Velso notarų bendruomene.

Atkreiptas dėmesys, kad autentiškų dokumentų judėjimo tema yra iškeliamą šiuose pastarojo meto teisiniuose pasiūlymuose:

- Reglamente dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, sprendimų ir autentiškų dokumentų pripažinimo ir vykdymo paveldėjimo, siūlant įvesti Europos paveldėjimo pažymėjimą. Reglamentas, kurį pasiūlė Europos Komisija 2009 m. spalio 14 d., yra Civilinės teisės darbo grupės diskusijų objektas. Reglamento projektas dėl tarptautinio pobūdžio paveldėjimo taip pat buvo analizuojamas Europos teisės akademijos konferencijoje 2010 m. vasario 18–19 dienomis.

- Pirmajame projekte dėl Europos Bendrijų reglamento dėl santuokinės nuosavybės režimo.

Pažymėta, kad Stokholmo programos kontekste autentiški dokumentai, kaip palengvinantys paslaugų teikimą piliečiams, yra prioritetas teisingumo srityje ateinančiais metais. Atkreiptas dėmesys, kad formalumai sudaro kliūtis, todėl ES turėtų rūpintis jų panaikinimu, ypač atsižvelgiant į naujųjų technologijų galimybes. Europos Komisija, paraginta Europos Tarybos, rengia tokių veiksmų planą. Europos autentiškų dokumentų darbo grupė šioje srityje tęsia mokslinį darbą ir rengia atsakymus į Europos Komisijos praktinius klausimus. Taip pat tęsiamos diskusijos dėl tarptautinio dokumentų judėjimo, pripažinimo ir vykdymo techniniu požiūriu.

CNUE lygiu Europos autentiškų dokumentų darbo grupė 2009 m. spalio 27 d. pateikė darbo rezultatus, išskeldama tokius klausimus:

- Su kokiais kliūtimis susiduria profesionalai ir piliečiai dėl autentiškų dokumentų judėjimo?

- Koks yra poreikis reguliuoti autentiškų dokumentų pripažinimą ir vykdymą be tų, kurie jau yra reguliuojami ar rengiami?

- Ar būtų tinkama ir reikalinga apibrėžti minimalius standartus, kuriuos turėtų atitikti autentiški dokumentai, kad būtų pripažinti visose ES šalyse, Europos lygiu? Jeigu taip, kokie tai turėtų būti standartai?

- Kokios pasekmės yra numatomos pripažinimui?

- Ar reikalinga išskirti tokias autentiškų dokumentų kategorijas, kurioms būtų taikomas tik pripažinimas? Jei taip, tai kokios tai galėtų būti kategorijos?

Aptartas Reglamento dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, sprendimų ir autentiškų dokumentų pripažinimo ir vykdymo paveldėjimo projektas, kurį Europos Komisija priėmė 2009 m. spalio 14 d., tačiau dar laukia priėmimas ES Taryboje.

CNUE generalinė asamblėja 2009 m. gruodį priėmė poziciją dėl reglamento dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, sprendimų ir autentiškų dokumentų pripažinimo ir vykdymo paveldėjimo ir Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimo projekto.

Minėtoje pozicijoje CNUE iš esmės sveikino reglamentą, kuris turėtų įnešti daugiau teisinio tikrumo Europos piliečiams, taip pat kontroliuojamos autonomijos principo įgyvendinimą, kai taikytina teisė bus parenkama pagal gyvenamąją vietą, nors paliekama galimybė pasirinkti ir taikytiną teisę pagal tautybę. Taip pat buvo išdėstyta nuomonė dėl atskirų projekto nuostatų. Komisija pareiškė, kad norėtų užduoti keletą klausimų dėl notarinės praktikos paveldėjimo reikaluose. Todėl Komisija buvo pakviesta dalyvauti paveldėjimo teisės darbo grupės susitikime 2010 m. sausio 19 d. Nors susitikime vyravo atviras dialogas, vieningas sprendimas nebuvo priimtas. Komisija taip pat norėjo sužinoti Europos notariatų poziciją dėl šių klausimų:

- dėl notarų kompetencijos;

- notarų vaidmenį įvedus Europos paveldėjimo pažymėjimą.

Atsakymas buvo nusiųstas Tarybos sekretariatui 2010 m. sausio 29 d.

Dėl santuokinės nuosavybės teisinio režimo CNUE pateikė informaciją, kad naujas Europos Komisijos ekspertų grupės PRM III susitikimas įvyko 2009 m. gruodžio 21 d. Jame buvo diskutuojama dėl pirmojo projekto – bendrijos reglamento dėl santuokinės nuosavybės režimo. Paskutinis ekspertų grupės susitikimas numatytas 2010 m. kovo 30 d.

Galutinis siūlytinis tekstas Komisijos bus priimtas 2010 m. trečiąjį ketvirtį.

CNUE šeimos teisės darbo grupė surengė susitikimą 2010 m. vasario 3 d. Šio susitikimo išvados:

- notariato siekiamas tikslas yra išskyrimas teisių *in rem* dėl paskirstymo ir registracijos;

- paliekamas politinis klausimas, ar keisti „autentiškų dokumentų“ sąvoką;

- reikia atskirti notarinius veiksmus, kurie atliekami pagal notaro jurisdikciją, nuo kitų notarinių veiksmų, kuriems neturėtų būti taikomos specialios jurisdikcijos taisyklės;

- vyko diskusija dėl taikytinos teisės pasikeitimo taikymo atgal;

- formos reikalavimams taikytinos teisės klausimas taip pat sulaukė diskusijų. Šiuo atveju reikia atskirti taikytinos teisės pasirinkimui taikomos formos ir formos, taikomos santuokinės nuosavybės režimo pasirinkimui, reikalavimus. Taikytinos teisės pasirinkimui bus taikoma ta teisė, kuri bus pasirinkama, arba dokumento vietos teisė, o santuokinės nuosavybės režimo pasirinkimui bus taikoma pasirinkta teisė;

- dėl autentiškų dokumentų pripažinimo tos pačios pozicijos kaip ir autentiškų dokumentų ir paveldėjimo darbo grupių;

- vienbalsiai priimta nuostata dėl VI dalies „Kitų dokumentų pripažinimas„ panaikinimo.

Buvo planuojama pagal išvadas parengti konkretų tekstą, bet to nepavyko įgyvendinti, todėl manoma, kad tik kryptį numatymas leistų tolesnę diskusiją šia tema.

CNUE pateikė informaciją apie ryšius su Anglijos ir Velso notarų bendruomene. Gautas Anthony W. Northey, Anglijos ir Velso notarų bendruomenės prezidento, laiškas, kuriame pažymima, kad būtinos notarų veiklos individualizavimo tendencijos ir kad visi pasirašytini dokumentai Anglijoje ir Velse

turėtų būti siunčiami notarams, ne advokatams. Jis taip pat pakvietė CNUE prezidentą dalyvauti metinėje Anglijos ir Velso notarų bendruomenės konferencijoje, kurios pagrindinė tema bus „Ryšių nustatymas“.

Generalinė asamblėja taip pat nutarė, kad CNUE būtina parengti rašytinį pranešimą temomis, kuriomis nebuvo diskutuojama CNUE generalinės asamblėjos metu. Tai šios temos:

- 1) preventyvaus teisingumo portalo įgyvendinimas;
- 2) pinigų plovimas;
- 3) naujosios technologijos;
- 4) Europos testamentų registru tinklų asociacijos (ENRW) plėtra;
- 5) 2010 m. įvykiai.

CNUE generalinės asamblėjos metu Europos testamentų registru tinklų asociacija (angl. *European Network of Registers of Wills Association* (ENRWA)) surengė uždarymo konferenciją, kurios metu ENRWA viceprezidentai P. Girardas ir I. C. Vidalas pristatė projekto „Europos testamentai“ rezultatus.

ENRWA atstovai, vadovaudamiesi ES šalių atsakymais į pateiktą klausimyną, pateikė informaciją apie testamentų formas. Atkreiptas dėmesys, kad testamentų formos priklauso nuo teisinių sistemų. Paprastai išskiriamos civilinės teisės, bendrosios teisės ir Šiaurės Europos teisinės sistemos. Civilinės teisės sistema yra pagrįsta autentiškais dokumentais. Pagal Europos Teisingumo Teismo 1999 m. liepos 17 d. „Unibank“ sprendimą autentiški dokumentai yra tie dokumentai, kurių autentiškumas buvo patvirtintas viešosios valdžios arba valstybės įgalioto asmens. Civilinės teisės šalyse, kuriose notariatai yra valstybės įgalioti asmenys, testamentai yra autentiški dokumentai. Danija turi išskirtinę testamentų rūšį – viešuosius testamentus, kurių turinio tinkamumo notariatai netikrina, o tikrina tik, pavyzdžiui, parašo tikrumą,

testatoriaus tapatybę. Asmeniniai testamentai taip pat egzistuoja daugelyje šalių, tačiau paprastai jie turi atitikti tam tikrus reikalavimus: būti rašytiniai, su parašu ir data, testatoriui išlieka rizika, kad šie testamentai nebus rasti. Suomijoje ir Švedijoje asmeniniai testamentai taip pat galimi, tačiau tik jeigu negalima sudaryti testamentu su liudytojas. Testamentai su liudytojais yra žinomi ir kitose šalyse. Paprastai nereikalaujama, kad jie būtų parašyti paties testatoriaus, bet bent jau jo pasirašyti. Ypatingų aplinkybių atveju kai kurios valstybės (Kroatija, Suomija, Vengrija, Latvija, Lenkija, Švedija) leidžia žodinius testamentus, tačiau jie galioja trumpai. Tarptautinės teisės vienodinimo institutas (UNIDROIT) išleido konvenciją, kurioje numatyta papildoma tarptautinių testamentų rūšis. Tačiau 1973 m. spalio 26 d. Vašingtono konvenciją pasirašė tik 6 valstybės (Belgija, Prancūzija, Italija, Portugalija, Jungtinė Karalystė, Slovėnija) ir ratifikavo tik Belgija, Kipras ir Prancūzija. Todėl tarptautinis testamentas nėra paplitęs ir mažai naudojamas tose šalyse, kuriose jis yra. Tačiau kai kurios valstybės, pavyzdžiui, Kroatija, kurios nors ir nėra Konvencijos narės, tačiau integravo Konvencijos nuostatas į nacionalinę teisę.

Konferencijos metu aptartos testamentų judėjimo Europoje problemos, testamentų registrai ir jų veikla, kliūtys, kurios turi būti įveiktos, kad būtų įgyvendinti tarptautiniai registru ryšiai.

Europos testamentų registro tinklo asociacija (ENRWA) buvo įkurta 2005 m. Europos notariatų iniciatyva. Šiuo metu asociacijoje 14 narių. 2008 m. pabaigoje ENRWA gavo Europos Komisijos finansavimą Europos testamentų programą įgyvendinti. Šios programos tikslas – bendradarbiauti Europos teisinėje erdvėje paveldėjimo teisės srityje ir skatinti testamentų abipusį pripažinimą, taip palengvinant testamentų ir kitų dokumentų, patvirtintų Europos Sąjungoje, paiešką teisininkams profesionalams ir Europos piliečiams.

Daugiau informacijos: www.arert.eu

„Notariato“ inf.

Miglė Čirbaitė

Kauno m. 27-ojo notaro biuro notarė,
LNR atstovė Europos notarų tinkle

PAVELDĖJIMAS EUROPOJE

ENN – European Notarial Network
A notarial network for legal practice

Europos Sąjungos notariatų tarybos (CNUe) įkurtas Europos notarų tinklas (ENT), vienijantis 21 Europos Sąjungos valstybę narę ir Kroatijos notariatus, nuo 2008 m. įgyvendina Europos Komisijos finansuojamą projektą, per kurį šių metų pradžioje buvo parengtas informacinis biuletėnis apie Europos Sąjungos valstybių narių (neįtraukiant Danijos) ir Kroatijos paveldėjimo teisės reglamentavimą! Šios informacijos santrauką lietuvių kalba pateikiame Lietuvos notarams. Ateityje išsami informacija bus paskelbta oficialiuose ES tinklalapiuose, taip pat – CNUe tinklalapyje.

Klausimų kategorijos:

1. Kokia institucija yra kompetentinga? Kur galima kreiptis?

Rasite visą reikalingą informaciją, kad sužinotumėte, kuri institucija (teismas, notaras ir t.t.) yra atsakingi už paveldėjimo procedūrą. Pateikiama smulki informacija apie institucijų kompetencijos reglamentavimą. Šiame skyriuje taip pat pateikiami klausimai, susiję su užsienio piliečių palikimu bei turto, esančio užsienio valstybėje, paveldėjimu.

2. Kokia teisė taikoma? Ar galima pasirinkti paveldėjimui taikytiną teisę?

Rasite visą reikalingą informaciją, kokia teisė taikoma tarptautinio pobūdžio palikimui. Ar taikoma šalies, kurios pilietybę turėjo palikėjas, teisė? O gal palikėjo gyvenamosios vietos teisė? Tarptautinio paveldėjimo atveju jūs taip pat rasite visus paaiškinimus, reikalingus sprendžiant teisės aktų koliziją.

3. Kas ir kiek paveldi, jeigu testamentas nesudarytas?

Rasite tinkamą informaciją apie paveldėjimą pagal įstatymą ir palikimo padalijimą. Jums bus paaiškinta, kas ir kiek paveldi, jeigu nesudarytas testamentas. Galiausiai registruotos partnerystės arba faktinės sąjungos atveju šiame skyriuje rasite informaciją apie palikėją pergyvenusio partnerio teises.

4. Laisvės disponuoti paveldėjimu pagal testamentą apribojimai (privalomoji palikimo dalis)

Privalomoji palikimo dalis atitinka palikimo dalį, kurios palikėjas negali atimti iš tam tikrų paveldėtojų. Šiame skyriuje rasite visą reikalingą informaciją, kad sužinotumėte, kurie įpėdiniai turi teisę į šią privalomąją palikimo dalį ir kaip jie gali jos pareikalauti. Galiausiai taip pat nurodoma, ar įpėdinis gali atsisakyti jam tenkančios privalomosios palikimo dalies ir koku būdu gali tai padaryti.

5. Kaip sudaromas testamentas ir ar galima jį registruoti?

Rasite reikalingą informaciją apie įvairias testamentų formas bei testamento formos ir turinio galiojimo sąlygas. Taip pat nurodoma, ar įmanoma įregistruoti testamentą ir kokioje institucijoje tai galima padaryti.

6. Kaip ir kada tampama paveldėtoju?

Rasite visą reikalingą informaciją apie paveldėto turto paskirstymo eigą. Šiame skyriuje atsakoma į šiuos klausimus: Kaip „paveldėjimo procedūra“ pradedama? Kaip patikrinamas paveldėtojo statusas? Ar egzistuoja palikimo administravimo sistema? Ar gali būti sudaromas palikėjo turto apyrašas? Galiausiai rasite įvairios informacijos apie įpėdinio (įpėdinių) atsakomybę dėl palikėjo skolų.

7. Kokie mokesčiai mokami paveldint turtą?

Čia jūs rasite informaciją dėl konkrečioje šalyje galiojančių paveldėjimo mokesčių. ●

¹Šios informacijos autorinės teisės priklauso CNUe. CNUe neprisiima jokios atsakomybės dėl pateiktos informacijos išsamumo, tikslumo ir aktualumo. Iškilus konkrečiam klausimui ar atvejui rekomenduotina kreiptis į tos srities kvalifikuotą profesionalą. Iškilus tokio pobūdžio klausimui, savo suformuluotą klausimą Lietuvos notari (lietuvių arba anglų kalba) gali nusiųsti Lietuvos notariato atstovei Europos notarų tinkle Kauno m. 27-ojo notaro biuro notarei Miglei Čirbaitei el.paštu: migle.cirbaite@notari.lt, kuri nedelsdama klausimą pėsčius atitinkamos Europos Sąjungos valstybės atstovui Europos notarų tinkle.

AIRIJA

1. Kokia institucija yra kompetentinga? Kur galima kreiptis?

Palikėjo nekilnojamas ir kilnojamas turtas jam mirus, nepažeidžiant testamentu nuostatų, atitenka ir yra perduodamas jo „asmeniniam atstovui“.

Asmeninis atstovas yra vadinamas „vykdytoju“, jei jį savo testamentu paskiria testatorius.

Asmeninis atstovas yra vadinamas „tvarkytoju“, jei jį skiria paveldėjimo reikalų teismas.

Asmeninis atstovas negali veikti neturėdamas leidimo atstovauti.

Leidimas atstovauti vadinamas „testamento tvarkymo teise“, jei vykdytojas buvo paskirtas testatoriaus testamentu.

Leidimas atstovauti vadinamas „paveldėjimo reikalų tvarkymo teise“, jei tvarkytoją paskyrė paveldėjimo reikalų teismas.

Prašymas dėl leidimo atstovauti gali būti teikiamas paveldėjimo reikalų įstaigai arba apylinkės paveldėjimo reikalų registruvi toje apylinkėje, kurioje mirties dieną buvo palikėjo nuolatinė gyvenamoji vieta.

2. Kokia teisė yra taikoma? Ar galima pasirinkti paveldėjimui taikytiną teisę?

Palikimo klausimus reglamentuoja teisė tos šalies, kurioje mirties dieną buvo palikėjo nuolatinė gyvenamoji vieta. Svarbu nesusipainioti šios sąvokos su „nuolatinės gyvenamosios vietos“ sąvoka, pateikta kontinentinės Europos teisinių sistemų kontekste, bei „pilietybės“ sąvoka. Remiantis bendrąja teise, faktinė asmens gyvenamoji vieta nėra tokia svarbi. Vis dėlto svarbi sąsaja su konkrečia teisine sistema.

Nepaisant to, nekilnojamojo turto palikimo klausimus reglamentuoja tos šalies įstatymai, kurioje randasi atitinkamas nekilnojamas turtas. Testatorius negali pasirinkti palikimui taikytinos teisės.

3. Kas ir kiek paveldi, jeigu testamentas nesudarytas?

Nesant testamentu, skirtingoms situacijoms taikomi šie principai, pavyzdžiui:

Palikėjas nebuvo susituokęs ir neturėjo vaikų. Jei testamentu nepalikęs asmuo miršta nepalikdamas nei sutuoktinio, nei vaikų, jo paliekamas turtas yra paskirstomas tėvams lygiomis dalimis, jei abu yra gyvi. Jei lieka tik vienas iš tėvų, jam atitenka visas paliekamas turtas.

Palikėjas nebuvo susituokęs ir turėjo vaikų. Jei testamentu nepalikęs asmuo miršta palikdamas vaikus, bet nepaliekia sutuoktinio, jo turtas yra paskirstomas vaikams. Jei visi vaikai yra tos pačios eilės, turtas paskirstomas lygiomis dalimis. Jei jie nėra tos pačios eilės, paskirstymas vykdomas per stirpes (atstovavimo) teisę.

Lieka palikėjo sutuoktinis. Jei testamentu nepalikęs asmuo miršta palikdamas sutuoktinį, bet nepalieka vaikų, sutuoktiniui pereina visas paliekamas turtas.

Lieka palikėjo sutuoktinis ir vaikai. Jei testamentu nepalikęs asmuo miršta palikdamas sutuoktinį ir vaikus, sutuoktiniui atitenka du trečdaliai paliekamo turto, o likęs turtas lygiomis dalimis paskirstomas vaikams. Jei visi vaikai yra tos pačios eilės, turtas paskirstomas lygiomis dalimis. Jei jie nėra tos pačios eilės, paskirstymas vykdomas per stirpes (atstovavimo) teise.

Ar partneriai (sugyventiniai), įregistravę partnerystę ar neįregistravę jos, laikomi paveldėtojais?

Iki šio momento Airija nepripažįsta tos pačios lyties civilinių partnerysčių. Vis dėlto šiuos klausimus reglamentuojančio įstatymo projektas buvo pateiktas 2009 metais.

4. Laisvės disponuoti paveldėjimu pagal testamentą apribojimai (privalomoji palikimo dalis)

Remiantis Airijos įstatymais, netgi jei testatorius nepaliko jokio turto savo sutuoktiniui ir vaikams, testatoriaus sutuoktiniui galioja šios teisės pagal įstatymus, o vaikams yra numatytas šis aprūpinimas:

Sutuoktinis

Sutuoktinis turi šias teises pagal įstatymus:

Jei lieka testatoriaus sutuoktinis, tačiau jis nepalieka vaikų, sutuoktinis turi teisę į pusę paliekamo turto.

Jei lieka testatoriaus sutuoktinis ir vaikai, sutuoktinis turi teisę į trečdalį paliekamo turto.

Vaikai

Jei testatoriaus prašymu vaikų vardu teismas mano, kad testatorius neįvykdė moralinės prievolės užtikrinti tinkamą vaikų aprūpinimą, atsižvelgdamas į jo lėšas tiek pagal testamentą, tiek kitu būdu, teismas gali nurodyti, kad toks aprūpinimas vaikams būtų numatytas iš paliekamo turto, kaip teismas mano esant teisinga.

5. Kaip sudaromas testamentas ir ar galima jį registruoti?

Bet kuris asmuo, pageidaujantis surašyti testamentą, privalo laikytis specialių formų. Be kita ko, Airijos įstatymai numato šias testamentu rūšis:

Kad testamentas galiotų:

- jis turi būti parengtas raštu ir testatoriaus arba jam dalyvaujant kito asmens ar jo nurodymu veikiančio asmens pasirašytas testamentu lapo apačioje ar pabaigoje,
- parašą uždeda arba patvirtinta testatorius kiekvieno iš dviejų ar daugiau vienu metu dalyvaujančių liudytojų akivaizdoje. Kiekvienas iš jų savo parašu paliudija testatoriaus parašą jo akivaizdoje.

Tarptautinio paveldėjimo atveju testamentas iš esmės galioja su sąlyga, kad jis atitinka įstatymus tos šalies, kurioje buvo surašytas.

Airijoje nėra testamentų registro.

6. Kaip ir kada tampama paveldėtoju?

Nekilnojamas ir asmeninis palikėjo turtas jo mirties dieną, nepaisant testamentu nuostatų, pereina ir yra patikimas jo (jos) „asmeniniam atstovui“.

Asmeninis atstovas yra vadinamas „vykdytoju“, jei jį savo testamentu paskiria testatorius.

Asmeninis atstovas yra vadinamas „tvarkytoju“, jei jį paskiria paveldėjimo reikalų teismas.

Palikėjo paliekamą turtą tvarko asmeninis atstovas. Asmeninis atstovas:

- apmoka palikėjo skolas,
- paskirsto turtą ir perleidžia nuosavybę paveldėtojams.

Sutikimas priimti palikimą nėra būtinas. Vis dėlto palikėjo netestamentinio turto dalies paveldėtojas gali atsisakyti savo dalies, jei palikėjas nebuvo surašęs testamentą.

7. Kokie mokesčiai mokami priimant palikimą?

a) Kokia yra neapmokestinama riba?

Dovanų ir paveldėjimo mokesčio tikslais santykis tarp dovaną ar palikimą suteikusio asmens (t.y. davėjo) ir dovaną ar palikimą gavusio asmens (t.y. paveldėtojo) nustato maksimalų neapmokestinamą dydį, žinomą kaip „grupinė riba“.

Nuo 2009 m. balandžio 8 d. grupinės ribos yra šios:

- 434 000 EUR už visų dovanų ir palikimų sūnums ar dukterims sumą (A grupė),
- 43 400 EUR už visų dovanų ir palikimų tėvams, broliams ir seserims, dukterėčioms, sūnėnams ar vaikaičiams sumą (B grupė),
- 21 700 EUR už visų dovanų ir palikimų visiems paveldėtojams sumą (C grupė).

b) Kokiems nuosavybės įsigijimams yra taikomas Airijos paveldėjimo mokestis?

Airijos nuosavybės dovanos ar palikimai yra apmokestinami Airijos kapitalo įsigijimo mokesčiu nepriklausomai nuo to, ar davėjas yra nuolatinis ar laikinas Airijos gyventojas. Užsienio šalies nuosavybė yra apmokestinama, jei atitinkamą dieną davėjo ar paveldėtojo nuolatinė ar įprasta gyvenamoji vieta yra Airijoje.

c) Koks yra mokesčio dydis?

Minėtą grupinę ribą viršijanti suma yra apmokestinama taikant 25 proc. tarifą (nuo 2009 m. balandžio 8 d.).

d) Kita informacija:

<http://www.revenue.ie/en/tax/cat/gift-inheritance.html>

●

AUSTRIJA

1. Kokia institucija yra kompetentinga? Kur galima kreiptis?

Paveldėjimo procesinius veiksmus atlieka apylinkės teismas (Bezirksgericht) tos apylinkės, kurioje buvo mirusiojo nuolatinė gyvenamoji vieta.

Austrijos valdžios institucijos yra kompetentingos sprendžiant visus su Austrijoje esančiu turtu susijusius klausimus, jei turtas priklauso Austrijos piliečiams. Šios įstaigos yra atsakingos už užsienio šalių piliečių valdomą turtą su sąlyga, kad turtas yra Austrijos teritorijoje o kilnojamojo turto atveju užsienio šalies piliečio įprasta gyvenamoji vieta jo mirties dieną yra Austrijoje. Paveldėtojų prašymu Austrijos valdžios institucijos taip pat atsako už užsienio šalyse esantį kilnojamąjį turtą su sąlyga, kad šis kilnojamasis turtas yra valdomas Austrijos piliečio, kurio įprasta gyvenamoji vieta mirusiojo mirties dieną yra Austrijoje.

Užsienio šalyje esantis nekilnojamasis turtas nėra Austrijos valdžios institucijų kompetencijos klausimas.

Procesiniai veiksmai yra atliekami pagal teisminę procedūrą (Verlassenschaftsverfahren), kurią automatiškai pradeda mirusiojo nuolatinės gyvenamosios vietos apylinkės teismas, gavęs pranešimą apie mirtį. Procesą vykdo notaras kaip teismo įgaliotinis, veikiantis teismo vardu. Teisminė procedūra baigiama sprendimu.

2. Kokia teisė yra taikoma? Ar galima pasirinkti mano paveldėjimui taikytiną teisę?

Tai priklauso nuo mirusiojo pilietybės. Iš tikrųjų paveldėjimui taikoma teisė yra teisė tos šalies, kurios pilietybę turėjo mirusysis mirties dieną. Austrijos įstatymai netaiko jokių išimčių šiai teisei, todėl nėra galimybės pasirinkti paveldėjimui taikomos teisės.

3. Kas ir kiek paveldi, jeigu testamentas nesudarytas?

Nesant testamentu, skirtingoms situacijoms taikomi šie principai:

Palikėjas nebuvo susituokęs ir neturėjo vaikų. Mirusiojo tėvai paveldi lygiomis dalimis. Jei tėvai yra mirę, palikimas atitenka mirusiojo broliams ir seserims.

Palikėjas nebuvo susituokęs ir turėjo vaikų. Vaikai paveldi lygiomis dalimis.

Lieka palikėjo sutuoktinis. Likęs sutuoktinis tampa vieninteliu paveldėtoju, jei nėra mirusiojo vaikų, vaikaičių, motinos ir tėvo, brolių ir seserų ir senelių.

Lieka palikėjo sutuoktinis ir vaikai. Trečdalis palikimo atitenka sutuoktiniui, o likusioji dalis vaikams lygiomis dalimis.

Ar partneriai (sugyventiniai), įregistravę partnerystę ar neįregistravę jos, laikomi paveldėtojais?

Įregistruotas tos pačios lyties asmenų partnerystės reglamentuojantis įstatymas įsigaliojo 2010 m. sausio 1 d. Atsižvelgiant į paveldėjimo įstatymą, įregistruotų partnerystės atveju tos pačios lyties partneriai turi tas pačias teises kaip ir sutuoktiniai.

Nepaisant to, Austrijos įstatymai nesuteikia automatiškai likusiam sutuoktiniui iš neregistruotos partnerystės teisės į palikimą. Jis tampa paveldėtoju tik su sąlyga, kad tai numato testamentas. Vis dėlto nuomos / aprūpinimo būstu įstatymas užtikrina likusio partnerio apsaugą. Tuo atveju, jei mirusiajam ir jo partneriui priklausė butas, kurį jie įsigijo kartu (Wohnungseigentumspartnerschaft), mirusiojo dalis tampa likusio partnerio nuosavybe.

4. Laisvės disponuoti paveldėjimu pagal testamentą apribojimai (privalomoji palikimo dalis)

Privalomoji palikimo dalis, kuri riboja testamentinę laisvę, siekia pusę teisėto palikimo įpėdiniams dalies (žr. 3 klausimą apie priklausančią teisėto palikimo dalį) ir, jei nėra įpėdinių, trečdalį teisėto palikimo dalies, kuri atitenka protėviams. Likęs mirusiojo sutuoktinis gauna pusę jam priklausančios teisėto palikimo dalies. Jei nėra palaikomi ryšiai su šeima, yra galimybė sumažinti privalomąją palikimo dalį. Privalomosios palikimo dalies paveldėtojai gali atsisakyti šios dalies iki palikimo atsiradimo dienos pagal sutartį (notariškai patvirtintą dokumentą), sudarytą tarp būsimo mirusiojo ir būsimo privalomojo paveldėtojo.

5. Kaip sudaromas testamentas ir ar galima jį registruoti?

Bet kuris asmuo, pageidaujantis surašyti testamentą, privalo laikytis specialių formų. Be kita ko, Austrijos įstatymai numato šių rūšių testamentus:

- autentiškas testamentas, parengtas notaro arba teismo;
- **holografinis testamentas**, kurį visą savo ranka raštu surašo ir pasirašo testatorius;
- **rašytinis testamentas** (ne testatoriaus ranka surašytas arba atspausdintas testamentas), parengtas trijų liudytojų akivaizdoje.

Tarptautinio paveldėjimo atveju testamentas iš esmės galioja su sąlyga, kad jis atitinka įstatymus tos šalies, kurioje buvo surašytas testamentas.

Testamentus galima įregistruoti ir juos saugo notaras, teismas arba advokatas centriniam testamentų registre (Zentrales Testamentsregister), kurį tvarko Austrijos nacionalinė notariatų taryba (Österreichische Notariatskammer).

6. Kaip ir kada tampama paveldėtoju?

Teisė į paveldėjimą suteikiama po palikėjo mirties. Vis dėlto palikimo perėjimui paveldėtojams užtikrinti būtinas teismo sprendimas, kuris yra priimamas pasibaigus specialiajai procedūrai. Procesinius veiksmus atlieka notaras teismo vardu (Verlassenschaftsverfahren).

Iš esmės paveldėtojas yra atsakingas už mirusiojo skolas. Nepaisant to, paveldėtojas gali apriboti savo įsipareigojimą sutikdamas su paveldėjimu sudarant turto apyrašą. Esant keliems paveldėtojams, jie bendrai atsako už paveldėtas skolas.

7. Kokie mokesčiai mokami priimant palikimą?

Nėra taikomas joks mokestis. Paveldėjimo mokestis buvo panaikintas 2008 m. rugpjūčio 1 d. Vis dėlto nekilnojamojo turto įgijimas paveldėjimo būdu yra apmokestinamas nekilnojamojo turto perdavimo mokesčiu (Grunderwerbssteuer).

•

BELGIJA

1. Kokia institucija yra kompetentinga? Kur galima kreiptis?

Belgijos valdžios institucijos yra kompetentingos tvarkyti visą palikimą, kai palikėjo paskutinė gyvenamoji vieta buvo Belgijoje. Priešingai, jos nėra kompetentingos spręsti nekilnojamojo turto užsienio valstybėse paveldėjimo klausimų.

Belgijoje palikimas iš esmės pereina automatiškai be procedūros. Vis dėlto:

- teismas įsikiša, kai paveldėto turto dalybos yra ginčytinos arba tam tikrais dalybų nesant ginčo atvejais,
- notaras parengia paveldėjimo mokesčio deklaraciją, kurios reikalauja finansinės kompetentingos institucijos.

Kreiptis į notarą, kaip paveldėjimo teisės ir situotinių turto teisinio režimo specialistą, labai rekomenduojama, ypač kai palikėjas paliko vedybų sutartį ar testamentą, arba kai palikimo ir finansinė situacija yra sudėtinga. Paveldėtojai laisvai pasirenka notarą, kuris nagrinėja paveldėjimo klausimą. Ginčijamo paskirstymo atveju ir tam tikrais taikaus paskirstymo atvejais (pvz., vienas iš paveldėtojų yra neveiksnus), notaro dalyvavimas yra net privalomas.

2. Kokia teisė taikoma? Ar galima pasirinkti paveldėjimui taikytiną teisę?

Pagal bendrąją taisyklę paveldėjimui taikoma tos valstybės teisė, kurios šalyje palikėjas mirties dieną nuolatos gyveno, išskyrus tuos atvejus, kai paveldimas nekilnojamasis turtas, kuris valdomas pagal valstybės, kurios teritorijoje šis nekilnojamasis turtas yra, teisę.

Belgijos teisė taip pat suteikia galimybę pasirinkti paveldėjimui taikomą teisę. Šis pasirinkimas ribojamas valstybės, kurios pilietis palikėjas buvo, teise arba valstybės, kurioje jis turėjo nuolatinę gyvenamąją vietą pasirinkimo metu, teise. Tačiau toks taikytinos teisės pasirinkimas negali trukdyti įpėdiniui gauti privalomąją palikimo dalį, į kurią jis turi teisę pagal taikomus teisės aktus netgi tuomet, jeigu nepasirinko, kurios valstybės teisė bus taikoma.

3. Kas ir kiek paveldi, jeigu testamentas nesudarytas?

Jei palikėjas nebuvo susituokęs ir neturėjo vaikų, tėvai ir artimiausi giminaičiai (broliai ir seserys) paveldi pirmiausia. Tėvas ir motina kiekvienas gauna po turto ketvirtadalį, o broliai (seserys) likusią dalį. Jei vienas iš tėvų yra miręs, jo dalis atitenka broliams ir seserims. Jei nėra nei tėvų, nei brolių ir seserų, turtas per pusę padalijamas giminaičiams iš motinos ir tėvo pusės (dėdė, teta, pusbrolis, pusseserė).

Jei palikėjas nebuvo susituokęs, bet paliko vaikų, šie paveldi visą turtą ir pasidalija jį po lygiai. Tačiau jei vaikas jau miręs anksčiau, bet paliko įpėdinius, pastarieji paveldi turtą kaip anksčiau mirusio vaiko atstovai.

Jei palikėjas paliko situotinį ir vaikus, situotinis įgyja uzufруктą (teisę naudotis daiktu ir gauti iš jo naudos) visoms paveldėto turto dalims. Vaikai vienodomis dalimis paveldi suvaržytą nuosavybės teisę. Anksčiau mirusio vaiko dalis pereina jo įpėdiniams (atstovavimas). Jei palikėjas paliko situotinį, bet neturėjo vaikų, situotinis vienas paveldi turtą, jei nėra tėvų ir įpėdinių bei netolimų giminaičių iki ketvirtos linijos nuo palikėjo (pusbroliai ir pusseserės). Jei jis nėra vienas, situotinis įgyja uzufруктą, o kiti paveldėtojai suvaržytą nuosavybės teisę. Dalis, kurią gauna palikėją pergyvenęs situotinis, priklauso nuo situotinių turto teisinio režimo.

Ar partneriai (sugyventiniai), įregistravę partnerystę ar neįregistravę jos, laikomi paveldėtojais?

Užregistruotos partnerystės forma, kuri žinoma Belgijoje, yra „teisėtas gyvenimas kartu“. Teisėtas sugyventinis turi

teisę paveldėti nekilnojamojo turto uzufruktą į bendrą gyvenamąją vietą ir joje esančius kilnojamuosius daiktus. Tačiau iš palikėją pergyvenusio teisėto sugyventinio teisė į uzufruktą gali būti atimta testamentu ar dovanojimu kitų asmenų naudai.

Jei palikėjas palieka partnerį, su kuriuo nebuvo sudaręs registruotos partnerystės – laisvas bendras gyvenimas (faktinė sąjunga, neregistruota)? Partneris gali tapti paveldėtoju tik tada, kai palikėjas jį nurodė testamente. Belgijos teisė jam nesuteikia jokių paveldėjimo teisės.

4. Laisvės disponuoti paveldėjimu pagal testamentą apribojimais

Belgijos teisėje yra privalomosios dalies principas, pagal kurį minimali paveldėto turto dalis (privalomoji dalis) būtina priklauso sutuoktiniui, vaikams ir palikėjo tėvui ir motinai. Ši dalis siekia iki pusės palikimo, jei yra vaikas (ar įpėdinis), iki 2/3, jei yra du vaikai ir 3/4, jei yra trys ar daugiau vaikų. Jei nėra vaikų, vaikaičių ir sutuoktinio, tėvas ir motina kiekvienas turi teisę į ketvirtadalį paveldėto turto.

Sutuoktinis visada gauna bent dalies turto uzufruktą. Šioje dalyje yra nekilnojamasis turtas, kuriame yra pagrindinė gyvenamoji vieta ir jame esantys kilnojamieji daiktai, uzufruktas. Jei testatorius pasirenka savo testamente neatsižvelgti į palikimo privalomąją dalį ir paveldėtojai sutinka laikytis jo valios, gali būti taikomas testamentas. Tačiau tie, kurių privalomosios dalies nebuvo laikomasi ir kurie reikalauja savo dalies, gauna mažesnę dalį.

5. Kaip sudaromas testamentas ir ar galima jį įregistruoti?

Belgijos teisės aktai numato tokias testamentų rūšis:

- autentiškas testamentas, arba notaro patvirtintas testamentas;
- paties testatoriaus surašytas testamentas (kuris turi būti surašytas ir pasirašytas paties testatoriaus);
- tarptautinis testamentas.

Tarptautinio paveldėjimo atveju iš esmės galioja Belgijos teisė, jei joje buvo surašytas testamentas („locus regit actum“). Notaras, kuris gauna testamentą arba kuris testamentą saugo, privalo įregistruoti testamentą Centriniam paskutinės valios registre, kurį tvarko Karališkoji Belgijos notariato federacija.

6. Kaip ir kada tampama paveldėtoju?

Belgijos teisė reglamentuojama pagal principą „mirusysis perduoda gyvajam“, tai reiškia, kad tik mirties faktų paveldėtojams suteikiamas visas paveldimas turtas (aktyvas ir pasyvas). Iš esmės Belgijoje nėra paveldėjimo administravimo sistemos.

Paveldėtojai yra atsakingi už skolas, susijusias su palikimu, bet egzistuoja galimybė apriboti šią atsakomybę sudarant turto apyrašą. Jį surašo vietos, kurioje gaunamas paveldėtas turtas, pirmos instancijos teismo sekretorius. Taip pat įmanoma atsakyti paveldėto turto pareiškimu, kurį parengia to paties pirmosios instancijos teismo sekretorius.

7. Kokie mokesčiai mokami priimant palikimą?

Sąlygos (atleidimai nuo mokesčių, sumažinimai) ir mokesčių tarifai skiriasi pagal regionus (Valonija, Flandrija, sostinė Briuselis). Mokesčių tarifai priklauso nuo giminystės ryšio ir gali siekti 80 %, kai nėra giminystės ryšio.

Pagal regionus registruoti partneriai ir net faktiniai neregistruoti partneriai, jei tam tikros sąlygos yra įgyvendinamos, apmokestinami kaip susituokusios poros ir net palankiau.

●

BULGARIJA

1. Kokia institucija yra kompetentinga? Kur galima kreiptis?

Užklausą galima pateikti notarui. Tai įmanoma dėl naujos sistemos „Vienetas“, kuri priklauso Notarų rūmams, kuriuose yra centrinis testamentų registras.

Paveldėtas turtas perduodamas paveldėtojui be jokios ypatingos procedūros.

2. Kokia teisė taikoma? Ar galima pasirinkti paveldėjimui taikytiną teisę?

Iš esmės yra taikoma teisė valstybės, kurioje buvo palikėjo gyvenamoji vieta. Jei palikėjas mirties dieną nuolatos gyveno Bulgarijoje, taikoma Bulgarijos teisė. Tačiau egzistuoja sąlyga, kad nekilnojamojo turto paveldėjimo perdavimui taikoma nekilnojamojo turto vietos teisė („paveldėto turto padalijimo principas“).

Bulgarijos teisė leidžia nukrypti nuo šių taisyklių, leisdama testatoriui pasirinkti tos valstybės, kurios pilietis jis yra, teisę. Tačiau šis pasirinkimas negali atimti iš paveldėtojo privalomosios palikimo dalies, kuri jam suteikiama pagal Bulgarijos teisę.

3. Kas ir kiek paveldi, jeigu testamentas nesudarytas?

Nesant testamentu, skirtingoms situacijoms taikomi šie principai:

Jei palikėjas nebuvo susituokęs ir neturėjo vaikų, tėvai arba tas, kuris gyvas iš tėvų, paveldi turtą (Paveldėjimų įstatymo 6 straipsnis).

Jei palikėjas nepaliko jokių antro ar aukštesnio laipsnio palikuonių, turtą paveldi vienodomis dalimis tie giminaičiai, kurie yra artimiausi (Paveldėjimų įstatymo 7 straipsnis). Kai palikėjas palieka tik brolius ir seseris, jie paveldi turtą lygiomis dalimis (Paveldėjimų įstatymo 8 straipsnio 1 pastraipa). Kai palikėjas palieka tik brolius ir seseris bei antro ir aukštesnio laipsnio giminaičius, pirmieji gauna 2/3 palikimo, o kiti trečdalį palikimo (Paveldėjimų įstatymo 8 straipsnio 2 pastraipa).

Jei palikėjas nebuvo susituokęs, bet paliko vaikų, šie paveldi turtą lygiomis dalimis (Paveldėjimų įstatymo 5 straipsnio 1 pastraipa). Anksčiau mirusio vaiko dalis atitenka jo vaikams (paveldėjimas atstovavimo teise).

Jei palikėjas paliko sutuoktinį ir jei jis neturi vaikų, giminių, brolių arba seserų, sutuoktinis paveldi visą turtą (Paveldėjimų įstatymo 9 straipsnis).

Jei palikėjas paliko sutuoktinį ir vaikų, sutuoktinis su vaikais paveldi visą turtą ir pasidalija jį po lygiai (Paveldėjimų įstatymo 9 straipsnio 1 pastraipa).

Ar partneriai, įregistravę partnerystę ar neįregistravę jos, laikomi paveldėtojais?

Bulgarijos teisės aktuose nėra registruotos partnerystės. Neregistruotos partnerystės partneriai gali tapti paveldėtoju tik tuo atveju, jei tai numato testamentas.

4. Laisvės disponuoti paveldėjimu pagal testamentą apribojimai (privalomoji palikimo dalis)

Sutuoktinis ir vaikai, jei nėra tiesiosios žemutinės giminystės linijos įpėdinių, palikėjo tėvai, turi teisę į privalomąją palikimo dalį. Jei palikėjas palieka sutuoktinį ir du ar daugiau vaikų, privalomoji palikimo dalis gali sudaryti iki 5/6 palikimo.

5. Kaip sudaromas testamentas ir ar galima jį registruoti?

Testamentą gali surašyti pats testatorius (jis surašomas testatoriaus ranka ir pasirašomas) arba dalyvaujant dviem liudininkams sudaromas notaro patvirtintas testamentas. Tarptautinių paveldėjimų atvejais notaro pagalba ir patvirtinimas yra labai svarbūs.

Iš esmės tarptautinių paveldėjimų atvejais testamentas galioja, jei jis atitinka valstybės, kurioje buvo surašytas, teisę ir palikėjo pilietybės teisę arba tos valstybės, kurioje jis turėjo gyvenamąją vietą mirties dieną, teisę. Be to, jei paveldimas nekilnojamasis turtas, testamentas taip pat galioja, jei jis atitinka nekilnojamojo turto vietos teisę.

Po 2001 m. sausio 1 d. Registravimo reglamento pakeitimų sudarytų testamentų dėl nekilnojamojo turto ir turtinių teisių išrašai yra registruojami.

6. Kaip ir kada tampa paveldėtoju?

Palikimas atitenka paveldėtojui, kai jis su tuo sutinka. Šis sutikimas gali būti nebylus. Pavyzdžiui, pakanka, kad paveldėtojas disponuotų paveldėtu turtu.

Iš esmės paveldėtojas yra atsakingas už palikėjo skolas. Tačiau įpėdinis, priimdamas palikimą pagal apyrašą, gali apriboti savo atsakomybę už skolas. Tokiu atveju per tris mėnesius nuo to momento, kai paveldėtojas sužinojo apie palikimą, jis turi pateikti pareiškimą teisėjui (to teismo, kuris yra teritorijoje, kurioje mirė palikėjas). Šis terminas gali būti teisėjo pratęstas iki trijų papildomų mėnesių.

7. Kokie mokesčiai mokami priimant palikimą?

Nuo paveldėjimo mokesčių yra atleisti sutuoktinis, vaikai ir palikėjo tėvai. ●

ČEKIJOS RESPUBLIKA

1. Kokia institucija yra kompetentinga? Kur galima kreiptis?

Paveldėtas turtas pereina paveldėtojams pagal specialią procedūrą. Paveldėtojams, nepateikus formalaus prašymo, pradedama teisinė procedūra po to, kai Pirmosios instancijos teismas („okresni soud“) gauna mirties liudijimą iš Civilinės būklės aktų registro. Tačiau procedūra gali būti pradėta specialiai prašant paveldėtojams.

Visas su paveldėjimu susijusias procedūras atlieka notaras, veikiantis teismo vardu kaip teisinis atstovas. Egzistuoja sąlygos, pagal kurias nustatoma, kuris notaras yra kompetentingas nagrinėti tam tikrą su paveldėjimu susijusią procedūrą (pvz., palikėjo gimimo data). Taigi negalima pasirinkti, koks notaras gali atlikti su paveldėjimu susijusią procedūrą. Kompetentingas teismas nustatomas pagal paskutinę palikėjo gyvenamąją vietą. Teisme nurodoma, koks notaras yra kompetentingas kaip teisinis atstovas, ir tuomet Jūs galite susisiekti su notaru.

Su paveldėjimu susijusi procedūra baigiasi notarui kaip teisiniam atstovui paskelbus sprendimą.

Jei būtina pateikti įrodymą užsienio šaliai pagal 2001 m. gegužės 28 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1206/2001 dėl valstybių narių teismų tarpusavio bendradarbiavimo renkant įrodymus civilinėse ar komercinėse bylose, Pirmosios instancijos teismo teisėjas kompetentingas parengti šį įrodymą.

2. Kokia teisė taikoma? Ar galima pasirinkti paveldėjimui taikytiną teisę?

Taikytina teisė priklauso nuo palikėjo pilietybės. Iš esmės paveldėjimui taikoma yra šalies, kurios pilietybę mirties dieną turėjo palikėjas, teisė. Čekijos teisė neleidžia nukrypti nuo šios taisyklės, jeigu negalima pasirinkti paveldėjimui taikytinos teisės.

3. Kas ir kiek paveldi, jeigu testamentas nesudarytas?

Kai nėra testamentu, skirtingoms situacijoms taikomi šie principai:

- **Jei palikėjas nebuvo susituokęs ir neturėjo vaikų**, palikimą paveldi tėvai, jei jie dar gyvi, ir asmenys, kurie gyveno su palikėju po tuo pačiu stogu daugiau nei metus iki jo mirties ir kurie juo rūpinosi arba buvo materialiai nuo jo priklausomi („gyvenantys kartu asmenys“).

- **Jei palikėjas nebuvo susituokęs, bet paliko vaikų**, palikimą lygiomis dalimis paveldi vaikai.

- **Jei palikėjas paliko sutuoktinį, pastarasis yra vienintelis paveldėtojas**, jei nėra vaikų ir palikėjo tėvo ir motinos.

- **Jei palikėjas paliko sutuoktinį ir vaikų**, sutuoktinis tik kartu su vaikais paveldi turtą. Vis dėlto prieš paveldint turtą, sutuoktinis, be paveldimo turto dalies, gauna pusę bendro turto. Likusi dalis padalijama į lygias dalis tarp sutuoktinio ir vaikų. Anksčiau mirusio vaiko dalį paveldi jo įpėdiniai (paveldėjimas atstovavimo teise).

Ar partneriai (sugyventiniai), įregistravę partnerystę ar neįregistravę jos, laikomi paveldėtojais?

Tos pačios lyties partneriai gali įregistruoti civilinę partnerystę. Palikėją pergyvenęs partneris prilyginamas sutuoktiniui. Tačiau pagal Čekijos teisės aktus partnerystė tarp skirtingos lyties partnerių negalima.

4. Laisvės disponuoti paveldėjimu pagal testamentą apribojimai (privalomoji palikimo dalis)

Čekijos teisėje yra numatoma teisė į privalomąją dalį, kurią gauna palikėjo įpėdiniai (jo vaikai, arba jei vienas iš vaikų miręs anksčiau, vaikaičiai). Nei sutuoktinis, nei tėvai neturi teisės į privalomąją palikimo dalį.

Privalomoji palikimo dalis gali padidėti iki viso palikimo dydžio tuo atveju, jei palikėjas buvo nevedęs ir paliko nepilnametį vaiką. Privalomosios palikimo dalies dydis priklauso nuo palikimo paveldėtojo amžiaus (nepilnametis / pilnametis) ir nuo paveldėtojų skaičiaus.

Privalomosios palikimo dalies paveldėtojai negali atsisakyti šios dalies. Tik egzistuoja galimybė priimti palikimą arba jo viso atsisakyti. Tačiau paveldėtojams sudarius paveldėjimo paktą, privalomosios dalies gavėjas gali sutikti dėl mažesnės negu privalomoji dalis palikimo dalies gavimo.

5. Kaip sudaromas testamentas ir ar galima jį registruoti?

Tas, kas nori surašyti testamentą, turi laikytis specialių formų. Čekijos teisėje yra tokios testamentų rūšys:

- **oficialusis (autentiškas) testamentas, sudarytas ir patvirtintas notaro** (notaro patvirtintas testamentas);

- **oficialusis (autentiškas) testamentas, sudarytas ir patvirtintas notaro, dalyvaujant dviem liudytojams**, jei asmuo negali arba nemoka skaityti ar rašyti. Jei asmuo negali skaityti ir pasirašyti, reikia asmens, kuriuo jis pasitiki;

- **testamentas, kurį sudaro testatorius**, turi būti surašytas testatoriaus ranka, pasirašytas ir datuotas;

- **alografinis testamentas** (parašytas kito testatoriaus mašinėle), dalyvaujant dviem liudytojams.

Tarptautinio paveldėjimo atveju testamentas laikomas galiojančiu, jei jis atitinka tos valstybės, kurioje buvo surašytas, įstatymus.

Nuo 2001 m. veikia centrinė elektroninė testamentų sistema, kurią prižiūri Čekijos notarų rūmai. Šioje sistemoje įmanoma registruoti testamentus, kuriuos sudaro notaras arba kurie buvo patikėti saugoti notarams.

6. Kaip ir kada tampama paveldėtoju?

Paveldėtoju tampama po to, kai notaras kaip teisinis atstovas priima sprendimą. Sprendimo pasekmės yra sudėtinės ir atsiranda palikėjo mirties dieną, net jei sprendimas priimamas vėliau. Paveldėtojas yra asmeniškai atsakingas už palikėjo skolas, neviršijančias paveldėto turto vertės.

7. Kokie mokesčiai mokami priimant palikimą?

Paveldėjimo mokesčiai turi būti mokami pagal mokesčių už paveldėtą turtą ir dovanas įstatymą (OL Įstatymas Nr. 357/1992 dėl paveldėto turto, dovanų mokesčių ir mokesčių dėl nekilnojamojo turto perdavimo).

Egzistuoja 3 apmokestinimo kategorijos:

1. Tėvai ir vaikai, sutuoktinis;
2. Broliai ir seserys, dukterėčios ir sūnėnai, vaikų sutuoktiniai, sutuoktinio vaikai ir tėvai, faktiniai sugyventiniai;
3. Visi kiti įpėdiniai.

Pirmos ir antros kategorijos asmenims mokesčiai buvo panaikinti – 1998 m. (1 grupei) ir 2009 m. (2 grupei).

Trečiai kategorijai mokesčių suma skiriasi priklausomai nuo paveldimo turto dydžio. Pavyzdžiui, jei suma 1.000.000 CZK, mokestis yra 35.000 CZK (3,5%). 5.000.000 CZK sumai mokestis yra 260.000 CZK, 10.000.000 CZK sumai mokestis yra 680.000 CZK. ●

ESTIJA

1. Kokia institucija yra kompetentinga? Kur galima kreiptis?

Palikimo teisės atsisakymui skirtas terminas – trys mėnesiai. Šis terminas skaičiuojamas nuo to momento, kai paveldėtojas sužino ar turėtų sužinoti apie palikimą paliekančio asmens mirtį ir jo (jos) paveldėjimo teisę.

Jei paveldėtojas neatsisako teisės į palikimą per numatytą terminą, laikoma, kad paveldėtojas sutinka su palikimu.

Asmuo, norintis sutikti su palikimu ar jo atsisakyti, turi susisiekti su notaru.

2. Kokia teisė yra taikoma? Ar galima pasirinkti paveldėjimui taikytiną teisę?

Tai priklauso nuo mirusiojo įprastos gyvenamosios vietos. Iš tikrųjų palikimui taikytina teisė yra tos šalies, kurioje mirties dieną buvo mirusiojo nuolatinė gyvenamoji vieta („paveldėjimo vienumo principas“).

Be to, Estijos įstatymai leidžia pasirinkti paveldėjimui taikytiną teisę. Vis dėlto teisės pasirinkimas apsiriboja teise tos šalies, kurios pilietis yra asmuo. Be to, ši pasirinkimo teisė neapima nekilnojamojo turto.

3. Kas ir kiek paveldi, jeigu testamentas nesudarytas?

Nesant testamentu, skirtingoms situacijoms taikomi šie principai:

- **Palikėjas nebuvo susituokęs ir neturėjo vaikų.** Jei nėra sutuoktinio ar vaikų, palikimas atitenka mirusiojo tėvams ir jų įpėdiniams. Jei jie yra mirę, palikimas atitenka mirusiojo seneliams ir jų įpėdiniams. Jei jie yra mirę, paveldėtoju tampa vietos savivaldybė. Jei nėra jokio kito paveldėtojo ir palikimas, kuriam taikoma Estijos teisė, yra surašytas užsienio valstybėje, paveldėtojas pagal įstatymus yra Estijos Respublika.

- **Palikėjas nebuvo susituokęs ir turėjo vaikų.** Palikimas atitenka mirusiojo vaikams.

- **Lieka palikėjo sutuoktinis ir vaikai.** Palikimas atitenka mirusiojo vaikams. Kartu su mirusiojo vaikais likęs mirusiojo sutuoktinis, kaip ir vaikai, paveldi lygią dalį, kuri yra ne mažesnė nei ketvirtadalis turto.

- **Lieka palikėjo sutuoktinis.** Antros eilės paveldėtojai be testamentu yra mirusiojo tėvai ir palikimas atitenka jų įpėdiniams. Kartu su mirusiojo artimaisiais likęs mirusiojo sutuoktinis, kaip ir antros eilės paveldėtojai, paveldi pusę turto. Jei nėra pirmos ir antros eilės giminaičių, mirusiojo sutuoktinis paveldi visą paliekamą turta.

Ar partneriai (sugyventiniai), įregistravę partnerystę ar neįregistravę jos, laikomi paveldėtojais?

Neregistruotos partnerystės partneris (= bendroji teisė, neregistruota partnerystė) gali tapti paveldėtoju tik su sąlyga, jei tai numato testamentas. Estijos įstatymai nesuteikia partneriams paveldėjimo teisių.

4. Laisvės disponuoti paveldėjimu pagal testamentą apribojimai (privalomoji palikimo dalis)

Estijos įstatymai užtikrina privalomąją palikimo dalį (t.y. palikimo dalį, kuri privalomai pereina paveldėtojui) mirusiojo sutuoktiniui ir įpėdiniams, t.y. jo (jos) vaikams. Jei vaikai yra mirę, palikimas pereina vaikaičiams. Galiausiai Estijos įstatymai užtikrina privalomąją palikimo dalį mirusiojo tėvams tuo atveju, jei mirusysis neturi vaikų.

Privalomoji palikimo dalis, kuri apriboja testamentu surašymo laisvę, lygi teisėto paveldėtojo palikimo dalies vertei. Jei lieka mirusiojo sutuoktinis ir vaikai, jis (ji) gali nevaržomai disponuoti tik puse savo paveldėto turto.

Privalomosios palikimo dalies paveldėtojai gali atsisakyti tokios dalies iki palikimo atsiradimo dienos, sudarant sutartį tarp būsimo mirusiojo ir būsimo teisėto paveldėtojo. Ši sutartis yra sudaroma kaip notarinis dokumentas.

5. Kaip sudaromas testamentas ir ar galima jį registruoti?

Estijos įstatymai numato šių tipų testamentus: autentiškas testamentas, kurį patvirtina notaras (notariškai patvirtintas testamentas), testatoriaus surašytas ir notaro išleistas testamentas (notariškai patvirtintas testamentas), liudytojų akivaizdoje pasirašytas testamentas (notariškai nepatvirtintas testamentas) ir holografinis testamentas (notariškai nepatvirtintas testamentas).

Skirtingi įvairių testamentų surašymo būdai:

- **notaro patvirtintas autentiškas testamentas.** Notaras patvirtina testamentą, kurį jis (ji) parengė remdamasis testamentiniais testatoriaus nurodymais arba kurį testatorius pateikė notarui patvirtinti. Testatorius pasirašo savo testamentą notaro akivaizdoje.

- **saugomas testamentas.** Testatorius gali surašyti notariškai patvirtinamą testamentą palikdamas notarui savo testamentinius nurodymus užantspauduotame voke ir patvirtindamas pas notarą, jog tai yra jo (jos) testamentas.

- **liudytojų akivaizdoje pasirašytas testamentas.** Testatorius gali surašyti notariškai nepatvirtintą testamentą, kurį pats testatorius pasirašo ne mažiau kaip dviejų veiksnių liudytojų akivaizdoje, nurodydamas testamentu surašymo metus ir dieną. Liudytojai privalo vienu metu dalyvauti pasirašant testamentą.

- **holografinis testamentas.** Testatorius gali parengti notariškai nepatvirtintą testamentą nuo pradžios iki pabaigos surašydamas savo ranka ir nurodydamas testamentu surašymo metus ir dieną. Pats testatorius pasirašo savo holografinį testamentą.

Svarbu, kad notariškai nepatvirtintas testamentas tampa negaliojančiu, jei *praeina šeši mėnesiai* nuo jo surašymo dienos ir tuo momentu testatorius yra gyvas. Po to testatorius privalo surašyti naują testamentą. Notariškai patvirtinti testamentai galioja neribotą laikotarpį. Testatorius gali pats saugoti testamentą arba leisti kitam asmeniui tai daryti.

Informacija, susijusi su testamentais, yra registruojama *paveldėjimo įrašų registre*. Duomenys yra registruojami dviem atvejais:

1. Atlikus notarinį testamentą patvirtinimą, atidavus jį saugoti arba atsiėmus iš saugyklos, būtina, kad notaras pateiktų pranešimą paveldėjimo įrašų registru.

2. Įrašai apie notariškai nepatvirtintus testamentus, jų pakeitimus ar panaikinimus yra registruojami registre remiantis testatoriaus pranešimu arba asmenų, kuriems testatorius pavadė saugoti testamentą, pateiktu pranešimu.

Būtina įregistruoti notariškai patvirtintą testamentą, tačiau neprivaloma registruoti notariškai nepatvirtintų testamentų.

Tarptautinio paveldėjimo atveju testamentas iš esmės galioja Estijoje su sąlyga, kad jis atitinka vidaus teisę. 1961 m. Hagos konvencija dėl teisės aktų, reglamentuojančių testamentą nuostatų formą, kolizijos yra taikoma testamentų formai.

6. Kaip ir kada tampa paveldėtoju?

Paveldėjimo procesas prasideda mirus asmeniui. Pradėjus paveldėjimo procesinius veiksmus, turtas perina paveldėtoju.

Paveldėjimo procesinius veiksmus atlieka notaras.

Paveldėjimo procesinių veiksmų inicijavimui paveldėtojas, kreditorius, įpėdinis ar bet kuris kitas asmuo, turintis teisę į paliekamą turtą, pateikia notarui atitinkamą notariškai patvirtintą prašymą.

Jei paveldėtojas neatsisako teisės į palikimą per tris mėnesius nuo to momento, kai paveldėtojas sužino ar turėtų sužinoti apie mirtį ir savo teisę į palikimą, laikoma, kad paveldėtojas sutinka su palikimu.

7. Kokie mokesčiai mokami priimant palikimą?

Mokestis nėra taikomas. Estijoje paveldėjimo mokestis niekada nebuvo įvestas. ●

GRAIKIJA

1. Kokia institucija yra kompetentinga? Kur galima kreiptis?

Palikimo gavimui nebūtinai jokios ypatingos procedūros. Įpėdinis gauna palikimą netgi tuomet, kai neišreiškia atskiro sutikimo jį priimti, išskyrus atsisakymą priimti palikimą. Teisės aktais numatytas keturių mėnesių atsisakymo priimti palikimą terminas, skaičiuojamas nuo dienos, kai įpėdinis sužinojo apie palikėjo mirtį ir palikimo atsiradimą. Arba nuo testamento paskelbimo teisme. Užsienyje gyvenančiam įpėdiniui taikomas vienerių metų terminas. Testatorius ar notaras negali pasirinkti kito termino.

Norint pradėti palikimo priėmimo procedūrą, nebūtina laukti kol sueis aukščiau nurodytas terminas. Jeigu paliekamas nekilnojamasis turtas, reikia susisiekti su notaru. Jeigu paliekamas kilnojamasis turtas, reikia susisiekti su mokesčių įstaigomis.

2. Kokia teisė taikoma? Ar galima pasirinkti paveldėjimui taikytiną teisę?

Kokia teisė bus taikoma, priklauso nuo palikėjo pilietybės. Iš tikrųjų paveldėjimui taikoma šalies, kurios pilietybę palikėjas turėjo mirties valandą, įstatymai. Graikijos teisės aktai nenumato šių įstatymų išlygų, t.y. negalima pasirinkti paveldėjimui taikytinos teisės.

3. Kas ir kiek paveldi, jeigu testamentas nesudarytas?

Jeigu testamentas nebuvo sudarytas, taikomi įvairūs galimi principai, pavyzdžiui:

Jeigu palikėjas nebuvo susituokęs ir neturi vaikų, palikimas lygiomis dalimis atitenka jo tėvams, broliams ir seserims. Jeigu vienas iš testatoriaus brolių ar seserų miršta prieš atsirandant palikimui, palikimo dalis pereina jo žemutinės giminystės linijos įpėdiniams.

Jeigu palikėjas nebuvo susituokęs, bet turi vaikų, visą palikimą paveldi vaikai lygiomis dalimis. Anksčiau mirusio vaiko dalis atitenka jo žemutinės giminystės linijos įpėdiniams (paveldėjimas atstovavimo teise).

Jeigu sutuoktinis pergyvena palikėją, jeigu nėra palikėjo tiesiosios žemutinės giminystės linijos įpėdinių, tėvų, senelių ir prosenelių, vieninteliu paveldėtoju tampa sutuoktinis.

Jeigu palikėjas buvo susituokęs ir susilaukė vaikų, sutuoktiniui atitenka ketvirtadalis palikimo. Likę trys ketvirtadaliai palikimo lygiomis dalimis atitenka vaikams.

Ar partneriai (sugyventiniai), įregistravę partnerystę ar neįregistravę jos, laikomi paveldėtojais?

Jeigu partnerystė registruota, palikėją pergyvenęs partneris įgyja paveldėjimo teisę. Neregistruotoje partnerystėje / faktinėje partnerystėje gyvenantys partneriai paveldėti gali tik tuomet, jeigu tai numatyta testamente.

4. Laisvės disponuoti paveldėjimu pagal testamentą apribojimai (privalomoji palikimo dalis)

Privaloma dalis, ribojanti turto palikimo testamentu laisvę, siekia pusę palikimo dalies, pagal įstatymus tenkančios palikėją pergyvenusiam sutuoktiniui ir palikėjo tiesiosios žemutinės giminystės linijos įpėdiniams. Jeigu nėra tiesiosios žemutinės giminystės linijos įpėdinių, privalomoji dalis pereina tiesiosios aukštesnės giminystės linijos įpėdiniams, t.y. palikėjo tėvams.

5. Kaip sudaromas testamentas ir ar galima jį registruoti?

Sudarant testamentą būtina laikytis specialios formos. Graikijos teisės aktuose numatytos tokios testamento rūšys:

- **oficialusis (autentiškas) testamentas**, sudarytas ir patvirtintas notaro dalyvaujant trimis liudininkams arba kitam notarui ir vienam liudininkui;

- **testatoriaus sudarytas testamentas** ir atiduotas saugoti notarui;

- **žodinis testamentas**, sudarytas dalyvaujant dviem liudininkams (gresiant staigiai mirčiai);

- **testatoriaus ranka surašytas testamentas** ir jo pasirašytas.

Tarptautinio paveldėjimo atveju testamentas laikomas galiojančiu, jeigu jis atitinka valstybės, kurioje buvo sudarytas testamentas, įstatymus.

Graikijoje notaras didžiosios instancijos teismui pateikia savo sudarytų ar atiduotų saugoti testamentų sąrašą. Asmuo negali pats registruoti testamento.

6. Kaip ir kada tampama paveldėtoju?

Palikimas „automatiškai“ atsiranda mirus palikėjui, įpėdiniui asmeniškai dėl to nesikreipiant. Kita vertus, įpėdinis, nenorėdamas priimti palikimo, pats turi imtis iniciatyvos. Atsisakyti priimti palikimą jis gali per keturis mėnesius nuo dienos, kai įpėdinis sužinojo apie palikėjo mirtį ir palikimo atsiradimą.

Iš esmės įpėdinis be jokių apribojimų atsako už palikėjo skolas. Tačiau įpėdinis, priimdamas palikimą pagal apyrašą, gali apriboti savo atsakomybę už skolas. Tokiu atveju įpėdinis privalo pateikti atitinkamą pareiškimą palikėjo gyvenamosios vietos didžiosios instancijos teismui. Visi įpėdiniai proporcingai paveldėtos turto dalies vertei atsako už palikėjo skolas.

7. Kokie mokesčiai mokami priimant palikimą?

Atsižvelgiant į palikėjo ir įpėdinio giminystės ryšius, paveldėjimo mokestis gali sudaryti nuo 1 iki 40 proc. nuo paveldėtos turto dalies.

ISPANIJA

1. Kokia institucija yra kompetentinga? Kur galima kreiptis?

Ginčo dėl paveldėjimo atvejais Ispanijos institucijos (paskutinės palikėjo gyvenamosios vietos teismas) yra kompetentingos spręsti visus su palikimu susijusius klausimus.

Notaras tvarko paveldėjimą šiais atvejais:

- Palikėjas paliko testamentą. Tuomet notaras turi pateikti mirties liudijimą ir paskutinės valios patvirtinimą. Įpėdiniai turi teisę laisvai pasirinkti notarą, kuris tvarkys paveldėjimą.

- Miręs asmuo nepaliko testamentu. Be aukščiau nurodytų dokumentų, notaras nurodo įpėdinius. Tokiu atveju tik notaras pagal paskutinę palikėjo gyvenamąją vietą Ispanijoje yra kompetentingas.

Jei nėra testamentu, tik vaikai, vaikaičiai, tėvai arba pergyvenęs sutuoktinis gali kreiptis į notarą, kad gautų paveldėtojų deklaraciją. Kitais atvejais kompetentinga institucija yra teismas.

Notaro dalyvavimas taip pat reikalingas, kad palikimas būtų patvirtintas ir perleistas autentišku aktu.

Teismas įsikiša šiais atvejais:

- Palikėjas nepaliko testamentu ir nėra nei vaikų, nei tėvų, nei pergyvenusio sutuoktinio ar registruoto partnerio. Paveldėtojus turi paskelbti teismas.

- Palikimo priėmimui (perleidimui), jei neįmanoma rasti visiems paveldėtojams tinkamo sprendimo, arba ginčo atveju.

2. Kokia teisė taikoma? Ar galima pasirinkti paveldėjimui taikytiną teisę?

Taikytina teisė priklauso nuo palikėjo pilietybės. Nėra numatyta išimčių nekilnojamajam turtui, esančiam užsienio valstybėje, kadangi galioja palikimo vientisumo principas. Jei palikėjas turėjo keletą pilietybių, taikomas tos šalies įstatymas, kurioje pradėta paveldėjimo procedūra, arba, jai nesant, taikoma teisė tos šalies, su kuria palikėjas turėjo glaudžiausius ryšius. Taikytinos teisės paveldėjimui pasirinkti neleidžiama.

3. Kas ir kiek paveldi, jei testamentas nesudarytas?

Jei nėra testamentu, taikomi Civilinis kodeksas arba specialūs autonominių sričių (Aragono, Balearų salų, Katalonijos, Galisijos, Navaros ir Baskijos) įstatymai, kurie apibrėžia principus, taikomus skirtingiems toliau nurodytiems atvejams.

Toliau pateikiami pavyzdžiai atitinka Civilinį kodeksą.

Jei palikėjas nebuvo susituokęs ir neturėjo vaikų, paveldi tėvai. Jei jų nėra, broliai ir seserys, jei pastarųjų nėra, sūnėnai, ir jei šių nėra, pusbroliai, o galiausiai valstybė.

Jeį palikėjas nebuvo susituokęs, bet turėjo vaikų, vaikai lygiomis dalimis paveldi turą.

Jeį palikėjas palieka sutuoktinį, bet neturėjo vaikų, sutuoktinis vienintelis tampa paveldėtoju, jei nėra palikėjo įpėdinių ir tėvų.

Jeį palikėjas palieka sutuoktinį ir vaikus, palikėją pergyvenęs sutuoktinis ir vaikai paveldi turą lygiomis dalimis. Be to, sutuoktiniui atitenka 1/3 palikimo uzufrukto teise. Vaikams lygiomis dalimis atitenka likusi palikimo dalis. Anksčiau mirusio vaiko dalis perleidžiama jo įpėdiniams (paveldėjimas atstovavimo teise).

Ar partneriai (sugyventiniai), įregistravę partnerystę ar neįregistravę jos, laikomi paveldėtojais?

Registruota partnerystė Ispanijoje nėra bendrai reglamentuojama. Kiekviena autonominė sritis turi savo teisės aktus, kurie gali turėti tik administracinį poveikį arba teisėtą pripažinimą įstatymais ir galioti taip pat kaip tos pačios lyties sutuoktinių teisė į palikimą (Katalonijoje).

Partneris neregistruotoje partnerystėje gali tapti paveldėtoju, jei taip numato testamentas.

4. Laisvės disponuoti paveldėjimu pagal testamentą apribojimai (privalomoji palikimo dalis)

Privalomoji palikimo dalis, kuri apriboja laisvę dalyti turą, yra nustatoma arba pagal Civilinį kodeksą, arba pagal atitinkamo autonominio regiono įstatymus (kalbama apie **Aragoną, Balearų salas, Kataloniją, Navarą, Galisiją ar Baskiją**).

Privalomąją palikimo dalį visuomet gauna pagrindinis paveldėtojas. Tačiau kai kuriose autonominėse srityse privaloma palikimo dalis yra tik privalomas įsipareigojimas prieš paveldėtojus arba prieš palikimą.

Į privalomąją palikimo dalį teisę turi palikėjo sutuoktinis, palikėjo įpėdiniai ir (jei nėra įpėdinių) tėvai ar kiti palikėjo protėviai. Pagal Civilinį kodeksą visų turinčių teisę asmenų privalomosios palikimo dalys gali sudaryti daugiausiai 2/3 palikimo. Autonominėse srityse ši dalis gali siekti 4/5 palikimo. Atsižvelgiama į turto kilmės specifiką.

Įpėdinis, gaunantis privalomąją palikimo dalį, negali atsisakyti jos iki palikėjo mirties. Atsisakymas galimas tik po palikėjo mirties. Jis turi būti notaro patvirtintas arba priimtas teismo. Atsisakymas taip pat galioja atsisakiusiojo asmens įpėdiniams.

5. Kaip sudaromas testamentas ir ar galima jį įregistruoti?

Įprastos testamento Ispanijoje rūšys:

- **viešasis testamentas**, sudarytas notaro;

- **slaptasis testamentas, kurį sudaro testatorius** ir kuris atiduodamas saugoti notarui arba teisėjui (arba viešu dokumentu arba voke užantspauduotas/ slaptas);

- **asmeninis testamentas**, kuris turi būti parašytas ir pasirašytas testatoriaus ranka;

- **tarptautinis testamentas** (Vašingtono konvencija).

Testamentas įregistruojamas Bendrajame paskutinės valios aktų registre. Notaras turi informuoti apie testamento egzistavimą.

Be šių įprastų testamento rūšių, egzistuoja privilegijuotieji testamentai, kurie surašomi išskirtinėmis aplinkybėmis (jūroje ar staigios mirties pavojaus atveju). Tačiau šie testamentai galioja ilgiausiai 4 mėnesius, po kurių testatorius gali laisvai pasirinkti įprastas rūšis. Testatorius taip pat gali surašyti testamentą pas diplomatinio korpuso pareigūną ar Ispanijos konsulą užsienio valstybėje, laikydamasis tokių pačių formalumų, kaip notarui surašant testamentą Ispanijoje.

Testamentas, surašytas užsienio valstybėje, pripažįstamas galiojančiu, jei atitinka šalies, kurioje priimamas palikimas, vidaus įstatymus. Galimybė surašyti testamentą yra reglamentuojama tos valstybės, kurios pilietybę palikėjas turėjo surašydamas testamentą, įstatymais.

Testatorius gali, bet neprivalo paskirti vykdytoją palikimo paskirstymui arba palikimo administravimui. Testatorius gali, bet neprivalo paskirti vykdytoją palikimo paskirstymui arba palikimo administravimui. Administratorius skiriamas vieneriems metams su teise pratęsti jo įgaliojimus dar metams.

6. Kaip ir kada tampama paveldėtoju?

Palikimas atitenka įpėdiniui (arba įpėdiniui pagal testamentą) be ypatingų procedūrų, jeigu tik įpėdinis priima palikimą ir jo neatsisako. Iš esmės sutikimas gali būti tylus, pavyzdžiui, jei įpėdinis jau disponuoja paveldimu turtu.

Įstatymas numato terminus tik palikimo atsisakymui, bet ne priėmimui. Pasibaigus terminui palikimas laikomas priimtu. Sprendimui dėl priėmimo ar atsisakymo skirtas terminas yra trisdešimt metų ir šis terminas pradedamas skaičiuoti nuo palikimo įsigaliojimo, t.y. nuo palikėjo mirties momento.

Jei paveldėtojas nori tyliai ir be jokių išlygų priimti palikimą, jis tai gali padaryti tyliai, neprivaldamas naudoti jokios konkrečios formos. Tačiau jei jis nori atsisakyti arba priimti palikimą surašydamas paveldimo turto apyrašą, jis turi pateikti prašymą notarui.

Iš esmės paveldėtojas neribotai ir asmeniškai atsako už palikėjo skolas. Tačiau paveldėtojas gali apriboti savo atsakomybę, priimdamas palikimą pagal apyrašą. Jei yra keli paveldėtojai, kiekvienas yra atsakingas tik už savo palikimo dalį.

7. Kokie mokesčiai mokami priimant palikimą?

Mokesčių dydis nustatomas arba pagal bendrąjį palikimo ir dovanų mokesčių įstatymą, arba pagal atitinkamo autonominio regiono įstatymus. Svarbu pasidomėti mokesčių suma, kadangi pagal atskirų bendruomenių įstatymus paveldėtojas tam tikrais atvejais gali būti visiškai atleistas nuo mokesčių. ●

ITALIJA

1. Kokia institucija yra kompetentinga? Kur galima kreiptis?

Palikimo gavimui nebūtinai jokia ypatinga procedūra, tačiau su sąlyga, kad įpėdinis priima palikimą. Priimti palikimą galima tiesiogiai išreiškiant savo valią arba tyliu (pavyzdžiui, įpėdinis disponuoja paveldimu turtu) sutikimu. Priimti palikimą reikia per 10 metų (Civilinio kodekso 480 str.).

Palikimas priimamas tiesiogiai išreiškiant savo valią sutikimu tuomet, kai patvirtintu ar tik suinteresuoto asmens pasirašytu dokumentu įpėdinis priima palikimą ar prisiima įpėdiniui tenkančius įsipareigojimus (Civilinio kodekso 475 str.).

Pagal Konsulato įstatymą (Italijos Respublikos Prezidento dekreto Nr. 200/1967 41 str.) konsulas kompetentingoms institucijoms perduoda pareiškimus apie palikimo priėmimą arba atsisakymą priimti palikimą.

2. Kokia teisė taikoma? Ar galima pasirinkti paveldėjimui taikytiną teisę?

Nuo palikėjo pilietybės priklauso, kurios šalies teisė bus taikoma paveldėjimui. Iš tikrųjų paveldėjimui taikomi šalies, kurios pilietybę palikėjas turėjo mirties dieną, teisės aktai. Italijos teisėje numatyta tokios nuostatos išlyga, t.y. testatorius gali pasirinkti, kad paveldėjimui būtų taikomi valstybės, kurioje buvo jo nuolatinė gyvenamoji vieta, teisės aktai.

3. Kas ir kiek paveldi, jeigu testamentas nesudarytas?

Jeigu testamentas nebuvo sudarytas, taikomi įvairūs galimi principai, pavyzdžiui:

Jeigu palikėjas nebuvo susituokęs ir neturi vaikų, įpėdiniais laikomi jo tėvai, broliai ir seserys (Civilinio kodekso 571 str.).

Jeigu palikėjas nebuvo susituokęs, bet turi vaikų, įpėdiniais laikomi vaikai.

Jeigu sutuoktinis pergyvena palikėją, visas palikimas atitenka palikėją pergyvenusiam sutuoktiniui, jeigu nėra tiesiosios žemutinės ir aukštesnės giminystės linijos įpėdinių, brolių ar seserų (Civilinio kodekso 583 str.).

Jeigu palikėjas buvo susituokęs ir susilaukė vaikų, palikėją pergyvenęs sutuoktinis turi teisę į pusę palikimo, jeigu yra vienas vaikas, ir trečdalį palikimo visais kitais atvejais (CK 581 str.). Likusi palikimo dalimis lygiomis dalimis atitenka vaikams. Anksčiau mirusio vaiko dalis atitenka jo žemutinės giminystės linijos įpėdiniams (paveldėjimas atstovavimo teise).

Jeigu susituokęs palikėjas nesilaukė vaikų ir jį pergyveno tiesiosios aukštesnės giminystės linijos įpėdiniai, pagal Civilinio kodekso 579 str. du trečdaliai palikimo atitenka palikėją pergyvenusiam sutuoktiniui, o trečdalis – tiesiosios aukštesnės giminystės linijos įpėdiniams.

Ar partneriai (sugyventiniai), įregistravę partnerystę ar neįregistravę jos, laikomi paveldėtojais?

Italijos teisės aktuose nenumatytas partnerystės institutas. Italijos teisės aktuose nenumatyta, kad palikėją pergyvenęs partneris įgyja paveldėjimo teisę. Įpėdiniu partneris tampa tik tuo atveju, jeigu taip nurodyta testamente.

4. Laisvės disponuoti paveldėjimu pagal testamentą apribojimai (privalomoji palikimo dalis)

Pagal Italijos teisės aktus palikėjo sutuoktinis ir tiesiosios žemutinės ir aukštesnės giminių linijos įpėdiniai turi teisę į privalomąją palikimo dalį. Jeigu palikėjas turėjo vaiką, jis turi teisę į pusės palikimo dydžio privalomąją palikimo dalį (Civilinio kodekso 537 str.). Jeigu palikėjas susilaukė daugiau kaip vieno vaiko, jie turi teisę į dviejų trečdalių palikimo dydžio privalomąją dalį. Palikėją pergyvenusiam sutuoktiniui ir vienam vaikui turi atitekti dviejų trečdalių palikimo dydžio privalomoji palikimo dalis. Jeigu palikėjas susilaukė daugiau kaip vieno vaiko, jį pergyvenęs sutuoktinis ir vaikai turi teisę į trijų ketvirtadalių palikimo dydžio privalomąją dalį (Civilinio kodekso 542 str.). Jeigu yra tik tiesiosios aukštesnės giminių linijos įpėdiniai, jie turi teisę į vieno trečdaliaus palikimo dydžio privalomąją dalį (Civilinio kodekso 538 str.). Esant tiesiosios aukštesnės giminių linijos įpėdiniais ir sutuoktiniui, sutuoktiniui priklauso pusės palikimo dydžio, o tiesiosios aukštesnės giminių linijos įpėdiniais – vieno ketvirtadaliaus dydžio privalomoji palikimo dalis (Civilinio kodekso 544 str.).

Visais atvejais teisės aktai numato, kad palikėją pergyvenęs sutuoktinis turi teisę gyventi šeimos būste, kuris nuosavybės teise priklauso palikėjui ar buvo bendra jungtinė sutuoktinių nuosavybė, bei naudotis būste esančiais namų apyvokos daiktais (Civilinio kodekso 540 str.).

Asmenys, kuriems priklauso privalomoji palikimo dalis, palikėjui esant gyvam negali jos atsisakyti. Niekas negali atsisakyti palikimo palikėjui esant gyvam.

5. Kaip sudaromas testamentas ir ar galima jį registruoti?

Sudarant testamentą būtina laikytis specialios formos. Italijos teisės aktai numato tokias testamentų rūšis:

- **oficialusis (autentiškas) testamentas**, sudarytas ir patvirtintas notaro dalyvaujant dviem liudininkams;
- **slaptasis testamentas**, sudarytas testatoriaus ir pateiktas notarui laikantis tam tikros procedūros;
- **asmeninis testamentas**, visas surašytas testatoriaus ranka, nurodant datą ir pasirašant;
- **tarptautinis testamentas**.

Tarptautinio paveldėjimo atveju testamentas iš esmės laikomas galiojančiu, jeigu jis atitinka valstybės, kurioje buvo sudarytas, arba valstybės, kurios pilietis yra palikėjas ar kurioje buvo jo gyvenamoji vieta testamentą sudarymo ar palikėjo mirties dieną, įstatymus (d.i.p. 47 str.).

Testamentus galima registruoti Testamentų registre, kurį tvarko Teisingumo ministerija, remdamasi Notarų archyvais.

6. Kaip ir kada tampama paveldėtoju?

Įpėdiniu pagal įstatymą tampama priėmus palikimą, bet įpėdiniu pagal testamentą tampama automatiškai, išskyrus atvejus, kai atsisakoma palikimo (Civilinio kodekso 649 str.). Iš esmės įpėdinis asmeniškai ir be apribojimų atsako už palikėjo skolas.

Įpėdinis, priimdamas palikimą pagal apyrašą, gali apriboti savo atsakomybę už skolas. Tokiu atveju jis privalo pateikti atitinkamą pareiškimą notarui ar kompetentingo teismo raštinei (Civilinio kodekso 484 str.). Visi įpėdiniai už palikėjo skolas atsako proporcingai atitinkamai paveldėto turto vertės daliai.

7. Kokie mokesčiai mokami priimant palikimą?

Paveldėjimo mokesčius nustato Įstatymas dėl paveldėjimo ir dovanojimo mokesčių (išskyrus mokesťines lengvatas) bei Įstatymas dėl kadastro ir hipotekos mokesčių, jeigu yra nekilnojamojo turto. ●

JUNGTINĖ KARALYSTĖ

Jungtinė Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystė turi tris skirtingas Anglijai ir Velsui, Škotijai ir Šiaurės Airijai taikomas teisines sistemas.

1. Kokia institucija yra kompetentinga? Kur galima kreiptis?

Anglija ir Velsas, Šiaurės Airija:

Jei palikėjas savo testamentu paskyrė vykdytoją, jis yra atsakingas už palikimo tvarkymą. Jei palikėjas nepaskyrė vykdytojo, teismas paskiria tvarkytoją atsižvelgdamas į įstatyme numatytą paveldėtojų hierarchiją. Vykdytoju gali būti paskirtas bet kuris veiksnus suaugęs asmuo, taip pat paveldėtojai pagal įstatymus ar testamente numatyti paveldėtojai.

Asmeninis atstovas (vykdytojas ar tvarkytojas) negali veikti neturėdamas leidimo atstovauti.

Leidimas atstovauti vadinamas „testamento tvarkymo teise“, jei vykdytojas buvo paskirtas testatoriaus testamentu.

Leidimas atstovauti vadinamas „paveldėjimo reikalų tvarkymo teise“, jei tvarkytoją paskyrė paveldėjimo reikalų teismas.

Leidimą atstovauti gali suteikti pagrindinė teismo įstaiga, tvirtinanti testamentus Londone, arba bet kuri kita teismo įstaiga, tvirtinanti testamentus.

Škotija:

Taikomos tokios pačios taisyklės, kurios galioja Anglijoje, Velse ir Šiaurės Airijoje. Jei testamente neužsimenama apie paskirtą vykdytoją, šerifo teismas paskiria vykdytoją atsižvelgdamas į konkrečią hierarchiją pagal įstatymus. Vykdytojas pradeda eiti savo pareigas nuo to momento, kai jo paskyrimui pritaria kompetentingas šerifo teismas.

2. Kokia teisė yra taikoma? Ar galima pasirinkti paveldėjimui taikytiną teisę?

Palikimą reglamentuoja įstatymai tos valstybės, kurioje buvo palikėjo nuolatinė gyvenamoji vieta jo mirties dieną. Svarbu nesusipainioti šios sąvokos su „nuolatinės gyvenamosios vietos“ sąvoka, pateikta kontinentinės Europos teisių sistemų kontekste, bei „pilietybės“ sąvoka. Remiantis bendrąja teise, faktinė asmens gyvenamoji vieta nėra tokia svarbi. Vis dėlto svarbi sąsaja su konkrečia teisine sistema. Nauja pasirinkta nuolatinė gyvenamoji vieta yra įgyjama gyvenant naujoje šalyje ir turint ketinimą gyventi joje nuolatos ar neribotą laiką tarpą.

Nekilnojamojo turto paveldėjimą reglamentuoja valstybės, kurioje šis turtas yra, teisė.

Testatorius negali pasirinkti paveldėjimui taikytinos teisės.

3. Kas ir kiek paveldi, jeigu testamentas nesudarytas?

Nesant testamentu, skirtingoms situacijoms taikomi šie principai, pavyzdžiui:

Palikėjas nebuvo susituokęs ir neturėjo vaikų:

Anglija ir Velsas, Šiaurės Airija:

Palikimas atitenka palikėjo tėvams. Jei palikėjo mirties dieną tėvai yra mirę, palikimas pereina tų pačių tėvų palikėjo broliams ir seserims.

Škotija:

Kai lieka vienas ar abu palikimo nepalikusio mirusiojo tėvai, taip pat broliai ir seserys, tačiau nelieka vaikų ar sutuoktinio, likęs tėvas ar motina arba tėvai turi teisę į pusę įstatymu numatyto paliekamo turto, o likę broliai ir seserys – į kitą pusę šio turto.

Palikėjas nebuvo susituokęs ir turėjo vaikų:

Anglija ir Velsas, Šiaurės Airija:

Jei lieka palikėjo vaikai, bet nelieka sutuoktinio, palikėjo paliktas turtas yra paskirstomas vaikams. Jei visi vaikai su palikėju yra susiję vienodo laipsnio ryšiais, turto paskirstymas yra užtikrinamas lygiomis dalimis visiems vaikams. Jei jie nėra susiję vienodo laipsnio ryšiais, turtas paskirstomas per stirpes (atstovavimo) teise.

Škotija:

Kai lieka palikėjo vaikai, bet nelieka sutuoktinio, vaikai turi teisę į visą palikėjo paliekamą turą.

Šiaurės Airija:

Jei lieka palikėjo vaikai, bet nelieka sutuoktinio, jo paliekamas turtas yra paskirstomas vaikams. Jei visi vaikai su palikėju yra susiję vienodo laipsnio ryšiais, turto paskirstymas užtikrinamas lygiomis dalimis visiems vaikams. Jei jie nėra susiję vienodo laipsnio ryšiais, turtas paskirstomas per stirpes (atstovavimo) teise.

Lieka palikėjo sutuoktinis:

Anglija ir Velsas:

Jei nelieka palikėjo vaikų, tėvų, tų pačių tėvų brolių ir seserų ar tų pačių tėvų brolių ir seserų vaikų, paveldėto turto dalis, likusi apmokėjus skolas ir mokesčius, yra visa saugoma likusiam vyrui ar žmonai.

Jei nelieka palikėjo vaikų, tačiau lieka vienas ar daugiau iš šių asmenų, t.y. vienas iš tėvų, tų pačių tėvų brolis ar sesuo ar tų pačių tėvų brolio ar sesers vaikai,

- likęs vyras ar žmona

- visiškai perima kilnojamąjį turą,

- ir papildomai 450 tūkst. svarų dydžio paveldėto palikėjo turto dalį, likusią apmokėjus skolas ir mokesčius (nekilnojamas turtas),

paveldėtą palikėjo turto dalį, likusią apmokėjus skolas ir mokesčius (ne kilnojamąjį turą), valdo asmeninis atstovas, kuris:

- visą pusę turto saugo likusiam vyrui ar žmonai,
- ir visą kitą pusę – jei lieka palikėjo vienas iš tėvų ar abu tėvai (nepriklausomai nuo to, ar lieka palikėjo broliai ir seserys ar jų vaikai), saugo vienam iš tėvų arba, susiklosčius aplinkybėms, abiem tėvams lygiomis dalimis,
- kai nelieka palikėjo tėvų, remiantis įstatymu, turtas saugomas palikėjo tų pačių tėvų broliams ir seserims.

Be to, likęs sutuoktinis (arba civilinis partneris) naudojasi aukščiau minėtomis pasirenkamomis teisėmis.

Škotija:

Jei lieka palikėjo sutuoktinis, bet nelieka vaikų,

- palikėją pergyvenęs sutuoktinis perima minėtas teises ir nustatytą 75 tūkst. svarų sumą (vietoj 42 tūkst. svarų),
- be to, „teisės pagal įstatymą“ pagrindu gauna pusę palikėjo kilnojamąjo turto.

Kai lieka palikėjo sutuoktinis, tačiau nelieka vaikų, tėvų, brolių ir seserų (ar jų vaikų), likęs sutuoktinis turi teisę į visą palikėjo paliktą turą.

Šiaurės Airija:

Jei lieka palikėjo sutuoktinis be vaikų, tačiau lieka palikėjo tėvai ar broliai ir seserys ar brolių ir seserų vaikai, sutuoktinis perima

- kilnojamąjį turą,
- ir papildomai 45 tūkst. svarų dydžio paveldėto palikėjo turto dalį, likusią apmokėjus skolas ir mokesčius.

Be to, likęs sutuoktinis gali pirkti iš asmeninio atstovo palikėjo gyvenamojo namo dalį.

Jei lieka palikėjo sutuoktinis (ar civilinis partneris), tačiau nelieka vaikų, tėvų, brolių ar seserų ar mirusiojo brolių ir seserų vaikų, sutuoktiniui (ar civiliniam partneriui) atitenka visas palikėjo paliktas turtas.

Lieka palikėjo sutuoktinis ir vaikai:

Anglija ir Velsas:

Jei lieka palikėjo sutuoktinis (ar civilinis partneris) ir vaikai,

- likusiam vyrui ar žmonai atitenka visas kilnojamasis turtas ir papildomai 250 tūkst. svarų dydžio įstatymu numatyto palikimo dalis,
- paveldėto palikėjo turto dalį, likusią apmokėjus skolas ir mokesčius, valdo asmeninis atstovas:
 - pusė turto yra patikėjimo teise saugoma likusiam vyrui ar žmonai jo (jos) gyvenimo laikotarpiu ir, remiantis šia teise iki gyvos galvos, patikėjimo teise pagal įstatymus – palikėjo vaikams,

- ir kita pusė turto patikėjimo teise pagal įstatymus yra saugoma palikėjo vaikams.

Likęs sutuoktinis (ar civilinis partneris) turi šias pasirenkamas teises:

- Likęs sutuoktinis (ar civilinis partneris) gali reikalauti savo paveldėto turto dalies, saugomos iki gyvos galvos ir likusios apmokėjus skolas ir mokesčius, kapitalinės vertės.
- Be to, likęs sutuoktinis gali pirkti iš asmeninio atstovo palikėjo gyvenamojo namo, kuriame palikėjo mirties dieną gyveno likęs sutuoktinis, dalį.

Škotija:

Jei lieka palikėjo sutuoktinis (ar civilinis partneris) ir vaikai, likusiam vyrui ar žmonai (ar civiliniam partneriui) pereina pirmumo teisės gauti:

- gyvenamąjį namą (su sąlyga, kad jis yra Škotijoje), jei namo vertė neviršija 300 tūkst. svarų (jei viršija – 300 tūkst. sumą),
- gyvenamajame name esančius baldus ir apstatymo reikmenis (iki 24 tūkst. svarų vertės), nustatytą 42 tūkst. svarų sumą.

Be to, remiantis „teise pagal įstatymus“ palikėją pergyvenęs sutuoktinis gauna trečdalį likusio palikėjo kilnojamojo turto.

Likęs paliktas turtas atitenka vaikams.

Šiaurės Airija:

Jei lieka palikėjo sutuoktinis (ar civilinis partneris) ir vaikai, likusiam sutuoktiniui (ar civiliniam partneriui) atitenka:

- visas kilnojamas turtas,
- ir papildomai 250 tūkst. svarų dydžio paveldėto palikėjo turto dalis, likusi apmokėjus skolas ir mokesčius (ne kilnojamas turtas),
- ir, jei lieka tik vienas palikėjo vaikas, likusiam sutuoktiniui atitenka pusė bet kokio likusio palikto turto, atskaičius pirmiau numatytą sumą ir palūkanas – arba, jei lieka daugiau nei vienas palikėjo vaikas, trečdalis bet kokio likusio palikto turto;
- kita likusio paveldėto turto dalis atitenka vaikams.

Be to, likęs sutuoktinis gali pirkti iš asmeninio atstovo palikėjo gyvenamojo namo, kuriame palikėjo mirties dieną gyveno likęs sutuoktinis, dalį.

Ar partneriai (sugyventiniai), įregistravę partnerystę ar neįregistravę jos, laikomi paveldėtojais?

Jungtinė Karalystė pripažįsta įregistruotas partnerystes. Taip, remiantis JK 2004 m. Civilinių

partnerysčių įstatymu, įregistruoti (tos pačios lyties) partneriai turi tas pačias teises į palikimą kaip ir palikėjo sutuoktinis.

4. Laisvės disponuoti paveldėjimu pagal testamentą apribojimai (privalomoji palikimo dalis)

Anglija ir Velsas, Šiaurės Airija:

Vadovaujantis Anglijos ar Šiaurės Airijos įstatymais, nėra numatytos palikto turto pastovios dalys sutuoktiniams ar testatoriaus palikimo klausimais.

Vis dėlto, jei testatorius miršta ir jo gyvenamoji vieta buvo Anglijoje, Velse ar Šiaurės Airijoje,

- testatoriaus žmona ar vyras,
- ar testatoriaus vaikas,
- ar bet kuris kitas asmuo, kuris nedelsiant prieš testatoriaus mirtį buvo visiškai ar iš dalies išlaikomas testatoriaus,

gali kreiptis į teismą remdamasis tuo, kad testatoriaus palikto turto perdavimas, kurį numato testatoriaus testamentas arba testamentu nepaliekamą turtą reglamentuojantis įstatymas, nėra toks, kad būtų galima užtikrinti tinkamą finansinį prašančiojo aprūpinimą.

Škotija:

Likęs sutuoktinis ar civilinis partneris ir vaikai turi teisę naudotis „teisėmis pagal įstatymus“, kurias suteikia testatoriaus kilnojamasis, o ne nekilnojamasis turtas:

- likęs sutuoktinis gauna trečdalį testatoriaus kilnojamojo turto, jei lieka testatoriaus vaikai (arba pusė turto, jei nelieka testatoriaus vaikų).

- vaikams atitenka kitas trečdalis testatoriaus kilnojamojo turto, jei lieka testatoriaus sutuoktinis ar civilinis partneris (arba pusė turto, jei neliko testatoriaus sutuoktinio ar civilinio partnerio). Kiekvienas vaikas turi lygias teises į savo dalį.

5. Kaip sudaromas testamentas ir ar galima jį registruoti?

Anglija ir Velsas, Šiaurės Airija:

Testamentas negalioja, jei:

- nėra surašytas raštu ir nepasirašytas testatoriaus arba kito asmens testatoriaus akivaizdoje arba testatoriaus nurodymu, ir

- nepaaiškėja, kad savo parašu testatorius ketino suteikti testamentui galią, ir

- testamentu nepasirašo ir parašo nepatvirtinta testatorius dviejų ar daugiau vienu metu dalyvaujančių liudytojų akivaizdoje, ir

- kiekvienas liudytojas nepatvirtina ir nepasirašo testamentu arba nepatvirtina testatoriaus parašo jo paties akivaizdoje (bet nebūtinai bet kurio kito liudytojo akivaizdoje).

Škotija:

Testamentas negalioja, jei jis nėra parengtas raštu ir nėra pasirašytas testatoriumis.

Liudytojų dalyvavimo ir jų liudijimo sąlyga testamento galiojimui nėra būtina. Nepaisant to, jei testamentą pasirašo asmuo kaip testatoriumis parašo ir dokumento liudytojas, o liudijimo ar panaši sąlyga numato, kad būtų nurodytas liudytojo vardas, pavardė ir adresas, laikoma, kad testamentą pasirašo testatoriumis.

Užsienio šalyje parengti testamentai

Be kita ko, testamentinės nuostatos galioja Jungtinėje Karalystėje tiek, kiek tai susiję su testamento forma, su sąlyga, kad ji atitinka vidaus teisę tos šalies, kur testatoriumis surašė savo testamentą.

Registravimas

Jungtinėje Karalystėje nėra testamentų registro.

6. Kaip ir kada tampama paveldėtoju?**Anglija ir Velsas, Škotija, Šiaurės Airija:**

Nepažeidžiant testamento nuostatų, nekilnojamasis ir asmeninis palikėjo turtas jo mirties dieną atitenka ir yra perduodamas jo „asmeniniam atstovui“.

Asmeninis atstovas yra vadinamas „vykdytoju“ („paskirtu vykdytoju“ – Škotijoje), jei jį savo testamentu paskiria testatoriumis.

Asmeninis atstovas yra vadinamas „tvarkytoju“ („teismo paskirtu tvarkytoju“ – Škotijoje), jei jį paskiria paveldėjimo reikalų teismas (Škotijoje atitinkamai šerifo teismas).

Palikėjo asmens paliekamą turtą tvarko asmeninis atstovas. Asmeninis atstovas:

- apmoka palikėjo skolas,
- paskirsto turtą ir perleidžia nuosavybę paveldėtojams.

Sutikimas priimti palikimą nėra būtinas. Vis dėlto, įstatymu numatytos dalies paveldėtojas gali atsisakyti savo dalies, nepaliktos testamentu.

7. Kokie mokesčiai mokami priimant palikimą?**Kokio turto įgijimui yra taikomas JK paveldėjimo mokestis?**

Palikimas yra apmokestinamas vadovaujantis JK 1984 m. Paveldėjimo mokesčio įstatymu

- už visą turtą, jei palikėjo nuolatinė gyvenamoji vieta buvo Jungtinėje Karalystėje jo mirties dieną ar iki trejų metų iki jo mirties,

- jei palikėjo nuolatinė gyvenamoji vieta buvo už Jungtinės Karalystės ribų, palikėjo turtas, esantis už Jungtinės Karalystės ribų, nėra apmokestinamas JK paveldėjimo mokesčiu, nepriklausomai nuo turto įgijėjo gyvenamosios vietos.

Kokia yra neapmokestinama riba?

Remiantis 1984 m. Paveldėjimo mokesčio įstatymu, 325 00 svarų dydžio suma yra neapmokestinama nuo viso paveldimo turto (nuo 2009 m. balandžio 6 d.), nepriklausomai nuo to, ar turtas pereina vienam ar daugiau asmenų, ir nepriklausomai nuo palikėjo ir paveldėtojų santykių.

Turto perdavimas palikėjo sutuoktiniui ar civiliniam partneriui nėra apmokestinamas. Vis dėlto, jei iš karto iki perdavimo turto perdavėjas, o ne jo sutuoktinis ar civilinis partneris, gyvena Jungtinėje Karalystėje, neapmokestinamas dydis yra 55 tūkst. svarų.

Koks yra mokesčio dydis?

Minėtas ribas viršijanti suma yra apmokestinama taikant 40 proc. tarifą (nuo 2009 m. balandžio 6 d.). ●

KIPRAS

1. Kokia institucija yra kompetentinga? Kur galima kreiptis?

Būtina kreiptis į paveldėjimo reikalų teismą.

Nekilnojamasis ir asmeninis mirusiojo turtas jo mirties dieną, nepaisant testamentu nuostatų, pereina ir yra patikimas jo (jos) „asmeniniam atstovui“.

Asmeninis atstovas yra vadinamas „vykdytoju“, jei jį savo testamentu paskiria testatorius.

Asmeninis atstovas yra vadinamas „tvarkytoju“, jei jį paskiria paveldėjimo reikalų teismas.

Asmeninis atstovas negali veikti be jam suteiktos atstovavimo teisės.

- Leidimas atstovauti vadinamas „testamento tvarkymo teise“, jei vykdytojas buvo paskirtas testatoriaus testamentu.

- Leidimas atstovauti vadinamas „paveldėjimo reikalų tvarkymo teise“, jei tvarkytoją paskyrė paveldėjimo reikalų teismas.

Leidimas atstovauti yra suteikiamas bet kokiam paveldėjimo reikalų registru.

2. Kokia teisė yra taikoma? Ar galima pasirinkti paveldėjimui taikytiną teisę?

Tai priklauso nuo mirusiojo gyvenamosios vietos. Palikimui taikytina teisė yra teisė tos šalies, kurioje mirties dieną buvo mirusiojo gyvenamoji vieta pagal bendrąją teisę. Svarbu nesusipainioti šios sąvokos su „nuolatinės gyvenamosios vietos“ sąvoka, pateikta kontinentinės Europos teisinių sistemų kontekste, bei „pilietybės“ sąvoka. Remiantis bendrąja teise, faktinė asmens gyvenamoji vieta nėra tokia svarbi. Vis dėlto svarbi sąsaja su konkrečia teisine sistema. Taigi nuolatinė gyvenamoji vieta pagal bendrojoje teisėje numatytą reikšmę (dar) nėra užsitikrinama tik po kelerių gyvenimo Kipre metų.

Kipro įstatymai nenumato jokių išimčių šiai teisei tiek, kad bet kas galėtų pasirinkti jo palikimui taikytiną teisę. Kipro teisė taip pat taikoma kilnojamajam turtui, esančiam Kipre, nepriklausomai nuo mirusiojo gyvenamosios vietos. Viena išimtis galioja nekilnojamajam turtui. Tokiam turtui taikoma teisė tos šalies, kurioje yra minėtas turtas.

3. Kas ir kiek paveldi, jeigu testamentas nesudarytas?

Nesant testamentu, skirtingoms situacijoms taikomi šie principai, pavyzdžiui:

Palikėjas nebuvo susituokęs ir neturėjo vaikų. Palikimas pereina mirusiojo tėvams ir, jei mirusiojo mirties dieną jie yra mirę, jų įpėdiniams.

Lieka palikėjo sutuoktinis. Mirusįjį pergyvenęs sutuoktinis paveldi pusę palikimo. Kita pusė atitenka mirusiojo tėvams ir, jei jie yra mirę palikėjo mirties dieną, palikimas atitenka jų įpėdiniams.

Palikėjas nebuvo susituokęs ir turėjo vaikų. Palikimas atitenka vaikams ir kitiems įpėdiniams per stirpes (atstovavimo) teise.

Lieka palikėjo sutuoktinis ir vaikai. Vaikai arba, jei palikėjo mirties dieną jie yra mirę, jų vaikai ir likęs sutuoktinis paveldi palikimą lygiomis dalimis.

Ar partneriai (sugyventiniai), įregistravę partnerystę ar neįregistravę jos, laikomi paveldėtojais?

Kipro įstatymai nepripažįsta įregistruotų partnerystės tarp tos pačios lyties ar skirtingų lyčių partnerių. Civilinės santuokos partnerių atveju Kipro įstatymai neužtikrina mirusįjį pergyvenusiam sutuoktiniui iš tokių santykių automatiškai suteikiamų paveldėjimo teisių. Jis (ji) gali tapti paveldėtoju tik tuo atveju, jei tai numato testamentas.

4. Laisvės disponuoti paveldėjimu pagal testamentą apribojimai (privalomoji palikimo dalis)

Vadovaujantis Kipro teise, mirusiojo tėvai, sutuoktinis, vaikai ir vaikaičiai yra paveldėtojai pagal įstatymą (t.y. jie paveldi netgi tuo atveju, jei testatorius numatė kitaip).

Kai mirusysis palieka vaikų, vaikaičių ir sutuoktinį, sutuoktinis ir vaikai (arba anksčiau mirusių vaikų įpėdiniai) yra paveldėtojai pagal įstatymą ir paveldi $\frac{3}{4}$ paliekamo turto.

Kai mirusysis nepalieka vaikų, vaikaičių, sutuoktinis ir (ar) vienas iš tėvų, tėvai ir sutuoktinis yra pusės paliekamo turto paveldėtojai pagal įstatymą.

Paveldėtojams pagal įstatymą paliekamas turtas paskirstomas vadovaujantis taisyklėmis, taikytinomis tuo atveju, kai nebuvo surašytas testamentas.

Visa privalomoji palikimo dalis atitenka tik su sąlyga, kad mirusysis buvo Kipro pilietis.

Jei mirusysis arba jo (jos) tėvas gimė Jungtinėje Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystėje arba kitoje sandraugos valstybėje, jis gali nevaržomai valdyti visą testamentu paveldėtą turtą.

Kitų šalių piliečiai gali nevaržomai valdyti kilnojamąjį turtą. Vis dėlto, įstatymu numatyta palikimo dalis yra taikoma Kipre esančiam nekilnojamajam turtui.

5. Kaip sudaromas testamentas ir ar galima jį registruoti?

Bet kuris asmuo, pageidaujantis surašyti testamentą, privalo laikytis specialių formų. Be kita ko, Kipro įstatymai numato šių rūšių testamentus:

testamentas, žinomas kaip **dviejų liudytojų testamentas**:

- yra parengiamas raštu ir pasirašomas testatoriaus,
- parašą uždeda ar patvirtina testatorius dviejų ar daugiau vienu metu dalyvaujančių liudytojų akivaizdoje ir
- kiekvienas liudytojas privalo patvirtinti ir pasirašyti testamentą testatoriaus akivaizdoje (bet nebūtinai kito liudytojo akivaizdoje),

- jei testamentą sudaro du ar daugiau puslapių, kiekviename lape turi būti dedamas testatoriaus ir liudytojų parašas arba inicialai.

- **tarptautinis testamentas** pagal Vašingtono konvenciją.

Ne Kipre parengtas testamentas Kipre galioja tik su sąlyga, kad jis yra parengtas Kipro įstatymuose numatyta forma.

Kipre nėra testamentų registro.

6. Kaip ir kada tampa paveldėtoju?

Teisė valdyti paliekamą turtą suteikiama tvarkytojui, kurį savo testamentu skiria mirusysis („vykdytojas“). Jei toks tvarkytojas nėra skiriamas, jį paskiria teismas (paveldėjimo reikalų teismas). Teismo paskirtas tvarkytojas paprastai yra mirusiojo sutuoktinis. „Vykdytojui“ ar „tvarkytojui“ yra suteikiami įgaliojimai tvarkyti paliekamą turtą ir paskirstyti turtą paveldėtojams.

Mirusio asmens paliekamą turtą tvarko asmeninis atstovas. Asmeninis atstovas:

- apmoka mirusiojo skolas

- ir paskirsto turtą ir perleidžia turtą paveldėtojams.

Sutikimas priimti palikimą nėra būtinas. Vis dėlto, įstatymu numatytos dalies paveldėtojas gali atsisakyti.

Atsižvelgdami į savo atitinkamos paveldimos turto dalies grynąją vertę, paveldėtojai gali reikšti tvarkytojui pretenzijas tik dėl to, kad paliekamas turtas atitenka palikimo tvarkytojui. Dėl šios priežasties paveldėtojų mirusiojo skoliniai įsipareigojimai neegzistuoja. Remiantis tuo, kas išdėstyta, Kipre nėra galimybės apriboti įsipareigojimo / sutikimo su palikimu atliekant turto apyrašą.

7. Kokie mokesčiai mokami priimant palikimą?

Nėra taikomas joks mokestis. Paveldėjimo mokestis buvo panaikintas 1997 m. balandžio 1 d. ●

KROATIJA

1. Kokia institucija yra kompetentinga? Kur galima kreiptis?

Nacionaliniai teismai ir notarai yra kompetentingi sprendžiant paveldėjimo klausimus Kroatijoje.

Teismui gavus mirties liudijimą, pradedami paveldėjimo procesiniai veiksmai ir teismas perduoda paveldėjimo dokumentus notarams, kurie, kaip teismo įgaliotiniai, vykdo procesinius veiksmus ir priima sprendimus (jei pritaria visos šalys ir nėra ginčytinų klausimų). Esant bet kokiam ginčui, notarai perduoda bylą teismams paveldėjimo procesiniams veiksams užbaigti.

Reikia kreiptis į pirmiau nurodytą municipalinį teismą ir notarą.

2. Kokia teisė yra taikoma? Ar galima pasirinkti paveldėjimui taikytiną teisę?

Paveldėjimui taikytina teisė yra palikėjo šalies, kurios pilietybę šis turėjo mirties dieną, teisė. Kroatijos teisė nenumato jokių šiai teisei taikytinų išimčių tiek, kad būtų galima pasirinkti savo paveldėjimui taikomą teisę.

Kroatijos teismai turi išskirtinę kompetenciją tuo atveju, jei palikėjas yra užsienio šalies pilietis ir jam priklausęs turtas yra Kroatijoje. Paveldėjimo procesiniams veiksams taikoma palikėjo pilietybės šalies teisė.

3. Kas ir kiek paveldi, jeigu testamentas nesudarytas?

Nesant testamentu, skirtingoms situacijoms taikomi šie principai:

Palikėjas nebuvo susituokęs ir neturėjo vaikų. Palikėjo tėvai paveldi visą turtą lygiomis dalimis.

- **Palikėjas nebuvo susituokęs ir turėjo vaikų.** Vaikai paveldi visą turtą lygiomis dalimis.

- **Lieka palikėjo sutuoktinis.** Likęs sutuoktinis tampa vieninteliu paveldėtoju, jei nėra palikėjo vaikų, vaikaičių ar palikėjo motinos ir tėvo.

- **Lieka palikėjo sutuoktinis ir vaikai.** Mirusįjį pergyvenęs sutuoktinis kartu su vaikais paveldi lygiomis dalimis. Paveldimos turto dalies dydis taip pat priklauso nuo sutuoktinių turto režimo santykio tarp sutuoktinių. Jau mirusio vaiko paveldima turto dalis pereina mirusio vaiko įpėdiniams per stirpes (atstovavimas) teise.

Ar partneriai (sugyventiniai), įregistravę partnerystę ar neįregistravę jos, laikomi paveldėtojais?

Priešingų lyčių partneriai negali registruoti civilinės partnerystės, tačiau nesusituokę partnerė / partneris turi lygias teises į paveldėjimą kaip ir sutuoktinis (jei partnerystė truko tam tikrą - ne trumpesnę kaip 3 metų ar trumpesnę - laiką tarpą, jei vaikas gimė tokioje partnerystėje, jei ji nutrūko dėl vieno iš partnerio mirties ir jei buvo įvykdytos santuokos galiojimo sąlygos).

Ar įregistruotos partnerystės galioja tos pačios lyties poroms?

Kroatijos Respublikoje tos pačios lyties partnerių santykiai yra legalizuoti (To pačios lyties partnerysčių registravimo įstatymas, Oficialus leidinys 116/03), tačiau jie negali palikti palikimo vienas kitam. Jie gali kreiptis dėl vienas kitam skiriamos paramos bei tvarkyti savo turta.

4. Laisvės disponuoti paveldėjimu pagal testamentą apribojimai (privalomoji palikimo dalis)

Kroatijos teisė užtikrina teisę į privalomąją palikimo dalį tuo atveju, jei palikėjas palieka testamentą.

Kokia kiekvienos privalomosios palikimo dalies (-ių) vertė lyginant su bendra palikimo verte?

Testatoriaus vaikams, vaikaičiams (taip pat įvairiems) ir jo sutuoktiniui privalomoji palikimo dalis reiškia pusę paveldėtojo įprastai pagal įstatymą paveldimos dalies su sąlyga, kad palikėjas nepaliko testamentu.

Testatoriaus vyresnieji paveldėtojai (tėvai, įtėviai ir kiti) paveldi vieną trečdalį įprastai paveldimos testamentu paliktos privalomosios palikimo dalies (tik su sąlyga, kad jie yra ilgam laikui netekę darbingumo ir negauna paramos ar reikalingų lėšų save išlaikyti), jei reikalaujama gauti privalomąją palikimo dalį. Teisę į palikimą testamentu jie įgyja tuo atveju, jei nėra „paveldėtojų pagal įstatymą“, kurie būtų viršesni remiantis pirmiau nurodyta tvarka.

Privalomosios palikimo dalies paveldėtojai gali atsisakyti šios dalies. Kokių būdu?

Kroatijos Respublikoje įmanoma (visiškai) atsisakyti palikimo.

Paveldėtojas negali apriboti savo įsipareigojimų. Paveldėtojai yra solidariai atsakingi už testatoriaus skolų dydį iki tokios sumos, kurią jie paveldėjo.

5. Kaip sudaromas testamentas ir ar galima jį registruoti?

Bet kuris asmuo, pageidaujantis surašyti testamentą, privalo paisyti specialių viešųjų ir privačių įstatymų formų.

Viešuosius testamentus surašo civilinės teisės notaras, municipalinis teismas arba konsulinė įstaiga. Privatūs testamentai yra holografiniai testamentai, surašyti ranka, nurodant datą, ir pasirašyti testatoriaus, arba alografiniai ar paliudyti testamentai, kurių testatorius neprivalo surašyti ranka, kurie privalo būti pasirašyti testatoriaus ir dviejų liudytojų.

Galiausiai paskutinis privačių testamentų tipas yra žodinis testamentas, kuris pripažįstamas esant ypatingoms aplinkybėms.

Tarptautinio paveldėjimo atveju testamentas iš esmės galioja tuo atveju, jei jis atitinka įstatymus tos valstybės, kurioje jis buvo surašytas. Nė viena užsienio šalies reguliacinė forma nėra laikoma priešinga viešajai tvarkai ar privalomųjų taisyklių turiniui.

Ar Kroatijoje yra testamentų registras? Jei taip, kokia įstaiga vykdo registro administravimą ir kokia tvarka yra registruojami testamentai?

Kroatijoje veikia notariato tvarkomas Kroatijos testamentų registras: Kroatijos notarų rūmai, Radnička cesta 34, HR-10000 Zagrebas.

Civilinės teisės notarai, teisėjai, advokatai, konsulinės įstaigos ir testamentą surašę privatūs asmenys gali užregistruoti testamentus minėtame registre. Gali būti registruojami visų formų testamentai, tačiau registracija nėra privaloma. Užsienio šalių piliečiai negali registruoti testamentų minėtame registre. Testatoriaus mirties data nėra fiksuojama registre. Registre galima fiksuoti testamentą atsiėmimus, anuliavimus ir kitus pakeitimus.

Į testamentų registrą kreipiamasi vykdant paveldėjimo procesinius veiksmus. Testamentą atskleidimas yra privalomas teisiškai.

Testatoriui esant gyvam, testamentą buvimas lieka paslapyje. Norint atlikti paiešką registre, nėra būtina pateikti mirties liudijimo, nes paveldėjimo procesinius veiksmus inicijuoja teismas. Iki teismo būtina įrodyti mirties faktą.

6. Kaip ir kada tampa paveldėtoju?

Prasidėjus paveldėjimo procesiniams veiksams (t.y. palikėjui mirus), paveldimas turtas pagal įstatymą pereina tiesiogiai paveldėtojui.

Asmuo, įgijęs paveldėjimo teises po palikėjo mirties tiek pagal testamentą, tiek pagal įstatymą, yra laikomas paveldėtoju.

Paveldėtojas yra reikalingas paveldėjimo procesinių veiksmų vykdymui užbaigti ir galiojančiam sprendimui dėl paveldėjimo nustatyti: paliekamam turtui, paveldėtojams, jų paveldimai turto daliai, bei nustatyti, ar jų paveldėjimo teisės yra ribotos ar paliekamos testamentu.

Aiškų sutikimas priimti palikimą nėra būtinas. Paliekamas turtas pereina paveldėtojui netgi be jo pritarimo, nebent paveldėtojas atsisako paliekamo turto per įstatyme numatytą atidėjimo laikotarpį, t.y. iki pirmos instancijos sprendimo dėl paveldėjimo priėmimo dienos.

7. Kokie mokesčiai mokami priimant palikimą?

Paveldėjimui yra taikomi mokesčiai.

Paveldėjimo mokestis už paveldėtą turtą siekia iki 5 proc. turto rinkos vertės, atskaičius su paveldėtu turto susijusias skolas ir išlaidas. Palikėjo sutuoktinis, tiesioginiai kraujo giminaičiai (įpėdiniai ir protėviai), įvaikiai ir įtėviai yra atleidžiami nuo išlaidų už nuosavybės teisę patvirtinančius dokumentus.

Palikėjo broliai ir seserys, jų įpėdiniai ir jų žentai ir marčios yra atleidžiami nuo paveldėjimo mokesčio, jei jie gyveno kartu su palikėju jo mirties dieną.

Kilnojamasis turtas, gautas kaip dovana, yra apmokestinamas tik tuo atveju, jei jo bendra vertė viršija 50 000 HKR (apie 7000 EUR).

Paveldėjimo mokesčių deklaraciją privaloma pateikti per 30 dienų nuo sprendimo dėl paveldėjimo įsigaliojimo.

LATVIJA

1. Kokia institucija yra kompetentinga? Kur galima kreiptis?

Palikimas atitenka paveldėtojui specialiąja tvarka. Jis atitenka paveldėtojui, jei jis (ji) sutinka su šiuo palikimu per numatytą laikotarpį. Toks sutikimui ar teisės į palikimą atsisakymui numatytas laikotarpis yra vieneri metai, nebent testatorius ar notaras yra numatę kitą laikotarpį, skaičiuojant nuo tos dienos, kai paveldėtojui yra pranešama apie mirties faktą ir jo (jos) kaip paveldėtojo padėtį. Būtina susisiekti su notaru.

Prisiekusieji notarai yra kompetentingi Latvijos tarptautinės viešosios teisės specialistai ir nagrinėja paveldėjimo bylas.

2. Kokia teisė yra taikoma? Ar galima pasirinkti paveldėjimui taikytiną teisę?

Tai priklauso nuo kilnojamojo ir nekilnojamojo turto situacijos. Iš tikrųjų paveldėjimui taikoma teisė yra tos šalies, kurioje buvo kilnojamas ir nekilnojamas turtas palikėjo mirties dieną.

Latvijos įstatymai nenumato jokių išimčių šiai teisei ir nėra galimybės pasirinkti paveldėjimui taikytinos teisės.

3. Kas ir kiek paveldi, jeigu testamentas nesudarytas

Nesant testamentu, skirtingoms situacijoms taikomi šie principai:

Palikėjas nebuvo susituokęs ir neturėjo vaikų. Mirusiojo protėviai ir broliai ir seserys tampa paveldėtojais.

Palikėjas nebuvo susituokęs ir turėjo vaikų. Paveldėtojais tampa tik vaikai.

Lieka palikėjo sutuoktinis. Likęs sutuoktinis yra vienintelis paveldėtojas, jei nėra mirusiojo įpėdinių, protėvių ar brolių ir seserų ar brolių ir seserų įpėdinių.

Lieka palikėjo sutuoktinis ir vaikai. Likęs sutuoktinis kartu su vaikais bendrai paveldi turtą. Jo (jos) paveldima dalis taip pat priklauso nuo santuokinio turto režimo. Jei lieka palikėjo sutuoktinis, su kuriuo jis (ji) gyveno pagal teisinį jungtinio turto režimą, kurį sudarė tik po santuokos įgytas turtas, likęs sutuoktinis pirmiausia gauna pusę jungtinio turto, valdomo santuokinio režimo pagrindu. Kita jungtinio turto pusė tampa grynuoju paveldimu turtu. Lygi šio grynojo turto dalis pereina jos paveldėtojams. Jei mirusysis turėjo daugiau nei keturis vaikus, sutuoktinis gauna ketvirtadalį palikimo, o likusioji dalis yra padalijama vaikams lygiomis dalimis.

Jau mirusio vaiko dalis atitenka jo įpėdiniams per stirpes (atstovavimo) teisę.

Ar partneriai (sugyventiniai), įregistravę partnerystę ar neįregistravę jos, laikomi paveldėtojais?

Latvijos įstatymai neužtikrina automatiškai suteikiamų paveldėjimo teisių likusiems palikėjo civilinės santuokos partneriams. Toks partneris gali tapti paveldėtoju tik tuo atveju, jei tai numato testamentas.

Nēra numatyts joks kitas partnerio apsaugos būdas.

Latvijojē neegzistuoja registruota partnerystē.

4. Laisvēs disponuoti paveldējimu pagal testamentā apribojimai (privalomoji palikimo dalis)

Jei mirusysis surašē testamentā ir nepaliekā palikimo dalies savo artimiems giminaičiams, Latvijos īstatymai uztikrina teisē ī privalomajā palikimo dalī mirusiojo sutuoktiniō, īpēdiniū (mirusiojo vaikū arba, jei vaikai yra mirē, vaikaičīū) naudai ir, jei nēra īpēdiniū, mirusiojo tēvū naudai.

Privalomoji palikimo dalis nēra numatyta mirusiojo seneliams bei broliams ir seserims.

Privalomosios palikimo dalies paveldētojai turi teisē atsisakyti šios dalies priēš pradēdami paveldējimo procesinius veiksmus pagal sutartī, sudarytā su būsīmu palikēju ir būsīmais paveldētojais. Šī sutartis turi būti parengīama raštiška forma.

5. Kaip sudaromas testamentas ir ar galima jį registruoti?

Bet kuris asmuo, pageidaujantis surašyti testamentā, privalo laikytis specialiū formū. Be kita ko, Latvijos īstatymai numato šias testamentō rūšis:

- **autentiškas testamentas**, kurį išduoda **notaras (notariškai patvirtintas testamentas)**,

- **holografinis testamentas**, kurį testatorius surašo ranka ir jį pasirašo,

- testatoriaus surašytas ir notarui pateiktas testamentas,

- ranka surašytas ar atspausdintas testamentas, parengtas **dviejū liudytojų akivaizdoje**.

Tarptautinio paveldējimo atveju testamentō nuostatos iš esmēs galioja su sąlyga, kad jis atitinka vidaus, t.y. Latvijos, īstatymus.

Latvijojē nēra testamentū registro.

6. Kaip ir kada tampama paveldėtoju?

Iš esmēs paveldētojas yra atsakingas už mirusiojo skolas. Vis dėlto paveldētojas gali apriboti savo įsipareigojimus sutikdamas su palikimu sudarant turto apyrašą. Tokiu atveju paveldētojas privalo pateikti notarui ar teismui deklaracijā. Bendri turto paveldētojai yra laikomi atsakingais už testamentu paliktas skolas proporcingai jų paveldētos dalies vertei.

7. Kokie mokesčiai mokami priimant palikimą?

Paveldėjimui taikomas mokestis yra apibrėžiamas kaip turtinēs prievolēs perleidimui taikomas mokestis. Tai priklauso nuo paveldētojo kategorijos ir to, ar mirusysis palieka testamentā. ●

LENKIJA

1. Kokia institucija yra kompetentinga? Kur galima kreiptis?

Palikimo gavimui nebūtinai jokios ypatingos procedūros. Įpėdiniui palikimas atitenka netgi tuomet, kai neišreikš- kia atskiro sutikimo jį priimti, išskyrus atsisakymą priimti palikimą, išreikštą per nustatytą terminą – šešerius metus nuo momento, kai įpėdinis sužinojo apie palikėjo mirtį ir palikimo atsiradimą. Pareiškimas apie palikimo įgijimą gali būti pateikiamas tik suėjus minėtam terminui arba prieš pateikiant pareiškimą dėl palikimo priėmimo.

Pagal Lenkijos teisės aktus paveldėjimui taikoma su testatoriaus pilietybe susijusi teisė. Lenkija prisijungusi prie daugelio dvišalių susitarimų paveldėjimo srityje, pagal kuriuos galimi kiti šio klausimo sprendimo būdai.

Paveldėtojas gali kreiptis į notarą ar teismą pagal paskutinę testatoriaus gyvenamąją vietą.

2. Kokia teisė taikoma? Ar galima pasirinkti paveldėjimui taikytiną teisę?

Kokia teisė bus taikoma priklauso nuo palikėjo pilietybės. Iš tikrųjų paveldėjimui taikoma šalies, kurios pilietybę palikėjas turėjo mirties dieną, įstatymai. Lenkijos teisės aktai nenumato šių nuostatų išlygų, t.y. negalima pasirinkti paveldėjimui taikytinos teisės.

3. Kas ir kiek paveldi, jeigu testamentas nesudarytas?

Jeigu testamentas nebuvo sudarytas, taikomi įvairūs galimi principai, pavyzdžiui:

Jeigu palikėjas nebuvo susituokęs ir neturi vaiku, įpėdiniais pagal įstatymą laikomi jo tėvai. Jeigu vienas iš tėvų mirė prieš atsirandant palikimui, jo dalis lygiomis dalimis atitenka testatoriaus broliui ir seseriai. Jeigu vienas iš testatoriaus brolių ar seserų miršta prieš atsirandant palikimui ir palieka žemutinės giminystės linijos įpėdinius, palikimo dalis pereina jo žemutinės giminystės linijos įpėdiniams. Ši palikimo dalis tarp įpėdinių padalijama vadovaujantis palikimo padalijimo tolimiems žemutinės giminystės linijos įpėdiniams principais. Jeigu testato- rius neturi brolių ir seserų ar jų žemutinės giminystės linijos įpėdinių, palikimas atitenka testatoriaus seneliams; palikimą jie paveldi lygiomis dalimis. Jeigu vienas iš senelių miršta prieš atsirandant palikimui, jo dalis atitenka jo žemutinės giminystės linijos įpėdiniams. Jeigu senelis, kuris mirė iki atsirandant palikimui, neturi jų žemuti- nės giminystės linijos įpėdinių, palikimo dalis atitenka lygiomis dalimis kitiems seneliams. Jeigu nėra aukščiau nurodytų giminaičių, paveldinčių pagal įstatymą, palikimas atitenka paskutinės testatoriaus gyvenamosios vietos Lenkijoje bendruomenei. Jeigu neįmanoma nustatyti paskutinės testatoriaus gyvenamosios vietos Lenkijoje arba paskutinė testatoriaus gyvenamoji vieta buvo užsienyje, palikimas atitenka valstybei.

Jeigu palikėjas nebuvo susituokęs, bet turi vaiku, palikimą paveldi tik testatoriaus vaikai.

Jeigu sutuoktinis pergyvena palikėją, jeigu nėra palikėjo tiesiosios žemutinės giminystės linijos įpėdinių, tėvų ir brolių ar seserų, vieninteliu įpėdiniu tampa sutuoktinis.

Jeigu palikėjas buvo susituokęs ir susilaukė vaiku, sutuoktinis turtą paveldės bendrai su vaikais. Sutuoktiniui priklausančios palikimo dalies dydis priklauso nuo šeimos turto teisinio režimo. Tuo atveju, kai sutuoktinis pergyvena palikėją, su kuriuo kartu teisėtai gyveno ir turėjo bendrai įgytą nuosavybę, pagal šeimos turto teisinį režimą jis gauna pusę bendrai įgyto turto. Kita pusė bendro turto priklauso palikimo sudėčiai. Pusė paliki- mo sudėties priklauso sutuoktiniui, jeigu palikėjas turėjo tik vieną vaiką. Jeigu palikėjas turėjo kelis vaikus,

sutuoktiniui priklauso trečdalis palikimo, o likusi dalis padalijama vaikams lygiomis dalimis. Anksčiau mirusio vaiko dalis atitenka jo žemutinės giminystės linijos įpėdiniams (paveldėjimas atstovavimo teise).

Ar partneriai (sugyventiniai), įregistravę partnerystę ar neįregistravę jos, laikomi paveldėtojais?

Lenkijos teisės aktuose tokia partnerystė nenumatyta. Pagal Lenkijos teisę palikėją pergyvenęs partneris automatiškai neįgyja paveldėjimo teisės. Įpėdiniu jis gali tapti tik pagal testamentą.

4. Laisvės disponuoti paveldėjimu pagal testamentą apribojimai (privalomoji palikimo dalis)

Lenkijos teisės aktuose numatyta palikėjo sutuoktinio ir žemutinės giminystės linijos įpėdinių (vaikų ar vaikaičių, jeigu vaikai mirę), tėvų teisė į privalomąją palikimo dalį. Atkreipiamė dėmesį, kad įpėdiniai, kuriems priklauso privalomoji palikimo dalis, gali pareikalauti privalomosios palikimo dalies tik tuomet, jeigu to pageidauja. Bendras privalomųjų palikimo dalių, ribojančių teisę palikti turtą testamentu, dydis negali viršyti 2/3 palikimo vertės. Įpėdiniai, kuriems priklauso privalomoji palikimo dalis, gali atsisakyti šios dalies prieš atsirandant palikimui, sudarant sutartį tarp būsimo palikėjo ir būsimo privalomos palikimo dalies paveldėtojo. Tokia sutartis turi būti sudaryta notaro (notaro patvirtintas aktas).

5. Kaip sudaromas testamentas ir ar galima jį registruoti?

Sudarant testamentą būtina laikytis specialios formos. Lenkijos teisėje numatytos tokios testamentų rūšys:

oficialusis (autentiškas) testamentas, sudarytas ir patvirtintas notaro (notaro patvirtintas testamentas);

asmeninis testamentas, kuris turi būti surašytas testatoriaus ranka ir jo pasirašytas;

žodinis testamentas, sudarytas dalyvaujant dviem liudininkams (gresiant staigiai mirčiai);

privilegiuotieji testamentai, sudaryti išskirtinėmis sąlygomis.

Tarptautinio paveldėjimo atveju testamentas laikomas galiojančiu, jeigu jis atitinka valstybės, kurioje buvo sudarytas testamentas, įstatymus. Šiuo metu Lenkijoje nėra galimybės registruoti testamentą.

6. Kaip ir kada tampama paveldėtoju?

Pagal paveldėjimo įstatymą palikimas atsiranda mirus palikėjui, išskyrus atvejį, kai įpėdinis atsisako palikimo. Įpėdinis gauna palikimą tik tuomet, kai sutinka jį priimti. Iš esmės įpėdinis be jokių apribojimų atsako už palikėjo skolas. Tačiau įpėdinis, priimdamas palikimą pagal apyrašą, gali apriboti savo atsakomybę už skolas. Tokiu atveju įpėdinis privalo pateikti atitinkamą pareiškimą notarui ar kompetentingam teismui. Visi įpėdiniai solidariai atsako už palikėjo skolas.

7. Kokie mokesčiai mokami priimant palikimą?

Mokamas paveldėjimo mokestis pagal įstatymą dėl paveldėjimo ir dovanojimo mokesčio.

Reikia atskirti palikėją pergyvenusio sutuoktinio, vaikų ir kitų asmenų turto įgijimą paveldėjimo būdu. Priklausomai nuo giminystės su testatoriumi laipsnio ir įgyto turto dydžio, mokestis svyruoja nuo 3 iki 20 proc.

LIETUVA

1. Kokia institucija yra kompetentinga? Kur galima kreiptis?

Paveldėjimo klausimus sprendžia Lietuvos notariai ir teismai. Lietuvos valdžios įstaigos yra kompetentingos visais paveldėjimo klausimais, jei mirusiojo paskutinė nuolatinė gyvenamoji vieta buvo Lietuvoje. Išimtis yra numatyta užsienio valstybėje esančiam nekilnojamajam turtui, kuriam galioja teisė tos vietos, kurioje yra nekilnojamasis turtas.

Ar tokia pati situacija galioja užsienio valstybėje esančiam kilnojamajam turtui?

Užsienio valstybėje esančio kilnojamojo turto teisiniai paveldėjimo santykiai yra reglamentuoti testatoriaus mirties dieną esančios nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės įstatymuose.

Kokioje situacijoje į procesą įsitraukia notaras ar teismas? Kuris būtent iš jų įsitraukia į procesą?

Kad įgytų palikimą, paveldėtojas turi jį priimti per tris mėnesius nuo palikimo atsiradimo dienos. Paveldėtojas laikomas priėmusiu palikimą, kai jis faktiškai pradėjo paveldimą turtą valdyti, kreipėsi į palikimo atsiradimo vietos apylinkės teismą dėl turto apyrašo sudarymo arba kai paveldėtojas padavė palikimo atsiradimo vietos notarui pareiškimą apie palikimo priėmimą.

2. Kokia teisė yra taikoma? Ar galima pasirinkti mano paveldėjimui taikytiną teisę?

Tai priklauso nuo mirusiojo nuolatinės gyvenamosios vietos. Iš tikrųjų palikimui taikomi įstatymai yra tos šalies, kurioje mirties dieną buvo mirusiojo nuolatinė gyvenamoji vieta. Išimtis yra taikoma nekilnojamajam turtui, kuriam galioja įstatymai tos valstybės, kurioje randasi minėtas turtas.

Lietuvos įstatymai neleidžia pasirinkti taikytiną teisę.

3. Kas ir kiek paveldi, jeigu testamentas nesudarytas?

Palikėjas nebuvo susituokęs ir neturėjo vaikų. Paveldėjimas pereina mirusiojo tėvams ar įtėviams, mirusiojo seneliams tiek iš tėvo, tiek iš motinos pusės. Nesant aukštesnio laipsnio paveldėtojų arba jiems atsisakius palikimo ar netekus teisės į palikimą, paveldėjimas pereina mirusiojo broliams ir seserims, proseneliams tiek iš tėvo, tiek iš motinos pusės, mirusiojo brolių ir seserų vaikams (sūnėnams ir dukterėčioms), taip pat mirusiojo tėvų broliams ir seserims (dėdėms ir tetoms), mirusiojo tėvų brolių ir seserų vaikams (pusbroliams ir pusseserėms). Mirusiojo seneliai paveldi pagal įstatymą tikta nesant tėvų arba jiems nepriėmus ar atsisakius palikimo, taip pat tuo atveju, kai iš mirusiojo tėvų atimta paveldėjimo teisė.

Palikėjas nebuvo susituokęs ir turėjo vaikų. Mirusiojo vaikai (tarp jų ir įvaikiai) ir mirusiojo vaikai gimę po jo mirties paveldi lygiomis dalimis.

Lieka palikėjo sutuoktinis. Palikėją pergyvenęs sutuoktinis paveldi kartu su antros eilės paveldėtojais (mirusiojo tėvais (įtėviais)). Jam priklauso pusė palikimo.

Lieka palikėjo sutuoktinis ir vaikai. Palikėją pergyvenęs sutuoktinis paveldi kartu su mirusiojo vaikais (įvaikiais) ir mirusiojo vaikais, gimusiais po jo mirties. Jam priklauso ketvirtadalis palikimo, jeigu įpėdinių

nėra daugiau kaip trys. Jeigu įpėdinių daugiau kaip trys, sutuoktinis paveldi lygiomis dalimis su mirusiojo vaikais (įvaikiais) ir mirusiojo vaikais, gimusiais po jo mirties.

Likusią dalį vaikai paveldi lygiomis dalimis. Jau mirusio vaiko dalis atitenka jo įpėdiniams per stirpes (atstovavimo) teisę.

Ar partneriai (sugyventiniai), įregistravę partnerystę ar neįregistravę jos, laikomi paveldėtojais?

Įregistruota partnerystė yra apibrėžiama Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse. Vis dėlto šios teisės normos dar neturi galios, tad partnerystė neturi teisinių pasekmių.

Kokias paveldėjimo teises turi mirusįjį pergyvenęs sutuoktinis iš įregistruotos ir neregistruotos partnerystės?

Likęs partneris neturi teisių į paveldėjimą pagal įstatymą. Vis dėlto partneris gali tapti paveldėtoju tik tuo atveju, jei tai numato testamentas.

4. Laisvės disponuoti paveldėjimu pagal testamentą apribojimai (privalomoji palikimo dalis)

Palikėjo vaikai (įvaikiai), sutuoktinis, tėvai (itėviai), kuriems palikėjo mirties dieną reikalingas išlaikymas, paveldi, nepaisant testamento turinio, pusę tos dalies, kuri kiekvienam iš jų tektų paveldinti pagal įstatymą (privalomoji dalis), jeigu testamentu neskirta daugiau.

Teisėtas įpėdinis negali atsisakyti privalomosios palikimo dalies iki mirusiojo mirties dienos.

5. Kaip sudaromas testamentas ir ar galima jį registruoti?

Bet kuris asmuo, pageidaujantis surašyti testamentą, privalo laikytis specialių formų. Lietuvos įstatymai numato šių rūšių testamentus:

- **oficialusis testamentas** – tai testamentas, kuris sudarytas raštu dviem egzemplioriais ir patvirtintas notaro (autentiškas testamentas),

- **asmeninis testamentas** – tai testatoriaus ranka surašytas testamentas, kuriame nurodytas testatoriaus vardas, pavardė, testamento sudarymo data (metai, mėnuo, diena), vieta ir kuris išreiškia testatoriaus valią ir yra jo pasirašytas (holografinis testamentas).

Tarptautinio paveldėjimo atveju testamentas iš esmės galioja su sąlyga, kad jis atitinka:

- testamento sudarymo vietos valstybės teisę,

- teisę tos valstybės, kurios pilietybę turi testatorius testamento rengimo dieną ar jo mirties dieną, arba testatoriaus nuolatinės gyvenamosios vietos teisę testamento rengimo dieną ar jo mirties dieną,

- valstybės, kurioje yra testatoriaus gyvenamoji vieta šių aktų atlikimo dieną ar testatoriaus mirties dieną, teisę,

- nekilnojamojo turto atveju vietos, kurioje šis turtas yra, teisę.

6. Kaip ir kada tampama paveldėtoju?

Palikimas atitenka paveldėtojui netaikant jokios specialios procedūros su sąlyga, kad paveldėtojas sutinka su palikimu. Vis dėlto sutikimas gali būti neišsakytas, pavyzdžiui, jei paveldėtojas disponuoja paveldimu turtu.

Paveldėtojas laikomas priėmusiu palikimą, kai jis faktiškai pradėjo paveldimą turtą valdyti, kreipėsi į palikimo atsiradimo vietos apylinkės teismą dėl turto apyrašo sudarymo, arba kai paveldėtojas padavė palikimo atsiradimo vietos notarui pareiškimą apie palikimo priėmimą. Veiksmai turi būti atliekami per tris mėnesius nuo palikimo atsiradimo dienos.

Jei palikimas buvo priimtas pateikus notarui pareiškimą arba pradėjus valdyti paveldimą turtą, paveldėtojas neribotai ir asmeniškai atsako už paveldėtas skolas. Nepaisant to, paveldėtojas gali apriboti savo įsipareigojimus sutikdamas su palikimu per apylinkės teismą, sudarant turto apyrašą. Atsižvelgiant į santykius su mirusiojo kreditoriais, laikoma, kad palikimo atsiradimo dieną daugiau nėra paveldimo turto, išskyrus apyraše nurodytą turtą.

Bendri paveldėtojai yra kartu atsakingi už paveldėtas skolas.

7. Kokie mokesčiai mokami priimant palikimą?

Mokestį reglamentuoja Paveldėjimo mokesčio įstatymas.

Mokestis yra skaičiuojamas kaip paveldėto turto apmokestinamos vertės procentas, taikant šiuos tarifus:

- a) jei paveldėto turto apmokestinama vertė neviršija 0,5 mln. litų – 5 proc.,
- b) jei paveldėto turto apmokestinama vertė viršija 0,5 mln. litų – 10 proc.

Šiuo mokesčiu nėra apmokestinamas šis turtas:

- a) sutuoktinio paveldėtas turtas mirus kitam sutuoktiniui,
- b) vaikų (įvaikių), tėvų (įtėvių), globėjų (rūpintojų), globotinių (įvaikių), senelių, vaikaičių, brolių ir seserų paveldėtas turtas,
- c) paveldėto turto apmokestinama vertė, kuri neviršija 10 tūkst. litų. ●

LIUKSEMBURGAS

1. Kokia institucija yra kompetentinga? Kur galima kreiptis?

Jeigu palikėjas buvo sudaręs vedybų sutartį ar testamentą, arba jo turtinė ir finansinė padėtis yra sudėtinga, rekomenduojama kreiptis į notarą, kuris yra paveldėjimo teisės ir sutuoktinių turto teisinio režimo specialistas. Paveldėtojai gali laisvai rinktis notarą.

Jei šalys negali susitarti, belieka ginčą spręsti teisme, tuomet teismas notarą paskiria paskirstyti palikimą.

2. Kokia teisė taikoma? Ar galima pasirinkti paveldėjimui taikytiną teisę?

Paveldėjimui taikoma tos valstybės, kurioje mirties dieną palikėjas turėjo nuolatinę gyvenamąją vietą, teisė. Išimtis taikoma tik nekilnojamajam turtui. Jam taikomi nekilnojamojo turto buvimo vietos teisės aktai (paveldimo turto padalijimo principas).

Liuksemburgo teisė nenumato šios taisyklės išlygų, t.y. negalima pasirinkti paveldėjimui taikytinos teisės.

3. Kas ir kiek paveldi, jeigu testamentas nesudarytas?

Jei nėra testamentu, skirtingiems atvejams taikomi šie principai:

Jei palikėjas nebuvo susituokęs ir neturėjo vaikų, tėvas ir motina kiekvienas gauna ketvirtadalį turto, o likusi dalis padalijama broliams ir seserims. Nesant brolių ir seserų, visas turtas atitenka tėvams. Jei nėra tėvų, visas turtas atitenka broliams ir seserims, nebent nesant privilegijuotų šoninės giminystės linijos įpėdinių, po pusę palikimo atitenka abiejų tiesiosios aukštesnės giminystės linijų įpėdiniams arba kitiems artimiausiems abiejų šoninių giminystės linijų įpėdiniams.

Jei palikėjas nebuvo susituokęs, bet paliko vaikų, jie turtą pasidalija lygiomis dalimis.

Jei palikėjas paliko sutuoktinį, jis tampa vieninteliu paveldėtoju, jei nėra tiesioginių įpėdinių.

Jei palikėjas paliko sutuoktinį ir vaikus, sutuoktinis gali pasirinkti bendram būstui ir namų apyvokos daiktams nustatytą uzufuktą arba nuosavybės teisę į palikimo dalį, identišką vaikų palikimo daliai, tačiau ne mažesnę kaip ketvirtadalį paliekamo turto vertės. Likusi dalis lygiomis dalimis padalijama visiems vaikams.

Ar partneriai (sugyventiniai), įregistravę partnerystę ar neįregistravę jos, laikomi paveldėtojais?

Civilinė partnerystė gali būti sudaryta tarp dviejų tos pačios ar skirtingos lyties asmenų. Liuksemburgo teisė nesuteikia automatinės paveldėjimo teisės partneriui pagal registruotą civilinę partnerystę.

Vis dėlto jei vienas iš partnerių miršta, gyvas partneris paveldi turtą tik jei tai numato testamentas.

Gyvas laisvos sąjungos partneris neturi jokios paveldėjimo teisės. Jis paveldi tik jei tai numatyta testamente.

4. Laisvės disponuoti paveldėjimu pagal testamentą apribojimai (privalomoji palikimo dalis)

Pagal Liuksemburgo teisę tik palikėjo įpėdiniai (vaikai arba, jei vaikai jau yra mirę anksčiau, jų vaikai) turi teisę į privalomąją palikimo dalį, bet ne sutuoktinis ar tėvai.

Privalomoji palikimo dalis, kuri apriboja laisvę sudaryti testamentą, padidėja iki pusės teisėtos paveldėjimo turto dalies, jei palikėjas palieka vieną vaiką, iki 2/3, jei jis palieka du vaikus, ir 3/4, jei palieka tris ar daugiau vaikų.

Paveldėtojas, gaunantis privalomąją palikimo dalį, negali atsisakyti šios dalies iki palikėjo mirties dienos.

5. Kaip sudaromas testamentas ir ar galima jį įregistruoti?

Asmuo, kuris nori sudaryti testamentą, turi laikytis specialios formos. Liuksemburgo teisėje yra tokios testamentų rūšys:

- **autentiškas testamentas**, kurį sudaro **du notariai**;

- **autentiškas testamentas**, kurį sudaro **notaras**, dalyvaujant dviem liudytojams;

- **paties testatoriaus sudarytas testamentas**, kuris turi būti rašytinis, testatoriaus ranka pasirašytas su nurodyta data.

Tarptautinio paveldėjimo atveju testamentas laikomas galiojančiu, jei atitinka valstybės, kurioje buvo sudarytas, įstatymus.

Liuksemburge yra centrinis testamentų registras, kurį prižiūri Liuksemburgo registravimo ir sričių administracija, kuri konkrečiai tvarko testamentų įregistravimą. Šis registravimas atliekamas prašant notarui arba privačiam asmeniui.

6. Kaip ir kada tampama paveldėtoju?

Kai atsiranda palikimas (palikėjo mirtis), nuosavybė (palikėjo palikimas) tiesiogiai atitenka paveldėtojui. Asmuo, kuris turi teisę būti paveldėtoju, gali atsisakyti palikimo palikėjo paskutinės gyvenamosios vietos Apygardos teismo sekretoriате.

Iš esmės paveldėtojas atsakingas už palikėjo skolas. Tačiau įpėdinis, priimdamas palikimą pagal apyrašą, gali apriboti savo atsakomybę už skolas. Bendri paveldėtojai už skolas yra atsakingi proporcingai jų paveldėjimo daliai.

7. Kokie mokesčiai mokami priimant palikimą?

Paveldėjimo mokestis taikomas pagal 1817 m. gruodžio 27 d. įstatymą dėl paveldėjimo mokesčių ir atitinkamai 1984 m. birželio 13 d. įstatymą su pakeitimais. ●

MALTA

1. Kokia institucija yra kompetentinga? Kur galima kreiptis?

Norėdamas įsitikinti, ar mirusysis buvo surašęs palikimą, paveldėtojas turi kreiptis į Valstybinį notarinį archyvą ir viešąjį registrą.

2. Kokia teisė taikoma? Ar galima pasirinkti paveldėjimui taikytiną teisę?

Tai priklauso nuo mirusiojo buvusios „nuolatinės gyvenamosios vietos“. Iš tikrųjų paveldėjimui taikoma teisė yra tos šalies, kurioje mirties dieną buvo mirusiojo nuolatinė „gyvenamoji vieta“. Svarbu nesusipainioti šios sąvokos su „nuolatinės gyvenamosios vietos“ sąvoka, pateikta kontinentinės Europos teisinių sistemų kontekste, bei „pilietybės“ sąvoka. Remiantis bendrąja teise, faktinė asmens gyvenamoji vieta nėra tokia svarbi. Vis dėlto svarbi sąsaja su konkrečia teisine sistema.

Galioja išimtis nekilnojamajam turtui. Nekilnojamajam turtui taikoma teisė tos šalies, kurioje yra minėtas turtas.

Testatorius negali pasirinkti paveldimam turtui taikytinos teisės.

3. Kas ir kiek paveldi, jeigu testamentas nesudarytas?

Jeigu testamentas nebuvo sudarytas, taikomi įvairūs galimi principai, pavyzdžiui:

Palikėjas nebuvo susituokęs ir neturėjo vaikų. Dalis paveldimo turto pereina mirusiojo tėvams (arba, jei reikia, jų įpėdiniams). Kita paveldimo turto dalis pereina mirusiojo broliams ir seserims, jei broliai ar seserys yra mirę – jų įpėdiniams.

Palikėjas nebuvo susituokęs ir turėjo vaikų. Jei lieka mirusiojo vaikai ar kiti įpėdiniai, bet ne sutuoktinis, paliekamas turtas pereina vaikams ir kitiems įpėdiniams lygiomis dalimis kiekvienam vaikui per stirpes (atstovavimo) teisę.

Lieka palikėjo sutuoktinis. Likęs palikėjo sutuoktinis tampa vieninteliu paveldėtoju.

Lieka palikėjo sutuoktinis ir vaikai. Vaikai arba jų vaikai, jei mirties dieną vaikai yra mirę, tampa paveldėtojais lygiomis dalimis. Jie gauna dalį paveldimo turto. Kita paveldimo turto dalis atitenka mirusįjį pergyvenusiam sutuoktiniui. Maltos teisė taip pat suteikia teisę likusiam mirusiojo sutuoktiniui toliau gyventi pagrindinėje mirusiojo gyvenamojoje vietoje ir teisę naudotis bet kuriais šeimos namuose esančiais baldais. Kai šeimos namų dalis priklauso likusiam mirusiojo sutuoktiniui, dalijant turtą tarp mirusiojo įpėdinių ir mirusįjį pergyvenusio sutuoktinio, mirusįjį pergyvenęs sutuoktinis gali reikalauti, kad po įvertinimo teisę į būstą suteikiantis turtas atitektų jam.

Ar partneriai (sugyventiniai), įregistravę partnerystę ar neįregistravę jos, laikomi paveldėtojais?

Maltoje civilinės partnerystės nėra pripažįstamos. Neregistruotos partnerystės (= bendroji teisė, neregistruota partnerystė) partneris gali tapti paveldėtoju, jei tai numato testamentas. Maltos įstatymai nesuteikia partneriams paveldėjimo teisių.

4. Laisvės disponuoti paveldėjimu pagal testamentą apribojimai (privalomoji palikimo dalis)

Maltos įstatymai užtikrina teisę į privalomąją palikimo dalį (t.y. paliekamo turto dalį netgi tuo atveju, jei testatorius numatė kitaip) mirusiojo sutuoktinio ir įpėdinių (jo vaikų ar, jei vaikai mirę, vaikaičių) naudai.

Vaikai gauna trečdalį paliekamo turto. Jei lieka penki ar daugiau mirusiojo vaikų, jų privalomoji palikimo dalis siekia pusę paveldimo turto.

Kartu su mirusiojo įpėdiniais likęs mirusįjį pergyvenęs sutuoktinis gauna ketvirtadalį paveldimo turto. Jei nėra mirusiojo įpėdinių, mirusįjį pergyvenęs sutuoktinis gauna trečdalį palikto turto.

5. Kaip sudaromas testamentas ir ar galima jį registruoti?

Bet kuris asmuo, pageidaujantis surašyti testamentą, privalo laikytis specialių formų. Be kita ko, Maltos įstatymai numato šių rūšių testamentus:

- **viešasis testamentas** – tai testamentas, kurį gauna ir skelbia notaras dviejų liudytojų akivaizdoje tokiu pačiu būdu kaip kitus notarinius dokumentus, arba

- **slaptasis testamentas** – tai testamentas, kurį notarui, arba teisėjo ar savanoriškos jurisdikcijos teisme esančio magistrato akivaizdoje šio teismo registro tvarkytojui pateikia testatorius raštiška forma ir kurią pasirašo testatorius arba bet kuris kitas asmuo jo akivaizdoje ir jo nurodymu.

Tarptautinio paveldėjimo atveju testamentu nuostatos iš esmės galioja su sąlyga, kad testamentas atitinka įstatymus tos šalies, kurioje buvo surašytas.

Maltoje nėra testamentų registro. Vis dėlto notarų patvirtinti testamentai (viešieji ar slaptieji) yra archyvuojami Valstybiniame notariniame archyve, slaptieji testamentai yra pateikiami teismo viešajam registru.

6. Kaip ir kada tampa paveldėtoju?

Asmuo tampa paveldėtoju palikėjo mirties dieną. Laikoma, kad paveldėtojas sutinka su palikimu, nebent paveldėtojas konkrečiai atsisako šio palikimo.

7. Kokie mokesčiai mokami priimant palikimą?

Nėra taikomas joks mokestis. Paveldėjimo mokestis buvo panaikintas 1992 m. lapkričio 25 d.

Būtina pabrėžti, kad žyminis mokestis turi būti mokamas už konkretų turtą. Tai apima nekilnojamąjį turtą, esantį Maltoje, ir Maltoje įsteigtos ribotos atsakomybės bendrovės akcijas. Minėtam nekilnojamajam turtui ir akcijoms paprastai taikomas 5 proc. dydžio mokestis nuo aptariamo turto vertės. ●

NYDERLANDAI

1. Kokia institucija yra kompetentinga? Kur galima kreiptis?

Dažniausiai, ypač sudarius vedybinę sutartį ar testamentą, notaras yra tinkamiausia institucija palikimui tvarkyti. Visi įpėdiniai arba testamentą vykdytojas, jeigu jis buvo paskirtas, gali pradėti procedūrą pas Nyderlandų notarą. Šalyje, nepriklausomai nuo jų gyvenamosios vietos, gali laisvai pasirinkti notarą. Notaras padeda šeimai tvarkyti palikimą: nustatyti paveldėjimo tvarką (kas yra įpėdiniai), patikrinti, ar surašytas testamentas, konsultuoti asmenis, ar reikia priimti palikimą ar jo atsisakyti, nustatyti palikimo sudėtį ir jo padalijimą, padėti jiems įvykdyti mokestinius įsipareigojimus (privalomas paveldėjimo teisės liudijimas).

Į teismą kreipiamasi tik dėl ginčijamo paveldėjimo ar tam tikrais taikaus paveldėjimo atvejais, pavyzdžiui, vienas iš įpėdinių pagal testamentą ar įstatymą neveiksnius.

Prireikus ir pagal aplinkybes ieškinyje pateikiamas pareiškimu ar teismo šaukimu. Nyderlandų teisminės institucijos kompetentingos priimti visus ieškinius, susijusius su paveldėjimu, pateikiamus pareiškimu ar teismo šaukimu (Civilinio proceso kodekso 3 str.).

2. Kokia teisė taikoma? Ar galima pasirinkti paveldėjimui taikytiną teisę?

Paveldėjimui taikoma šalies, kurios pilietybę palikėjas turėjo mirties dieną, teisės aktai. Jeigu palikėjas ilgiau kaip 5 metus negyveno šalyje, kurios pilietis buvo, paveldėjimui taikomi šalies, kurioje mirties dieną buvo paskutinė nuolatinė palikėjo gyvenamoji vieta, teisės aktai.

Palikimo privalomąją dalį taip pat reglamentuoja palikėjo pasirinktos šalies teisės aktai. Tos pačios nuostatos taikomos ir nekilnojamajam turtui (palikimo vientisumo principas).

Nyderlandų įstatymai leidžia testatoriui pasirinkti paveldėjimui taikomus teisės aktus. Palikėjas gali pasirinkti šalies, kurios pilietybę turėjo ar kurioje buvo jo nuolatinė gyvenamoji vieta įstatymo pasirinkimo ar palikėjo mirties dieną, įstatymą. Testatorius gali pasirinkti šalies, kurioje yra nekilnojamasis turtas, teisę.

3. Kas ir kiek paveldi, jeigu testamentas nesudarytas?

Jeigu testamentas nebuvo sudarytas, taikomi įvairūs galimi principai, pavyzdžiui:

Jeigu palikėjas nebuvo susituokęs ir neturi vaikų, tėvai, broliai ir seserys iš esmės paveldi palikimą lygiomis dalimis, tačiau su sąlyga, kad tėvas ir motina paveldės ne mažiau kaip po ketvirtadalį palikimo.

Jeigu palikėjas nebuvo susituokęs, bet turi vaikų, vaikai palikimą paveldi lygiomis dalimis.

Jeigu sutuoktinis pergyvena palikėją, palikėją pergyvenęs sutuoktinis tampa įpėdiniu.

Jeigu palikėjas buvo susituokęs ir susilaukė vaikų, palikėją pergyvenęs sutuoktinis turtą paveldės kartu su vaikais.

Ar partneriai (sugyventiniai), įregistravę partnerystę ar neįregistravę jos, laikomi paveldėtojais?

Taip, mirus vienam iš partnerių, įregistravusių partnerystę, jį pergyvenęs partneris yra įpėdinis pagal įstatymą. Tačiau partneris, neįregistravęs partnerystės, neturi paveldėjimo teisės. Jis gali paveldėti tik tuomet, jeigu paveldėtoju buvo nurodytas testamente.

4. Laisvės disponuoti paveldėjimu pagal testamentą apribojimai (privalomoji palikimo dalis)

Tik palikėjo tiesiosios žemutinės giminystės linijos įpėdiniai (vaikai ar vaikaičiai, jeigu vaikai mirę) turi teisę į privalomąją palikimo dalį. Tokios teisės neturi sutuoktinis ir tiesiosios aukštutinės giminystės linijos įpėdiniai.

Privalomoji palikimo dalis pagal įstatymą gali sudaryti iki pusės palikimo dalies, skirtos įpėdiniui, kuriam priklauso privalomoji dalis, dydžio. Jeigu yra įpėdiniai, kuriems priklauso privalomoji palikimo dalis, palikėjas gali laisvai disponuoti tik puse palikimo (turto vertei ekvivalentiška suma).

Įpėdinis, kuriam priklauso privalomoji palikimo dalis, gali jos atsisakyti, tačiau tik jam priklausančios dalies.

5. Kaip sudaromas testamentas ir ar galima jį registruoti?

Sudarant testamentą būtina laikytis specialios formos. Galima sudaryti oficialųjį (autentišką) testamentą, kurį sudaro ir patvirtina notaras. Taip pat galimas privilegijuotas testamentas (CK 4:98 str.) ir notarui pateiktas testamentas (CK 4:95 str.).

Nyderlanduose taikoma 1961 m. spalio 5 d. Hagos konvencija dėl teisės aktų, reglamentuojančių testamentų nuostatų formą, kolizijos. Todėl tarptautinio paveldėjimo atveju sudarytas testamentas galioja, jeigu atitinka :

- vietos, kurioje testatorius sudarė testamentą, valstybės teisės aktus (vietinė forma), arba
- valstybės, kurios pilietybę turėjo testatorius sudarydamas testamentą ar mirties dieną, teisės aktus, arba
- testatoriaus gyvenamosios vietos testamentų sudarymo ar testatoriaus mirties dieną teisės aktus, arba
- testatoriaus nuolatinės gyvenamosios vietos testamentų sudarymo ar testatoriaus mirties dieną teisės aktus, arba
- nekilnojamojo turto buvimo vietos teisės aktus.

Testamentus galima registruoti Centriniam testamentų registre (Centraal Testamenten Register) Hagoje (<http://www.Centraaltestamentenregister.nl>).

6. Kaip ir kada tampama paveldėtoju?

Palikimas atitenka įpėdiniui pagal testamentą ar įstatymą be jokių ypatingų procedūrų, jeigu tik įpėdinis pagal testamentą ar įstatymą priima palikimą arba jo neatsisako. Iš tikrųjų palikimo priėmimas gali būti tylus, pavyzdžiui, jeigu įpėdinis disponuoja paveldimu turto.

Jeigu įpėdinis pageidauja priimti palikimą, visiškai atsakydamas už palikėjo skolas, jis gali priimti palikimą tyliu sutikimu arba tiesiogiai išreikšdamas savo valią. Paprastai įpėdinis asmeniškai be jokių apribojimų atsako už palikėjo skolas. Tačiau įpėdinis, priimdamas palikimą pagal apyrašą, gali apriboti savo atsakomybę už skolas. Jeigu įpėdinis pageidauja atsisakyti priimti ar priimti palikimą pagal apyrašą, jis privalo pateikti atitinkamą pareiškimą teismui. Teismas priima sprendimą dėl termino, per kurį galima atsisakyti priimti ar priimti palikimą.

Jeigu testatorius pageidauja, jis gali skirti vykdytoją paveldimo turto pardavimui ar valdymui.

7. Kokie mokesčiai mokami priimant palikimą?

Paveldėjimo mokestį reglamentuoja Paveldėjimo mokesčio įstatymas.

PORTUGALIJA

1. Kokia institucija yra kompetentinga? Kur galima kreiptis?

Teisminės institucijos laikomos kompetentingomis institucijomis paveldėjimo, dėl kurio kyla ginčų, atvejais. Notarai ir Civilinis registras yra kompetentingos institucijos paveldėjimo, dėl kurio nekyla ginčų, atveju. Palikimo atsiradimo vietos teismas yra kompetentinga institucija pateikiant ieškinį dėl paveldėjimo. Jeigu palikimo atsiradimo vieta yra užsienio valstybėje, reikia atsižvelgti į tokias aplinkybes:

a) Jeigu palikėjas paliko nekilnojamojo turto Portugalijoje, kompetentinga institucija laikomas šio turto ar didesnės jo dalies buvimo vietos teismas. Jeigu palikėjas nepaliko nekilnojamojo turto, kompetentinga institucija laikomas didesnės dalies kilnojamųjų daiktų buvimo vietos teismas;

b) Jeigu palikėjas Portugalijoje nepaliko jokio turto, kompetentinga institucija laikomas jo mirties vietos teismas.

Notaras ir Civilinis registras yra kompetentingi išduoti paveldėjimo teisės liudijimą, kuriame notaras patvirtintina įpėdinių tapatybę. Tapatybė patvirtinama tik pateikus vedybinę sutartį ar testamentą.

Nuo 2010 m. sausio 18 d. notarai ir registrai laikomi kompetentingomis institucijomis pateikiant ieškinius dėl paveldėjimo (2009-06-29 įstatymas Nr. 29/2009).

2. Kokia teisė taikoma? Ar galima pasirinkti paveldėjimui taikytiną teisę?

Iš principo paveldėjimui taikoma valstybės, kurios pilietybę mirties valandą turėjo palikėjas, teisė. Portugalijos teisės aktai nenumato šių nuostatų išlygų, t.y. negalima pasirinkti paveldėjimui taikytinos teisės. Jeigu palikėjas buvo Portugalijos pilietis, taikoma Portugalijos teisė. Jeigu palikėjas turėjo kitos valstybės pilietybę, būtina nustatyti, kokios valstybės teisė būtų taikoma pagal valstybės, kurios pilietis jis buvo, teisės aktus. Iš esmės ši teisė būtų taikoma Portugalijoje, tačiau visada reikia patikrinti Portugalijoje taikomos tarptautinės privatinės teisės renvoi (atgalinės nuorodos) nuostatas (Civilinio kodekso 16 str.).

3. Kas ir kiek paveldi, jeigu testamentas nesudarytas?

Jeigu testamentas nebuvo sudarytas, taikomi įvairūs galimi principai, pavyzdžiui:

Palikėjas nebuvo susituokęs ir neturi vaikų. Įpėdiniais yra palikėjo tėvai.

Palikėjas nebuvo susituokęs, bet turi vaikų. Vaikai paveldi turtą lygiomis dalimis.

Sutuoktinis pergyvena palikėją. Jeigu nėra tiesiosios aukštutinės ar žemutinės giminystės linijų įpėdinių, vieninteliu paveldėtoju tampa sutuoktinis.

Palikėjas buvo susituokęs ir susilaukė vaikų. Sutuooktinis turtą paveldės bendrai su vaikais. Jeigu sutuoktiniai susilaukė vieno vaiko, palikėjo sutuoktinis ir vaikas turtą paveldi lygiomis dalimis. Jeigu sutuoktiniai susilaukė kelių vaikų, palikėjo sutuoktinis ir vaikai turtą paveldi lygiomis dalimis, tačiau sutuoktinio dalis negali sudaryti mažiau kaip 25 proc. bendros paveldimo turto vertės. Sutuooktinio dalis negali būti mažesnė negu nurodyta. Likusi dalis padalijama vaikams.

Anksčiau mirusio vaiko dalis atitenka jo žemutinės giminystės linijos įpėdiniais (paveldėjimas atstovavimo teise).

Ar partneriai (sugyventiniai), įregistravę partnerystę ar neįregistravę jos, laikomi paveldėtojais?

Portugalijoje egzistuoja tik sugyventinių, tai yra faktiškai neregistruotos sąjungos institutas. Pagal Portugalijos teisės aktus palikėją pergyvenęs partneris automatiškai neįgyja paveldėjimo teisės. Paveldėtoju jis gali tapti tik pagal testamentą. Tačiau prirėikus jis gali apskūsti „direito de alimentos“ (Civilinio kodekso 2020 str.).

Ir galiausiai partneris turi teisę nuomotis būstą, kurį įrengė bendro gyvenimo metu. Jeigu būsto nuosavybės teisė priklauso vienam iš partnerių ir partneriai bendrai gyvena ne mažiau kaip dvejus metus, kitas partneris turi turtingą teisę gyventi būste penkerius metus.

4. Laisvės disponuoti paveldėjimu pagal testamentą apribojimai (privalomoji palikimo dalis)

Portugalijos teisės aktuose numatyta palikėjo sutuoktinio ir žemutinės giminystės linijos įpėdinių (vaikų ar vaikaičių, jeigu vaikai mirę), tėvų, brolių ir seserų bei šoninės giminystės įpėdinių iki ketvirto laipsnio teisė į privalomą palikimo dalį. Bendras privalomų dalių, ribojančių teisę palikti turtą testamentu, dydis negali viršyti 2/3 palikimo vertės. Prieš palikėjo mirtį neįmanoma atsisakyti privalomosios palikimo dalies. Tačiau mirus palikėjui, įpėdiniai gali atsisakyti paveldėjimo teisės.

5. Kaip sudaromas testamentas ir ar galima jį registruoti?

Sudarant testamentą būtina laikytis specialios formos. Portugalijos teisėje numatytos tokios testamentų rūšys:

- **oficialusis (autentiškas) testamentas**, sudarytas notaro (viešasis testamentas);
- **notarui pateiktas ir jo patvirtintas testamentas** (testamentas, notarui įteikiamas užklijuotame voke);
- **tarptautinis testamentas** (Vašingtono konvencija);
- **privilegiuotieji testamentai**, sudaryti išskirtinėmis sąlygomis.

Tarptautinio paveldėjimo atveju testamentas laikomas galiojančiu, jeigu jis atitinka valstybės, kurioje buvo sudarytas testamentas, įstatymus.

Portugalijoje veikia „Conservatória dos Registos Centrais“, t.y. Centrinis testamentų registras prie Teisingumo ministerijos (crgcentrais@dgrn.mj.pt). Notaras privalo „Conservatória dos Registos Centrais“ siųsti kortelę dėl kiekvieno testamentų.

6. Kaip ir kada tampa paveldėtoju?

Palikimas atsiranda mirus palikėjui. Įpėdinis gauna palikimą tik tuomet, kai sutinka jį priimti. Sutikimas gali būti tylus arba, jeigu neatsisakoma paveldėjimo teisės, per nustatytą terminą – dešimt metų nuo dienos, kai įpėdinis sužinojo apie palikėjo mirtį ir paveldėjimo teisę.

Iš esmės įpėdinis atsako už palikėjo skolas. Tačiau įpėdinis, priimdamas palikimą pagal apyrašą, gali apriboti savo atsakomybę už skolas. Tokiu atveju įpėdinis privalo pateikti atitinkamą pareiškimą. Visi įpėdiniai už palikėjo skolas atsako proporcingai atitinkamai paveldėto turto vertės daliai.

7. Kokie mokesčiai mokami priimant palikimą?

2003 m. lapkričio mėnesį Portugalijoje buvo panaikintas paveldėjimo mokestis (2003-11-12 dekretas-įstatymas Nr. 287/2003). Tačiau turto įgijimas jį paveldint apmokestinamas „Selo“ mokesčiu, išskyrus atvejus, kai įpėdiniai yra palikėjo sutuoktinis, vaikai ar tėvai. ●

PRANCŪZIJA

1. Kokia institucija yra kompetentinga? Kur galima kreiptis?

Jeigu palikėjas paliko nekilnojamojo turto, paveldėjimo klausimus sprendžia notaras. Notaro pagalba rekomenduojama ir tuomet, kai palikimo nesudaro nekilnojamas turtas. Tokiu būdu reikėtų kreiptis į pasirinktą notarą, kuris rūpinsis paveldėjimo procedūros etapais.

Pirmiausia notaras sudaro asmenų, pretenduojančių gauti palikimą, bei atitinkamų jų teisių sąrašą. Notaras sudaro apytikslį palikėjo turto apyrašą, nuroydamas turto aktyvą (banko sąskaitas, kilnojamąsias vertybes, kilnojamąjį turtą, nekilnojamąjį turtą) ir pasyvą, kurį sudaro palikėjo skolos.

Po to notaras atlieka hipotekos ir mokesťines procedūras, susijusias su palikėjo mirtimi: parengia ir hipotekos biurui pateikia pažymą apie nekilnojamąjį turtą; per šešis mėnesius parengia pareiškimą apie palikimo priėmimą ir prireikus sumoka paveldėjimo mokesčius; gali pareikalauti, kad būtų leista atidėti mokesčių mokėjimą arba juos išskaidyti, ir pan.

2. Kokia teisė taikoma? Ar galima pasirinkti paveldėjimui taikytiną teisę?

Paveldint kilnojamąjį turtą taikomi valstybės, kurioje palikėjo mirties valandą buvo jo nuolatinė gyvenamoji vieta, teisės aktai. Ir priešingai, paveldint nekilnojamąjį turtą, taikomi valstybės, kurioje yra nekilnojamas turtas, teisės aktai. Prancūzijos teisės aktai nenumato šių įstatymų išlygų, t.y. negalima pasirinkti paveldėjimui taikytinos teisės.

3. Kas ir kiek paveldi, jeigu testamentas nesudarytas?

Jeigu testamentas nebuvo sudarytas, taikomi įvairūs galimi principai, pavyzdžiui:

Palikėjas nebuvo susituokęs ir neturi vaikų. Įpėdiniai yra palikėjo tėvai kartu su jo broliais ir seserimis, jeigu palikėjas jų turėjo mirties valandą.

Palikėjas nebuvo susituokęs, bet turi vaikų. Vaikai paveldi turtą lygiomis dalimis.

Sutuoktinis pergyvena palikėją. Jeigu yra šoninės giminystės linijos įpėdinių, palikėją pergyvenusiam sutuoktiniui atitenka visas palikimas. Jeigu yra palikėjo tėvai, pusė palikimo atitenka palikėją pergyvusiam sutuoktiniui, o kita dalis – jo tėvams.

Palikėjas buvo susituokęs ir susilaukė vaikų. Jeigu turi santuokoje gimusių bendrų vaikų, palikėją pergyvenęs sutuoktinis gali rinktis uzufuktą, nustatomą palikėjo turtui, arba nuosavybės teisę į ketvirtadalį palikimo. Jeigu turi nebendrų vaikų: palikėją pergyvusiam sutuoktiniui nuosavybės teise atitenka ketvirtadalis paliekamo turto.

Ar partneriai (sugyventiniai), įregistravę partnerystę ar neįregistravę jos, laikomi paveldėtojais?

Neregistruotoje ar registruotoje partnerystėje gyvenantis partneris, pergyvenęs palikėją, pagal Prancūzijos teisės aktus neturi paveldėjimo teisės. Kita vertus, jis gali būti paskirtas paveldėtoju testamentu.

4. Laisvės disponuoti paveldėjimu pagal testamentą apribojimai (privalomoji palikimo dalis)

Prancūzijos teisės aktuose numatyta, kad teisę į privalomąją palikimo dalį turi tik palikėjo žemutinės giminystės linijos įpėdiniai (vaikai, vaikaičiai ir t.t., jeigu jie priklauso įpėdinių eilei) ir palikėją pergyvenęs sutuoktinis. Palikėjo tiesiosios aukštutinės ir šoninės giminystės linijų įpėdiniai neturi teisės į privalomąją palikimo dalį.

Privalomųjų palikimo dalių, ribojančių teisę palikti turtą testamentu, dydis negali viršyti 3/4 paveldimo turto vertės. Įpėdiniai, turintys teisę į privalomąją palikimo dalį, negali jos atsisakyti (išskyrus atsisakymą priimti palikimą). Tačiau jie gali iš anksto atsisakyti pateikti ieškinį dėl per didelės palikimo dalies sumažinimo.

5. Kaip sudaromas testamentas ir ar galima jį registruoti?

Sudarant testamentą būtina laikytis specialios formos. Prancūzijos teisėje numatytos tokios testamentų rūšys:

oficialusis (autentiškas), arba viešasis testamentas, sudarytas ir patvirtintas dviejų notarų arba vieno notaro, dalyvaujant dviem liudininkams;

asmeninis testamentas, visas surašytas testatoriaus ranka ir jo pasirašytas, nurodant datą;

slaptasis testamentas, kuris antspauduotame voke dviejų liudininkų akivaizdoje įteikiamas notarui;

tarptautinis testamentas (sudarytas vadovaujantis 1973 m. spalio 28 d. Vašingtono konvencija).

Tarptautinio paveldėjimo atveju testamentas laikomas galiojančiu, jeigu jis atitinka valstybės, kurioje buvo sudarytas testamentas, įstatymus.

Testamentą galima registruoti Centrinėje paskutinės valios sandorių kartotekoje (FCDDV). Oficialūs (autentiški) testamentai FCDDV registruojami sistemiskai. Ši kartoteka yra vieša, tačiau su tam tikromis sąlygomis. Dėl informacijos suteikimo galima kreiptis internetu.

6. Kaip ir kada tampama paveldėtoju?

Prancūzijoje palikimas atsiranda mirus palikėjui. Nuo šio momento įpėdinis gali priimti palikimą (palikimo priėmimas). Sprendimą dėl palikimo priėmimo jis turi priimti per dešimt metų nuo palikimo atsiradimo momento. Palikimo priėmimas be jokių išlygų gali būti tylus arba tiesiogiai išreiškiant savo valią. Tokiu atveju įpėdinis ir asmeniniu turtu atsako už palikėjo skolas.

Jeigu priimamas gryno aktyvo (prievolėmis neapsunkinto turto) dydžio palikimas, įpėdinis privalo pateikti pareiškimą didžiosios instancijos teismui, kurio veiklos teritorijoje atsirado palikimas. Tokiu būdu egzistuojančio gryno aktyvo pagalba jis apriboja savo atsakomybę už pasyvą.

Jeigu įpėdinis atsisako priimti palikimą, laikoma, kad šis įpėdinis neegzistavo.

7. Kokie mokesčiai mokami priimant palikimą?

Neatlygintino turto perėmimo mokesčius reglamentuoja Paveldėjimo ir dovanojimo mokesčių įstatymas. Palikėjo sutuoktinis atleidžiamas nuo neatlygintino turto perėmimo mokesčių. Atsižvelgiant į kiekvieno įpėdinio giminystės su palikėju laipsnį, numatyti specialūs sumažinti mokesčiai. ●

RUMUNIJA

1. Kokia institucija yra kompetentinga? Kur galima kreiptis?

Su paveldėjimu susijusią procedūrą pradeda paskutinės palikėjo gyvenamosios vietos prokuroras arba vietos tarybos sekretorius, kur gali kreiptis bet kuris suinteresuotas asmuo tuo atveju, jei žinomas faktas, kad palikime buvo nekilnojamas turtas.

Rumunijos institucijos yra kompetentingos dėl Rumunijos piliečių, neatsižvelgiant į tai, kur buvo palikėjo paskutinė gyvenamoji vieta šalyje ar užsienyje. Užsienio šalių piliečių ar asmenų be pilietybės atveju Rumunijoje esančio nekilnojamo turto ir įmonių klausimais kompetentingomis institucijomis laikomos Rumunijos institucijos.

Palikimo priėmimas susijęs su specialia paveldėjimo procedūra, kurią paprastai atlieka notaras. Paveldėjimo procedūroje notaro kompetencija nustatoma pagal paskutinę palikėjo gyvenamąją vietą, o asmenų, kurių paskutinė gyvenamoji vieta buvo ne Rumunijoje, atveju pagal pagrindinės turto dalies (pagal turto vertę) buvimo vietą.

Tarp paveldėtojų kilus ginčytinų klausimų, šalys kreipiasi į teismą. Jei byla prieš tai buvo pateikta notaro biurui, jis kreipiasi į teismą.

2. Kokia teisė taikoma? Ar galima pasirinkti paveldėjimui taikytiną teisę?

Kilnojamajam turtui, nepriklausomai nuo jo buvimo vietos, taikomas šalies, kurios pilietybę mirties momentu turėjo palikėjas, su paveldėjimu susiję teisės aktai. Nekilnojamajam turtui ir įmonėms taikomi keli su paveldėjimu susiję teisės aktai. Tai yra turto buvimo vietos valstybės teisės aktai, taikomi visų rūšių palikimo sudedamosioms dalims.

Tik paveldėjimo pagal testamentą atveju testatorius gali nesilaikyti aukščiau nurodytų teisės aktų reikalavimų, tačiau jis privalo vadovautis imperatyviomis minėtų teisės aktų nuostatomis, t.y. valstybės, kurios pilietis yra palikėjas, teisės aktų imperatyviomis nuostatomis dėl kilnojamojo turto ir/ar nekilnojamojo turto ir įmonių buvimo vietos valstybės teisės aktų imperatyviomis nuostatomis.

3. Kas ir kiek paveldi, jei testamentas nesudarytas?

Kai nėra testamento, skirtingiems atvejams taikomi šie principai:

Jei palikėjas nebuvo susituokęs ir neturėjo vaikų, palikimas atitenka antros eilės įpėdiniams, kuriuos sudaro tiesiosios aukštutinės giminystės linijos ir šoninės giminystės linijos įpėdiniai, turintys teisę į privalomąją palikimo dalį (tėvai, broliai ir seserys). Jei abu tėvai gyvi ir jie reikalauja palikimo kartu su šoninės giminystės linijos įpėdiniais, turinčiais teisę į privalomąją palikimo dalį, tėvams ir šoninės giminystės linijos įpėdiniams atitenka po ½ palikimo; jei palikėją pergyveno vienas iš tėvų, jam atitenka ¼ palikimo, o šoninės giminystės linijos įpėdiniams, turintiems teisę į privalomąją palikimo dalį, tenka ¾ palikimo. Jeigu nėra šoninės giminystės linijos įpėdinių, tėvai yra vieninteliai paveldėtojai, o jei nėra tėvų, vieninteliais įpėdiniais laikomi šoninės giminystės linijos įpėdiniai (seserys, broliai). Jei nėra antros eilės paveldėtojų, palikimas atitenka trečios eilės – aukštutinės giminystės linijos įpėdiniams (seneliams, proseneliams), o jiems nesant, palikimas perleidžiamas ketvirtai paveldėtojų kategorijai – šoninės

giminystės linijos įpėdiniams (dėdėms, tetoms, sūnėnams, dukterėčioms ir t.t.).

Jeį palikėjas nebuvo susituokęs, bet paliko vaikų, vaikai palikimą paveldi lygiomis dalimis. Jei vaikai mirę anksčiau, palikimą paveldi jų atstovai (paveldėjimas atstovavimo teise).

Jeį palikėjas paliko sutuoktinį, sutuoktinis tampa vieninteliu paveldėtoju, jei nėra įpėdinių, tėvų ir tolimų iki ketvirto laipsnio giminaičių.

Jeį palikėjas paliko sutuoktinį ir vaikus, sutuoktinio palikimo dalis nepriklauso nuo sutuoktinių turto teisinio režimo, bet tik nuo paveldėtojų eilės. Prieš išmokant palikimą, reikia panaikinti bendrą sutuoktinių nuosavybės teisę, kuri laikoma vieninteliu sutuoktinių turtinių santykių režimu Rumunijoje. Tuomet mirusio sutuoktinio dalis, nustatyta panaikinus bendrą nuosavybės teisę į santuokoje įgytą turtą, yra perleidžiama paveldėtojams tokiomis dalimis, kaip nustatyta Civiliniame kodekse. Sutuoktiniui tenka ¼ dalis paveldimo turto, nepaisant vaikų skaičiaus, su kuriais jis dalijasi palikimą. Likę ¾ padalijami po lygiai vaikams. Anksčiau mirusio vaiko dalis atitenka jo įpėdiniams (paveldėjimas atstovavimo teise).

Ar partneriai (sugyventiniai), įregistravę partnerystę ar neįregistravę jos, laikomi paveldėtojais?

Rumunijos teisės aktuose nėra registruotos vyro ir moters partnerystės formos. Rumunijos teisės aktai nesuteikia paveldėjimo teisės automatiškai partneriui pagal neregistruotą vyro ir moters partnerystę arba faktinę partnerystę. Partneris gali tapti paveldėtoju tik pagal testamentą.

Rumunijoje tos pačios lyties partnerystės nėra pripažįstamos. Šiuo atveju palikimas paveldimas tik tada, kai palikėjas jį nurodė testamente.

4. Laisvės disponuoti paveldėjimu pagal testamentą apribojimai (privalomoji palikimo dalis)

Rumunijos teisės aktuose numatyta palikėjo sutuoktinio ir vaikų (jo vaikų arba, jei vaikai jau mirę anksčiau, vaikaičių) teisė į privalomąją palikimo dalį. Kai palikėjas neturi vaikų, jo tėvai turi teisę į privalomąją palikimo dalį. Palikimo privalomoji dalis yra nustatoma atskirai kiekvienai įpėdinių, gaunančių privalomąją palikimo dalį, linijai. Privalomosios palikimo dalies gavėjas negali atsakyti šios dalies, jei asmuo, apie kurio dalį kalbama, yra gyvas.

5. Kaip sudaromas testamentas ir ar galima jį registruoti?

Asmuo, norintis sudaryti testamentą, turi laikytis specialių formų. Rumunijos teisėje numatytos tokios testamentų rūšys:

- **oficialusis (autentiškas) testamentas**, sudarytas ir patvirtintas notaro (notaro patvirtintas testamentas);
- **testatoriaus sudarytas testamentas**, atiduotas saugoti teisėjui;
- **asmeninis testamentas**, kuris turi būti surašytas testatoriaus ranka ir jo pasirašytas.

Tarptautinio paveldėjimo atveju testamentas laikomas galiojančiu, jei atitinka vieną iš šių teisės aktų: valstybės, kurios pilietybę turi testatorius, įstatymus; testatoriaus gyvenamosios vietos valstybės įstatymus; valstybės, kurioje testamentas buvo sudarytas, keičiamas ar panaikintas, įstatymus; nekilnojamojo turto, dėl kurio sudarytas testamentas, buvimo vietos valstybės įstatymus; teismo ar kitos institucijos, vykdančios paveldėto turto perdavimą, buvimo vietos valstybės įstatymus.

Rumunijoje yra Nacionalinis autentiškų testamentų registras, kurį tvarko Viešųjų notarų nacionalinė sąjunga elektroniniu būdu. Jame yra įregistruoti visi autentiški testamentai bei jų panaikinimai.

6. Kaip ir kada tampama paveldėtoju?

Paveldėtoju tampama atsiradus palikimui. Paveldėtojo statusą patvirtina paveldėjimo teisės liudijimas arba teismo įstaigos sprendimas. Paveldėjimo teisės liudijimą išduoda notaras, kurio kompetencija paprastai nustatoma atsižvelgiant į paskutinę palikėjo gyvenamąją vietą. Iškilus nesutarimams tarp įpėdinių, jie gali kreiptis į teismo įstaigą, kad teismas priimtų nutartį, patvirtinančią įpėdinio statusą.

Palikimas atitenka paveldėtojui su sąlyga, kad jis sutinka dėl palikimo, jo sutikimas gali būti nebylus. Terminas dėl palikimo priėmimo yra 6 mėnesiai nuo paveldėjimo pradžios, t.y. nuo palikėjo mirties dienos. Jei susidaro situacija, kai paveldėtojas nežino apie mirtį ar savo paveldėtojo statusą, galima teisėjo prašyti papildomo termino palikimui priimti.

Iš esmės įpėdinis be jokių apribojimų atsako už palikėjo skolas. Tačiau įpėdinis, priimdamas palikimą pagal apyrašą, gali apriboti savo atsakomybę už skolas. Šiuo atveju paveldėtojas turi pateikti pareiškimą notarui. Kalbant apie palikėjo skolas, paveldėtojai neatsako solidariai už šias skolas, bet proporcingai pagal gautą palikimo dalį.

7. Kokie mokesčiai mokami priimant palikimą?

Mokesčiai už palikimą mokami pagal bendrą mokesčių įstatymą. Paveldėjimo mokestis yra 1 % ir taikomas tik palikimui, kurį buvo pareikalauta perduoti per dvejus metus nuo palikimą palikusio asmens mirties.

SLOVAKIJA

1. Kokia institucija yra kompetentinga? Kur galima kreiptis?

Slovakijos institucijos yra kompetentingos spręsti palikimo klausimus, jei palikėjas mirties valandą turėjo Slovakijos pilietybę. Priešingai, jei palikimas yra užsienio valstybėje, Slovakijos institucijos nėra kompetentingos, nebent palikimas yra joms patikėtas.

Slovakijos institucijos yra kompetentingos priimti sprendimą dėl palikimo užsienio valstybėje pagal faktą, kad palikimas yra Slovakijoje ir jei:

- a) palikėjas gyveno Slovakijoje ir prašo įpėdinis, kuris apsistojęs Slovakijoje,
- b) nekilnojamasis turtas yra Slovakijoje.

Paveldėjimo procedūra pradama tuomet, kai Civilinės būklės registras kompetentingam paveldėjimo klausimus spręsti teismui praneša apie mirtį. Teismas gali pradėti procedūrą be prašymo, kai tik sužino apie mirtį. Palikimą nagrinėja notaras kaip teisinis atstovas pagal teismo įgaliojimą.

2. Kokia teisė taikoma? Ar galima pasirinkti paveldėjimui taikytiną teisę?

Paveldėjimui taikoma teisė tos šalies, kurios pilietybę mirties dieną turėjo palikėjas. Jei palikėjas mirties dieną turėjo Slovakijos pilietybę ir kitos šalies pilietybę, į Slovakijos pilietybę atsižvelgiama pirmiausia. Jei palikėjas mirties dieną turėjo keletą pilietybių, taikomas tos šalies, kurios pilietybę palikėjas gavo paskiausiai, įstatymas. Taikytinos teisės pasirinkti negalima.

3. Kas ir kiek paveldi, jeigu testamentas nesudarytas?

Kai nėra testamentu, įvairioms situacijoms taikomi šie principai:

Jei palikėjas nebuvo susituokęs ir neturėjo vaikų. Tokiu atveju tėvai ir kartu bent metus iki palikėjo mirties gyvenę asmenys lygiomis dalimis paveldi turtą. Šie asmenys turėjo turėti bendrą gyvenamąją vietą ir priklausyti nuo palikėjo materialiai. Jei nėra tėvų, lygiomis dalimis turtą paveldi palikėjo broliai ir seserys (jei jie nepaveldi, paveldi jų vaikai) ir metus iki palikėjo mirties gyvenę asmenys, turintys bendrą gyvenamąją vietą arba buvo priklausomi nuo palikėjo materialiai. Paskutinėje vietoje palikimą lygiomis dalimis gauna palikėjo seneliai. Jei nėra senelių, jų vaikai paveldi lygiomis dalimis. Jei nė vienas paveldėtojas nepriima palikimo, jis atitenka valstybei.

Jei palikėjas nebuvo susituokęs, bet paliko vaikų. Palikėjo vaikai visą palikimą pasidalija lygiomis dalimis. Jei vaikas mirė anksčiau, jo dalis perleidžiama lygiomis dalimis jo įpėdiniams (paveldėjimas atstovavimo teise).

Jei palikėjas paliko sutuoktinį, bet nepaliko vaikų. Tada paveldi sutuoktinis, tėvai ir metus iki palikėjo mirties kartu gyvenę asmenys, turintys bendrą gyvenamąją vietą arba buvę priklausomi nuo palikėjo materialiai. Sutuoktinis gauna bent pusę palikimo, kiti paveldi lygiomis dalimis.

Jei palikėjas paliko sutuoktinį ir vaikus. Pirmiausia vaikai ir sutuoktinis paveldi turtą lygiomis dalimis. Jei vaikas anksčiau miręs, jo dalis pereina lygiomis dalimis jo įpėdiniams (paveldėjimas atstovavimo teise).

Ar registruotos arba neregistruotos partnerystės partneriai turi teisę į palikimą?

Slovakijos Respublikoje neegzistuoja pripažinta partnerystės forma, kuri teisiškai prilygtų santuokai.

4. Laisvės disponuoti paveldėjimu pagal testamentą apribojimais (privalomoji palikimo dalis)

Dalis palikimo priklauso palikėjo žemutinės giminystės linijos įpėdiniams. Ši privalomoji dalis siekia pusę įpėdiniui tenkančios privalomosios palikimo dalies paveldint pagal įstatymą. Jei yra nepilnamečių žemutinės giminystės linijos įpėdinių, jiems tenkanti privalomoji palikimo dalis yra palikimo dalies, paveldimos pagal įstatymą, dydžio.

Įpėdinis, kuriam priklauso privalomoji palikimo dalis, negali jos atsisakyti, o testamentas pripažįstamas negaliojančiu, jeigu minėtas įpėdinis apriboja savo teisę, išskyrus atvejį, kai testatorius testamentu atima paveldėjimo teisę.

5. Kaip sudaromas testamentas ir ar galima jį registruoti?

Notaras, sudaręs testamentą arba gavęs testamentą saugoti, turi iš karto jį registruoti centrinėje notarų testamentų saugykloje, kurią prižiūri Slovakijos Respublikos notarų rūmai. Centrinė saugykla nėra vieša, tik notaras kaip teisinis atstovas gali paveldėjimo procedūros metu naudotis ja, kad sužinotų, ar palikėjas paliko testamentą ar ne. Jei paveldėjimo byla skiriama notarui, jis būtinai turi patikrinti registrą.

6. Kaip ir kada tampa paveldėtoju?

Paveldėjimo procedūros pradžioje (mirus palikėjui), paliktas turtas (palikimas) paliekamas tiesiogiai paveldėtoju („mirusysis perduoda gyvajam“ principas).

Nebūtina gauti aiškaus sutikimo dėl palikimo priėmimo. Palikimas lieka paveldėtoju net be pareiškimo dėl palikimo priėmimo, jei jo neatsisakoma numatytais terminais.

7. Kokie mokesčiai mokami priimant palikimą?

Slovakijos Respublikoje paveldėjimo mokestis buvo panaikintas nuo 2004 m. sausio 1 d. ●

SLOVĖNIJA

1. Kokia institucija yra kompetentinga? Kur galima kreiptis?

Slovėnijos Respublikoje paveldėjimo reikalus tvarko teismas. Atlikdamas paveldėjimo veiksmus, teismas nustato, kas yra mirusiojo paveldėtojai, kuris turtas sudaro palikimą ir kurios teisės į palikimą pereina įpėdiniams, paveldėtojams ir kitiems asmenims.

Teisingumo ministerija jau pradėjo paveldėjimo reikalų tvarkymo kompetencijos perleidimo procedūrą iš teismų notarams.

Tikimasi, kad tai bus užbaigta iki 2010 m. pabaigos.

2. Kokia teisė yra taikoma? Ar galima pasirinkti paveldėjimui taikytiną teisę?

Paveldėjimui taikomi įstatymai yra tos šalies, kurios piliečiu buvo mirusysis mirties dieną.

Gebėjimas surašyti testamentą yra įvertinamas remiantis įstatymais tos šalies, kurios piliečiu buvo miręs testatorius testamentą surašymo dieną.

Atsižvelgiant į formą, testamentas laikomas galiojančiu, jei jo forma yra galiojanti remiantis viena iš šių teisinių sistemų:

- 1) Testamentą surašymo vietos teisė;
- 2) Teisė tos šalies, kurios piliečiu buvo testatorius testamentinių nuostatų surašymo ar mirties dieną;
- 3) Testatoriaus nuolatinės gyvenamosios vietos teisė testamentinių nuostatų surašymo ar mirties dieną;
- 4) Testatoriaus laikinosios gyvenamosios vietos teisė testamentinių nuostatų surašymo ar mirties dieną;
- 5) Slovėnijos Respublikos teisė;
- 6) Nekilnojamojo turto atveju šio turto buvimo šalies teisė.

Testamento paskelbimas negaliojančiu savo forma galioja tuo atveju, jei ši forma galioja remiantis bet kuria teise, kuria vadovaujantis ji būtų laikoma galiojančia pagal šio straipsnio pirmą dalį.

Taikytinos teisės pasirinkimas nėra leistinas.

3. Kas ir kiek paveldi, jeigu testamentas nesudarytas?

Nesant testamentą, skirtingoms situacijoms taikomi šie principai:

Palikėjas nebuvo susituokęs ir neturėjo vaikų. Mirusiojo, kuris neturi įpėdinių, palikimą paveldi jo tėvai. Jei tėvai (ar vienas iš jų) mirė anksčiau už palikėją, jų ar jo įpėdiniai (mirusiojo broliai ir seserys arba jų įpėdiniai) paveldi jų ar jo dalį.

Palikėjas nebuvo susituokęs ir turėjo vaikų. Mirusiojo palikimą paveldi jo vaikai. Jie paveldi lygiomis dalimis.

Lieka palikėjo sutuoktinis. Vaikų neturinčio mirusiojo palikimas atitenka palikėjo tėvams ir palikėjo sutuoktiniui. Mirusiojo tėvai paveldi pusę palikimo lygiomis dalimis, tuo tarpu mirusiojo sutuoktinis paveldi kitą pusę palikimo.

Lieka palikėjo sutuoktinis ir vaikai. Mirusiojo palikimą paveldi mirusiojo vaikai ir jo sutuoktinis. Jie paveldi lygiomis dalimis.

Ar partneriai (sugyventiniai), įregistravę partnerystę ar neįregistravę jos, laikomi paveldėtojais?

Slovėnija nenumato partnerysčių įregistravimo. Išimtis yra taikoma tos pačios lyties civilinių partnerysčių registracijai. Tos pačios lyties partneriai negali sudaryti santuokos, tačiau gali įregistruoti civilinę partnerystę. Mirusįjį pergyvenusio partnerio atveju taikomos tokios pačios taisyklės kaip mirusįjį pergyvenusiam sutuoktiniui.

Santuokos nesudariusi pora, gyvenanti kartu ir palaikanti ilgalaikius santykius, paveldi tokiu pačiu būdu kaip sutuoktiniai.

4. Laisvės disponuoti paveldėjimu pagal testamentą apribojimai (privalomoji palikimo dalis)

Privalomoji palikimo dalis siekia pusę teisėtos paveldėtojo palikimo dalies vertės. Jei yra teisėti įpėdiniai (ypač mirusiojo sutuoktinis ir vaikai), tokiu atveju mirusysis gali laisvai perduoti tik pusę savo palikimo (pagal vertę).

5. Kaip sudaromas testamentas ir ar galima jį registruoti?

Testamentas galioja tuo atveju, jei yra surašytas Paveldėjimo reikalų įstatyme numatyta forma ir įstatyme apibrėžtomis sąlygomis. Holografinis testamentas yra paprasčiausia testamento forma ir galioja su sąlyga, kad testatorius pats surašo testamentą nuo pradžios iki galo ir pats jį pasirašo. Jei testamentą surašo ne pats testatorius, testamentas galioja tik tuo atveju, jei testatoriui pasirašant dalyvauja du liudytojai. Du liudytojai taip pat pasirašo testamentą. Liudytojai turi būti nesusiję su testatoriumi jokiais ryšiais. Trečiuoju asmeniu, kuris surašo testamentą pagal testatoriaus valią ir pageidavimus, gali būti giminaitis, pažįstamas asmuo, advokatas ar notaras. Notariškai patvirtinto testamento, t.y. pagal notarinį aktą parengto testamento, atveju dalyvauja notaras kaip valdžios institucija, kuris parengia ir surašo testamentą pagal testatoriaus valią ir perskaito jiems dviejų liudytojų akivaizdoje. Testamento originalas, parengtas pagal notarinio akto formą, yra saugomas notaro biure iki testatoriaus mirties ir palikimo perskaitymo. Po testatoriaus mirties ir prieš perskaitant palikimą, notaras perduoda testamentą teismui. Atsižvelgiama į specialiąsias teisines sąlygas, taikomas testamentui, kuris buvo surašytas užsienio valstybėje, Slovėnijos laive, nepaprastosios padėties atveju, karo atveju, taip pat tarptautiniam ar žodiniam testamentui.

Slovėnijos Respublikoje Centrinį testamentų registrą tvarko Slovėnijos notarų rūmai. Centrinis registras kaupia informaciją apie testamentus, kurie yra parengiami notarinio akto forma, notarų saugomų testamentų forma, advokato parengiamų ar jo saugomų testamentų forma, teisminių testamentų ir testamentų, kurie yra saugomi Teisingumo teismo, remiantis paveldėjimą reglamentuojančio įstatymo nuostatomis, forma. Notarai, advokatai ir Teisingumo teismas (pateikėjai), kurie parengia testamentą ar kurie saugo testamentą, pateikia Notarų rūmams reikalavimus dėl jų įregistravimo Centriniam testamentų registre ne

vėliau kaip per 15 dienų nuo testamento suformulavimo ar atidavimo saugoti dienos. Testatoriui esant gyvam bet koks įrašas registre yra konfidencialus, tuo tarpu po testatoriaus mirties teismas ar asmenys, turintys teisėtą turtinę teisę (paveldėtojai), gali reikalauti išduoti išrašą iš minėto registro.

6. Kaip ir kada tampama paveldėtoju?

Remiantis įstatymu, mirusiojo palikimas jam mirus pereina jo paveldėtojams.

Jam mirus, nagrinėjamas palikimo klausimas. Jei kas nors yra paskelbiamas mirusiu, tai turi vienodą galią. Paveldėtoju gali būti tik tas, kuris yra gyvas tuo metu, kai yra skelbiamas palikimas.

7. Kokie mokesčiai mokami priimant palikimą?

Paveldėtojai privalo sumokėti paveldėjimo mokestį per vieną mėnesį nuo mokėjimo orderio. Paveldėjimo mokesčio kategorijos skiriasi priklausomai nuo paveldėjimo eilės. Pirmos eilės palikimas nėra apmokestinamas (sutuoktinis ir vaikai).

Šį klausimą reglamentuoja Paveldėjimų ir dovanų apmokestinimo įstatymas, kuriame aiškiai apibrėžiamos kitos neapmokestinamą paveldėjimą numatančios išimtys, visų mokesčių kategorijos ir mokesčių tarifai.

●

SUOMIJA

1. Kokia institucija yra kompetentinga? Kur galima kreiptis?

Palikimo apyrašas turi būti pateikiamas paskutinės palikėjo gyvenamosios vietos finansų institucijai. Atkreipiame dėmesį, kad valstybinės institucijos įsikiša tik tuomet, jeigu teismas trečiąjį asmenį ar kitą asmenį skiria turto administratoriumi.

2. Kokia teisė taikoma? Ar galima pasirinkti paveldėjimui taikytiną teisę?

Paveldimam nekilnojamajam ir kilnojamajam turtui taikomi tie patys teisės aktai.

Taikomi valstybės, kurioje buvo palikėjo gyvenamoji vieta mirties valandą, jeigu toje vietoje gyveno ne mažiau kaip penkerius metus (arba turėjo šios valstybės pilietybę), teisės aktai.

Taikomi valstybės, kurios pilietybę turėjo palikėjas, teisės aktai.

Neatsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, Suomijos teisės aktai gali būti taikomi:

- siekiant palikėją pergyvenusiam sutuoktiniui suteikti teisę naudotis bendru gyvenamuoju būstu;
- bei siekiant palikėjo vaikams ar sutuoktiniui suteikti finansinę paramą.

Šiaurės šalių piliečiams taikoma išlyga

Iš esmės Šiaurės šalių susitarimo valstybėse narėse (Danijoje, Suomijoje, Islandijoje, Norvegijoje, Švedijoje) paveldėjimui po mirties taikomi šalies, kurioje buvo palikėjo nuolatinė gyvenamoji vieta jo mirties valandą, teisės aktai.

Taikytinų teisės aktų pasirinkimas

Palikėjas gali pasirinkti vieną iš šių teisės aktų:

- valstybės, kurios pilietybę turėjo teisės akto pasirinkimo ar mirties valandą, teisės aktus;
- arba valstybės, kurioje gyveno teisės akto pasirinkimo metu (arba prieš tai) ar mirties valandą, teisės aktus;
- arba šeimos turto teisiniam režimui taikomus teisės aktus, jeigu buvo susituokęs teisės akto pasirinkimo metu.

3. Kas ir kiek paveldi, jeigu testamentas nesudarytas?

Jeigu palikėjas nebuvo susituokęs ir neturi vaikų, tiesiosios žemutinės giminystės linijos įpėdiniai paveldi visą turtą. Tačiau palikėją pergyvenęs sutuoktinis gali išsaugoti nuosavybės teisę į paveldimą mirusio sutuoktinio turtą.

Jeigu palikėjas nebuvo susituokęs, bet turi vaikų, tik vaikai paveldi turtą lygiomis dalimis. Anksčiau mirusio vaiko dalis atitenka jo žemutinės giminystės linijos įpėdiniais (paveldėjimas atstovavimo teise).

Jeigu sutuoktinis pergyvena palikėją, bet nėra palikėjo tiesiosios žemutinės giminystės linijos įpėdinių, palikėją pergyvenusiam sutuoktiniui atitenka visas palikimas. Palikėjo tėvai, kaip tolesnio giminystės laipsnio įpėdiniai, turtą paveldi tik po palikėją pergyvenusio sutuoktinio mirties.

Ar partneriai (sugyventiniai), įregistravę partnerystę ar neįregistravę jos, laikomi paveldėtojais?

Taip registruotoje partnerystėje gyvenantys tos pačios lyties partneriai, kaip ir sutuoktiniai, turi paveldėjimo teisę.

4. Laisvės disponuoti paveldėjimu pagal testamentą apribojimai (privalomoji palikimo dalis)

Pagal Suomijos teisės aktus perėmėjas tampa įpėdiniu atsižvelgiant į jam tenkančią privalomąją palikimo dalį, net jeigu palikėjas skyrė kitą įpėdinį.

Tačiau palikėjas gali nurodyti, kad privalomoji palikimo dalis būtų išmokama pinigais. Priešingu atveju įpėdinis, kuriam priklauso privalomoji palikimo dalis, gali pareikalauti, kad jam skirta privalomoji dalis būtų išmokėta pinigais.

Tik palikėjo tiesiosios žemutinės giminystės linijos įpėdiniai (o ne sutuoktinis ar tėvai) gali vadovautis tokia tvarka. Privalomąją palikimo dalį sudaro pusė pagal įstatymą paveldimos dalies.

Įpėdinis, turintis teisę į privalomąją palikimo dalį, per vienerius metus nuo sužinojimo apie testamentą egzistavimą privalo pasinaudoti savo teise į privalomąją palikimo dalį.

5. Kaip sudaromas testamentas ir ar galima jį registruoti?

Testamentas turi būti sudarytas:

- raštu (bet nebūtinai surašytas ranka) ir pasirašytas palikėjo;
- palikėjas privalo pasirašyti dviejų liudininkų akivaizdoje arba šie liudininkai turi patvirtinti jo parašą.
- Liudininkai taip pat pasirašo testamentą.

Be to, priimtinais laikomi ir bendri testamentai.

Užsienio šalyje sudarytas testamentas iš esmės galioja Suomijoje, jeigu jis atitinka valstybės, kurioje buvo sudarytas, teisės aktų reikalavimus.

Suomijoje nėra testamentų registro. Testamentas gali būti atiduodamas saugoti teismui, tačiau toks saugojimas nesukelia juridinių pasekmių.

6. Kaip ir kada tampama paveldėtoju?

Nebūtina tiesiogiai išreikšti savo valią dėl palikimo priėmimo. Jeigu palikėjas gyveno Suomijoje, per tris mėnesius nuo palikėjo mirties įpėdiniai privalo sudaryti paveldimo turto apyrašą. Tada padengiamos palikėjo skolos, likęs turtas padalijamas įpėdiniams. Palikimas atitenka įpėdiniui ne iš karto po palikėjo mirties, bet tik padalijant paliktą turtą.

7. Kokie mokesčiai mokami priimant palikimą?

Nuo 2009 m. sausio 1 d. galioja tokie sumažinti mokesčiai:

60 000 EUR sutuoktiniui;

40 000 EUR nepilnamečiams vaikams;

20 000 EUR kitiems įpėdiniams.

Nuo 2009 m. sausio 1 d. galioja tokie mokesčių tarifai:

I mokesčių mokėtojų klasei (sutuoktiniam, tiesiosios žemutinės ir aukštesnės giminystės linijos įpėdiniams) nuo 7 proc. (iki 20 000 EUR) iki 13 proc. (nuo 60 000 EUR).

II mokesčių mokėtojų klasei (kitiems įpėdiniams) nuo 20 proc. (iki 20 000 EUR) iki 32 proc. (nuo 60 000 EUR).

ŠVEDIJA

1. Kokia institucija yra kompetentinga? Kur galima kreiptis?

Neginčijami palikimai priklauso paskutinės palikėjo gyvenamosios vietos Instancijos teismo kompetencijai (tingsrätt). Paprašius arba reikalui esant, Instancijos teismas paskiria trečiąjį asmenį administratoriumi (boutredningsman), kuris atsakingas už palikimo nustatymą, jo padalijimą ir paskirstymą.

Tarptautinių palikimų atveju Švedijos teismai yra kompetentingi, kai palikėjas yra Švedijos pilietis ir Švedijoje turi gyvenamąją vietą arba turtą. Jei palikėjas buvo Švedijos pilietis, Švedijos teismai yra kompetentingi dėl viso turto, neatsižvelgiantį jo buvimo vietą.

2. Kokia teisė taikoma? Ar galima pasirinkti paveldėjimui taikytiną teisę?

Iš esmės paveldėjimui taikytina teisė yra nustatoma pagal palikėjo pilietybę tiek nekilnojamajam turtui, tiek kilnojamajam turtui. Švedijos teisė nenumato taikytinos teisės pasirinkimo.

Išimtis, kuri taikoma Šiaurės šalių piliečiams

Pilietybės įstatymo taikymas yra ribojamas tam tikrų šalių atžvilgiu. Iš esmės Šiaurės šalių konvencijos dėl paveldėjimui mirties atveju taikomos teisės valstybės narės (Danijos, Suomijos, Islandijos, Norvegijos, Švedijos) piliečiui paprastai taikomi ne valstybės, kurios pilietybę jis turėjo, o šalies, kurioje buvo palikėjo nuolatinė gyvenamoji vieta jo mirties momentu, teisės aktai.

3. Kas ir kiek paveldi, jeigu testamentas nesudarytas?

Jei palikėjas paliko sutuoktinį ir bendrus vaikus, sutuoktinis gauna visą palikimą kaip pagrindinis paveldėtojas, tuo tarpu bendri vaikai turi tolimesnių paveldėtojų statusą.

Jei palikėjas paliko sutuoktinį ir (taip pat) vaikus, gimusius ne santuokoje su palikėju pergyvenusiu sutuoktiniu, palikėju pergyvenęs sutuoktinis tampa įpėdiniu ir jam atitenka tik santuokoje su palikėju gimusiems vaikams priklausanti palikimo dalis (kuria jis negali disponuoti), tuo tarpu kiti vaikai besąlygiškai gauna savo palikimo dalį.

Pagal įstatymą dėl bendro draudimo, palikėju pergyvenęs sutuoktinis gauna ne mažiau kaip bazinę palikimo dalį, padaugintą iš 4 (tokiu atveju prie šios sumos reikia pridėti sutuoktiniui kaip įpėdiniui tenkančią turto dalį, panaikinus sutuoktinių bendro turto teisinį režimą). Bazinė palikimo dalis 2010 metais (prisbasbeloppet) siekia 42.400 Švedijos kronų; todėl palikėju pergyvenęs sutuoktinis turi teisę ne mažiau kaip į 169.600 Švedijos kronų.

Jei palikėjas nebuvo susituokęs, bet paliko vaikų, vaikai paveldi turtą lygiomis dalimis. Anksčiau mirusio vaiko dalis yra perleidžiama jo įpėdiniams (paveldėjimas atstovavimo teise).

Jei palikėjas paliko sutuoktinį, bet nepaliko įpėdinių, sutuoktinis vienintelis tampa pagrindiniu paveldėtoju, o palikėjo tėvai (arba tėvų įpėdiniai) tampa papildomais paveldėtojais (jei jų nėra, seneliai arba jų įpėdiniai).

Ar partneriai, įregistravę partnerystę ar neįregistravę jos, laikomi paveldėtojais?

Taip, tos pačios lyties partneriai, kurie įregistravę partnerystę, turi teisę į palikimą taip pat kaip susituokę partneriai. Priešingai, neregistruoto partnerio finansinė apsauga apsiriboja gyvenamąja vieta, kurioje jis gyvena su palikėju, ir bendrais kilnojamaisiais daiktais.

4. Laisvės disponuoti paveldėjimu pagal testamentą apribojimai (privalomoji palikimo dalis)

Pagal Švedijoje galiojančius teisės aktus asmuo, turintis paveldėjimo teisę, priklausomai nuo jam tenkančios privalomosios palikimo dalies tampa vienu iš įpėdinių netgi tuo atveju, jeigu palikėjas nurodė kitą įpėdinį.

Tik palikėjo įpėdiniai (o ne sutuoktiniai ar tėvai) gali pasinaudoti šia sistema. Privalomoji palikimo dalis padidėja iki pusės palikimo dalies pagal įstatymą. Įpėdinis, turintis teisę į privalomąją palikimo dalį, turi kreiptis dėl jos per 6 mėnesius nuo to momento, kai sužinoma apie testamentą.

5. Kaip sudaromas testamentas ir ar galima jį registruoti?

Testamento forma

Testamentas turi būti rašytinis (nebūtinai surašytas ranka) ir pasirašytas palikėjo. Palikėjas turi pasirašyti dviejų liudytojų akivaizdoje. Liudytojai taip pat turi pasirašyti testamentą. Teisės aktai taip pat leidžia sudaryti bendrąjį testamentą.

Užsienio valstybėje parengtas testamentas iš esmės, galioja Švedijoje, jei jis atitinka valstybės, kurioje buvo parengtas, teisę.

Švedijoje nėra jokio testamentų registro, todėl testamentą registruoti negalima.

6. Kaip ir kada tampama paveldėtoju?

Po palikėjo mirties palikimas neatitenka automatiškai įpėdiniui ar įpėdiniams. Palikimas laikomas juridiniu asmeniu, kuriam atstovauja testamentą vykdytojas, trečias asmuo – administratorius ar visi paveldėtojai bendrai.

Per tris mėnesius nuo palikėjo mirties paveldėtojai turi sudaryti turto apyrašą (bouppteckning). Santuokiniai ryšiai yra iš karto nutraukiami. Švedijoje santuokiniai ryšiai yra bendras turtas (giftorättsgemenskap).

Tada palikėjo skolos yra padengiamos ir likusi dalis padalijama.

Nebūtina tiesiogiai išreikšti savo valią dėl palikimo priėmimo.

7. Kokie mokesčiai mokami priimant palikimą?

Švedijoje paveldėjimo mokesčiai buvo panaikinti 2004 m. gruodžio 31 d. Priešingai, užsienio valstybių piliečiams ir Švedijos piliečiams, kurių turtas yra užsienio valstybėje, gali tekti mokėti valstybės, kurios piliečiais jie yra, ar turto buvimo šalies teisės aktuose numatytus taikomus paveldėjimo mokesčius. ●

VENGRIJA

1. Kokia institucija yra kompetentinga? Kur galima kreiptis?

Paveldėjimas nėra ieškininė procedūra, ji baigiama notaro priimamu sprendimu. Kompetentingas notaras atlieka pirmos instancijos teismo funkcijas. Vengrijos institucijos kompetentingos priimti sprendimus dėl viso nekilnojamojo turto, esančio šios šalies teritorijoje.

Paveldėjimo procedūra pradeda gavus pareiškimą arba pagal suteiktus įgaliojimus (savo iniciatyva). Bet kuriuo atveju paveldėjimą tvarko notaras. Paveldėjimo procedūros atlikimui kompetentingi laikomas notaras, kurio veiklos teritorijoje Vengrijoje buvo paskutinė palikėjo gyvenamoji vieta.

Jeigu palikėjo gyvenamoji vieta buvo ne Vengrijoje, kompetentingi laikomas notaras, kurio veiklos teritorijoje mirė palikėjas. Jeigu palikėjas mirė užsienio šalyje, kompetentingi laikomas notaras, kurio veiklos teritorijoje yra paveldimas turtas. Jeigu kompetentingi toje pačioje paveldėjimo procedūroje yra keli notarai, kompetentingi laikomas notaras, kurio veiklos teritorijoje buvo pradėta paveldėjimo procedūra.

2. Kokia teisė taikoma? Ar galima pasirinkti paveldėjimui taikytiną teisę?

Iš esmės negalima rinktis, kurios valstybės teisės aktai turi būti taikomi, bet įpėdiniai gali Vengrijos notarui išreikšti pageidavimą, kad būtų taikoma Vengrijos materialinė teisė. Materialinės teisės aktai taikomi atsižvelgiant į palikėjo pilietybę. Paveldėjimui visada taikomos Vengrijos procesinių teisės aktų nuostatos.

3. Kas ir kiek paveldi, jeigu testamentas nesudarytas?

Jeigu testamentas nebuvo sudarytas, taikomi įvairūs galimi principai, pavyzdžiui:

Jeigu palikėjas nebuvo susituokęs ir neturi vaikų, tėvai (arba tiesiosios žemutinės giminystės linijos įpėdiniai) paveldi po pusę palikimo kiekvienai giminystės linijai (tėvo ir motinos). Mirus vienam iš tėvų, kuris neturi tiesiosios žemutinės giminystės linijos įpėdinių, įpėdiniu tampa jį pergyvenęs vienas iš tėvų arba šio tiesiosios žemutinės giminystės linijos įpėdiniai.

Jeigu palikėjas nebuvo susituokęs, bet turi vaikų, vaikai paveldi turtą lygiomis dalimis.

Jeigu sutuoktinis pergyvena palikėją, visas palikimas atitenka palikėją pergyvenusiam sutuoktiniui, jeigu nėra jo tiesiosios žemutinės giminystės linijos įpėdinių.

Jeigu palikėjas buvo susituokęs ir susilaukė vaikų, palikėją pergyvenęs sutuoktinis tampa įpėdiniu nustatant užufruktą visam palikimui, esant konkurencijai su tiesiosios žemutinės giminystės linijos bei motinos ir tėvo linijos įpėdiniais. Pagal įstatymus užufruktas panaikinamas, jeigu palikėją pergyvenęs sutuoktinis susituokia dar kartą. Tiesiosios žemutinės giminystės linijos įpėdiniai gali pareikalauti apriboti užufruktą. Sutuoktinis ir visi įpėdiniai gali pareikalauti išpirkti užufruktą iš palikėją pergyvenusio sutuoktinio (išskyrus nekilnojamojam turtui – pagrindiniam gyvenamajam būstui ir jame esantiems namų apyvokos daiktams taikomą užufruktą).

Ar partneriai (sugyventiniai), įregistravę partnerystę ar neįregistravę jos, laikomi paveldėtojais?

Atlikus pastaruosius paveldėjimo teisės pakeitimus, registruotoje partnerystėje gyvenantys partneriai įgijo tokį patį juridinį statusą, kaip ir sutuoktinis. Kita vertus, teisės aktai nereglementuoja neregistruotos partnerystės paveldėjimo, tai yra partneris neturi paveldėjimo teisės.

4. Laisvės disponuoti paveldėjimu pagal testamentą apribojimai (privalomoji palikimo dalis)

Privalomoji palikimo dalis, ribojanti turto palikimo testamentu laisvę, siekia pusę palikimo dalies, kuri tenka kiekvienam įpėdiniui pagal įstatymą, kuriam priklauso privalomoji palikimo dalis. Privalomoji palikimo dalis tenka palikėją pergyvenusiam sutuoktiniui ir jo tiesiosios žemutinės giminystės linijos įpėdiniams, t.y. jo vaikams, o jeigu vaikai palikėjo mirties valandą yra mirę, vaikaičiams.

5. Kaip sudaromas testamentas ir ar galima jį registruoti?

Sudarant testamentą būtina laikytis specialios formos. Vengrijos teisės aktai numato tokias testamentų rūšis:

- **oficialusis (autentiškas) testamentas**, sudarytas ir patvirtintas notaro ar teismo;
- **asmeninis testamentas**, visas surašytas testatoriaus ranka ir jo pasirašytas;
- **testatoriaus sudarytas**, nebūtinai ranka surašytas, ir pasirašytas testamentas. Asmeninis ir testatoriaus sudarytas, tačiau nebūtinai ranka surašytas, testamentas gali būti atiduodami saugoti notarui;
- **žodinis testamentas**, sudaromas specialiomis sąlygomis.

Testamentas iš esmės laikomas galiojančiu, jeigu jis atitinka valstybės, kurioje buvo sudarytas, įstatymus.

1993 m. įsteigtas Testamentų registras. Jį tvarko Vengrijos notarų rūmai. Registro duomenų baze gali naudotis teisininkai ir suinteresuotos institucijos. Piliečiai gali kreiptis į notarą, kad būtų užregistruotas jų testamentas.

6. Kaip ir kada tampama paveldėtoju?

Palikimo atsiradimo laiku laikoma palikėjo mirties valanda. Nuo palikėjo mirties valandos jo turtas perėina įpėdinio nuosavybėn. Įpėdinis už palikėjo skolas atsako tik paveldėtu turtu.

7. Kokie mokesčiai mokami priimant palikimą?

Paveldėjimo mokesčiai mokami vadovaujantis Mokesčių įstatymo nuostatomis. Pagal šį įstatymą įpėdiniai skirstomi į 3 grupes (1 grupė: artimiausi palikėjo giminaičiai, pavyzdžiui, vaikai), jame numatyti skirtingi mokesčiai už gyvenamąjį būstą, dovanojimą ir kitą turtą pagal bendrą tarifą. Mokesčių dydis kinta nuo 2,5 proc. (už gyvenamuosius būstus, kurių vertė iki 18 milijonų forintų) iki 40 proc. (už III grupės įpėdinių paveldėtą turtą ar dovanojimą, išskyrus gyvenamuosius būstus, kuriems taikomas mažesnis mokestis).

I grupei priklausantys įpėdiniai neapmokestinami, jeigu jų paveldėto turto vertė neviršija 20 milijonų forintų.

VOKIETIJA

1. Kokia institucija yra kompetentinga? Kur galima kreiptis?

Procedūra priklauso paveldėjimų teismui (Nachlassgericht), esančiam paskutinėje palikėjo gyvenamojoje vietoje. Dėl visų paraiškų (paveldėjimo liudijimo išdavimo, pranešimų, susijusių su palikimo atsisakymu, ir t.t.) notaras taip pat gali sudaryti protokolus. Tarptautinių paveldėjimų atveju teismas iš esmės kompetentingas dėl viso palikėjo turto, neatsižvelgiant į jo buvimo vietą (palikimo vienumo principas).

2. Kokia teisė taikoma? Ar galima pasirinkti paveldėjimui taikytiną teisę?

Taikytina teisė yra iš esmės nustatoma pagal palikėjo pilietybę. Jei palikėjas yra užsienio valstybės pilietis, reikia patikrinti, kokia teisė taikoma jo kilmės šalyje, ji bus taikoma Vokietijoje. Tačiau paveldėto nekilnojamojo turto, esančio kitoje šalyje, perleidimui prireikus gali būti taikoma šios šalies teisė.

Visi užsienio valstybės piliečiai gali pasirinkti Vokietijos teisę taikyti nekilnojamajam turtui, esančiam Vokietijoje. Tačiau dėl to kyla „turto padalijimas“, jei likusiai paveldėjimo daliai (nekilnojamasis turtas užsienyje, kilnojamieji daiktai) taikoma kita teisinė sistema.

3. Kas ir kiek paveldi, jeigu testamentas nesudarytas?

Jei nėra testamentu, paveldėtojais laikomi pirmiausia įpėdiniai (vaikai ir t.t.), jei jų nėra, tėvai ir jų įpėdiniai, jei jų nėra, kiti šeimos nariai. Taip pat:

Jei palikėjas nepalieka sutuoktinio ir įpėdinių, jo tėvai paveldi turtą lygiomis dalimis.

Jei palikėjas nebuvo susituokęs, bet palieka vaikus, jie paveldi turtą lygiomis dalimis.

Sutuoktinis (arba: registruotas partneris) yra tik bendras paveldėtojas kartu su vaikais ir t.t. Jo paveldėjimo dalis priklauso nuo sutuoktinių turto teisinio režimo. Jei palikėjas gyveno su sutuoktiniu, įgijo bendrą turtą (Zugewinnngemeinschaft), susilaukė vaikų, palikėją pergyvenusiam sutuoktiniui tenka pusė palikimo (1/4 palikimo pagal įstatymą ir 1/4 fiksuoto dydžio kompensacija). Vaikai tarpusavyje po lygiai pasidalija paveldėtą turtą.

Ar partneriai, įregistravę partnerystę ar neįregistravę jos, laikomi paveldėtojais?

Neregistruoti partneriai gali tapti paveldėtoju tik tuo atveju, jei tai numato testamentas. Tos pačios lyties partneriai gali būti paveldėtojais, kai jų partnerystė yra įregistruota Vokietijoje (*eingetragene Lebenspartnerschaft*).

4. Laisvės disponuoti paveldėjimu pagal testamentą apribojimai (privalomoji palikimo dalis)

Tik vaikai (jei jų nėra, tėvai) ir sutuoktinis turi teisę į privalomąją palikimo dalį. Ši dalis išauga iki pusės paveldėto turto dalies, jei jie paveldi pagal įstatymą. Turima omenyje tik teisė į išmoką, kuria įpėdinis gali pasinaudoti per teisės aktais nustatytą terminą.

5. Kaip sudaromas testamentas ir ar galima jį registruoti?

Mirties atveju sudaromas testamentas, sutuoktinių bendrasis testamentas (tokį testamentą gali sudaryti sutuoktiniai ir tos pačios lyties asmenys, įregistravę partnerystę) arba paveldėjimo sutartis. Testamentai gali būti sudaromi paties testatoriaus arba notaras gali testamentą patvirtinti. Tarptautinių paveldėjimų atveju notaro pagalba ypač reikalinga. Paveldėjimo sutartis turi būti visuomet patvirtinta notaro.

Vokietijos teisė užtikrina, kad gauti notaro patvirtinti ir paveldėjimų teismui atiduoti testamentai atplėšiami mirties atveju, kai Vokietijos teismas yra kompetentingas tai padaryti. Paties testatoriaus surašytas testamentas, kai palikėjas to prašo, gali būti atiduotas saugoti teismui.

6. Kaip ir kada tampama paveldėtoju?

Kai palikėjas miršta, paveldėjimas turi įsigalioti „automatiškai“, įpėdinis neturi imtis veiksmų. Priešingai, pastarasis turi imtis veiksmų, jei nenori priimti palikimo. Atsisakyti palikimo turi per 6 savaites (6 mėnesiai, jei paskutinė palikėjo gyvenamoji vieta yra užsienio valstybėje).

7. Kokie mokesčiai mokami priimant palikimą?

Vokietijos teritorijoje taikomi vienodi paveldėjimo mokesčiai. Jų dydis priklauso nuo paveldėto turto vertės bei paveldėtojų giminystės laipsnio. Teisės aktai numato gerokai mažesnius mokesčius sutuoktiniams, tos pačios lyties registruotiems partneriams, vaikams ir vaikaičiams. Kiti asmenys, tokie kaip faktinės sąjungos partneriai, teisę į mokesčių sumažėjimą turi tik nuo 20 000 eurų. Mokesčiai gali būti nuo 7 iki 50 %.

